

TARTU ÜLIKOOL

Õigusteaduskond

Eraõiguse osakond

Kadri Kasepalu

**VÄHEMUSOSANIKU OSAÜHINGUST VÄLJUMINE ENAMUSOSANIKU
POSITSIOONI KURITARVITAMISE KORRAL JA VÄLJUMISEL TASUTAV
HÜVITIS**

Magistritöö

Juhendaja

dr. iur Andres Vutt

Tartu

2017

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
1. Vähemusosaniku väljumisõigus ühingust	13
1.1 Ühingust väljumisõiguse tagamise eesmärgid	13
1.2 Seadusest tulenevad väljumisvõimalused	15
1.3 Osanikevahelistest kokkulepetest tulenevad väljumisvõimalused	17
1.4 Osaniku üldine väljumisõigus – väljumine mõjuval põhjusel	22
1.4.1 Osaniku üldise väljumisõiguse olemus	22
1.4.2 Osaniku üldise väljumisõiguse kasutamise eeldused	27
1.4.2.1 Mõjuv põhjus.....	27
1.4.2.2 Vähem koormavate võimaluste puudumine.....	30
1.4.2.3 Kapitali säilitamise nõue	32
1.4.3 Osaniku üldise väljumisõiguse kasutamise protsess ja tagajärjed.....	33
2. Hüvitis väljuvale osanikule	36
2.1 Hüvitis osaluse eest osahingust väljumisel	36
2.2 Hindamismeetod osa väärtuse kindlaks määramiseks	41
2.3 Väärtuse kindlaksmääramise ajahetk	47
2.4 Hüvitise sissenõutavaks muutumine	49
2.5 Hüvitist tasuma kohustatud isik	51
3. Võimalikud piirangud väljava osaniku osa eest tasutava hüvitise summale	53
3.1 Seadusest tulenevad piirangud väljamisel tasutavale hüvitisele	53
3.2 Osanikevahelistest kokkulepetest tulenevad piirangud hüvitisele	55
3.2.1 Hüvitisega seonduvate regulatsioonide olemus ja sätestamise eesmärgid	55
3.2.2 Lubamatud hüvitisega seonduvat reguleerivad kokkulepped.....	58
3.2.2.1 Avaliku korraga vastuolu tõttu lubamatud piirangud hüvitisele	58
3.2.2.2 Osanike ebavõrdset kohtlemist kaasatoovate kokkulepete lubamatus	60
3.2.2.3 Kaudselt väljumisõigust piiravate kokkulepete lubamatus	61
3.2.2.4 Lubamatule kokkuleppele tuginemise lubatavus	62
3.3 Vähemusosaluse olemusest tulenevad piirangud väljumisel tasutavale hüvitisele....	65
3.3.1 Vähemusosaluse olemusest tulenevate piirangute olemus ja võimalik mõju....	65
3.3.2 Lähtekohad allahindluse kohaldamise asjakohasuse üle otsustamiseks.....	70
3.3.2.1 Otsitava väärtuse määratlus.....	70
3.3.2.2 Hindamisvajaduse kaasa toonud olukord.....	72
3.3.2.3 Osaluse omandaja isik.....	74

3.3.3 Võimalike kaudsete allahindluste rakendamise vältimise vajadus.....	75
KOKKUVÕTE.....	78
WITHDRAWAL OF MINORITY SHAREHOLDER OF PRIVATE LIMITED LIABILITY COMPANY UPON ABUSAL OF POSITION BY MAJORITY SHAREHOLDER AND COMPENSATION PAYABLE AT WITHDRAWAL. SUMMARY	84
KASUTATUD ALLIKAD	90
Kasutatud kirjandus	90
Kasutatud õigusaktid.....	93
Eesti õigusaktid	93
Välisriikide õigusaktid.....	93
Kasutatud kohtupraktika	94
Muud kasutatud materjalid	94

SISSEJUHATUS

Vähemusosaniku positsiooniga ühingus kaasnevad võrreldes enamusosaniku omaga täiendavad riskid ning sellest tulenevalt nähakse vähemusosanike kaitsega seonduvat olulise reguleerimist vajava küsimusena erinevates õiguskordades. Ka Eesti õiguskirjanduses tuuakse vähemusosanike õiguste kaitsega seonduvat välja ühe keskse ühinguõiguse probleemina¹. Nii Eesti² kui ka välisriikide õiguskirjanduses³ käsitletakse vähemuse positsiooni ühingus kui eriti haavatavat seetõttu, et otsustamine ühinguga seonduva üle, sealhulgas otsustamine ühingu kasumi jaotamise üle, toimub enamuse reegli alusel. Enamuse reegli alusel ühinguga seonduvate otsuste vastuvõtmist nähakse problemaatiliseks, kuna see loob enamusele võimaluse kasutada enda kontrollivat positsiooni vähemuse huvisid arvesse võtmata, sh ka enda positsiooni kuritarvitades⁴. Eelnevast tulenevalt saab olukorras, kui vähemusosanikule pole tagatud täiendavat õiguslikku kaitset, vähemusosanike positsiooni ühingus pidada ebaatraktiivseks, kuna potentsiaalselt võib tekkida olukord, milles enamusosanik kasutab enda positsiooni vähemusosaniku huvisid arvesse võtmata ja vähemusosanikul ei ole võimalik enda osaniku positsioonist tulenevaid õiguseid realiseerida.

Vähemuse kaitse olulisusele viitab seegi, et õiguskirjanduses väljatoodu kohaselt sõltub vähemusele piisava kaitse tagamisest see, kui atraktiivne on ühingusse investeerimine⁵. Seega võib lisaks sellele, et olukorras, kui vähemusosanikule pole tagatud kohast kaitset on kahjustatavad konkreetse vähemusosaniku huvid, vähemusosanike puudulik kaitse mõjuda negatiivselt ka ettevõtlusele üldiselt.

Õiguskirjanduses nähakse vähemusosaniku positsiooniga ühingus kaasnevaid riski eriti intensiivsetena nn suletud ühingute puhul⁶. Suletud ühingut defineeritakse kui ühingut, millel on väike hulk osanikke, mille osaluste võõrandamiseks puudub reguleeritud turg ja ühingu

---

¹ A. Vutt. Dividend Payments and Protection of Minority Shareholders. *Juridica International* 2009 XVI pp. 135-140, p. 135

² *Ibid.*

³ Näiteks D. K. Moll. Minority Oppression and the Limited Liability Company: Learning (or not) from Close Corporation History. *Wake Forest Law Review*, 2005, pp. 883-976, p. 883; C. L. Kline. Protecting Minority Shareholders in Close Corporation: Modeling Czech Investor Protections on German and United States Law. *Boston College International and Comparative Law Review*, Vol. 23, Iss. 2, Art. 4 2000, pp. 229-262 p. 231

⁴ P. G. Mahoney. Trust and Opportunism in Close Corporations. University of Chicago Press, Jan. 2000 pp. 177-200, p. 177

⁵ C. L. Kline, p. 230

⁶ D. K. Moll (2005), p. 884

osanikud osalevad ka ühingu juhtimises⁷. Tulenevalt reguleeritud turu puudumisest on õiguskirjanduse kohaselt suletud ühingu vähemusosanik eriti haavatavas positsioonis, kuna enamuse võimu kuritarvitamise korral puudub tal sisuliselt võimalus investeringust väljuda⁸. Suletud ühingu tunnustele vastab Eesti õiguse alusel asutatud ühingutest osühing – osade võõrandamiseks puudub reguleeritud turg, osanike hulk on pigem väike ning osanikud on tavapäraselt seotud ka ühingu juhtimisega.

Probleemid, mis seonduvad vähemusosanikule piisava kaitse tagamisega enamusosaniku positsiooni kuritarvitamise korral on aktuaalsed ka Eesti õiguses. Kuigi Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 19. aprilli 2016. a määruse punktis 22 on välja toodud õiguskantsleri seisukoht, mille kohaselt on vähemusosanikel Eesti õiguskorras olemas õiguskaitsevahendid enamusaktsionäride pahatahtliku tegutsemise puhul⁹, siis praktikas selliste tõhusate lahenduste rakendamine isegi nende olemasolu korral, on pigem komplitseeritud ja pole piisavalt selgelt reguleeritud. Näiteks viitab tõhusate lahenduste puudumisele asjaolu, et Riigikohtuni on lühikese aja jooksul jõudnud mitmed kaasused, mille faktilistest asjaoludest nähtub, et sama aktsiaseltsi vähemusaktsionärid on soovinud leida kaitset ja lahendust olukordades, milles sisuliselt võib olla tegemist enamuse positsiooni kuritarvitamisega, kuid lõplikute ja sisuliste lahendusteni, mis aitaksid vältida probleemide edasist kordumist, pole jõutud¹⁰. Samasugusesse olukorda võivad sattuda ka vähemusosanikud. Asjaolule, et vähemusosanike õiguslik kaitse võib vajada täiendavat reguleerimist on viidanud ka Riigikohus¹¹ ning samasisuline seisukoht välja toodud nii 2014. a avaldatud Ühinguõiguse kodifitseerimise lähteülesande projektis¹² kui ka 2016. a avaldatud Ühinguõiguse revisjoni lähteülesandes¹³. Lisaks sellele, et riigisiselt peetakse vähemusosanikele tagatavat kaitset ebapiisavaks ning täiendavat reguleerimist vajavaks, viidatakse Ühinguõiguse kodifitseerimise lähteülesande projektis Maailmapanga raportile („*Ease of Doing Business*“), mille kohaselt samuti heidetakse Eestile ette vähemusosaluste omajate vähest kaitset¹⁴. Eelnevast tulenevalt

---

⁷ D. K. Moll. Shareholder Oppression and „Fair Value“: Of discounts, Dates, and Dastardly Deeds in the Close Corporation. Duke Law Journal, Vol. 34, Iss. 2, Nov. 2004, pp. 294-383, p. 299

⁸ D. K. Moll (2005), p. 896

⁹ RKPJKm 3-4-1-34-15, p 22

¹⁰ Näiteks RKTKo 3-2-1-89-14; RKTOM 3-2-1-158-15; RKPJKm 3-4-1-34-15

¹¹ RKTKo 3-2-1-89-14, p 27

¹² Ühinguõiguse kodifitseerimise lähteülesande projekt, Tallinn Justiitsministeerium 2014, arvutivõrgus: http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/uhinguoiguse_kodifitseerimise_lahteulesande_projekt_0.pdf (28.04.2017)

¹³ Ühinguõiguse revisjoni lähteülesanne, Tallinn Justiitsministeerium 2016, arvutivõrgus: http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/uhinguoiguse_revisjoni_lahteulesanne_loplik_10.5.2016.pdf (28.04.2017)

¹⁴ Ühinguõiguse kodifitseerimise lähteülesande projekt, lk 22

on selge, et vähemusosaniku kaitsega, olgugi, et vähemusosanike kaitse tagamise olulisust adutakse, seonduvad regulatsioonid ning nende rakendamise võimalikkus pole Eesti õiguses piisavalt arusaadavad ning vajavad selgitamist või täiendamist.

Vähemusosaniku jaoks oluliseks õiguskaitsevahendiks saab pidada ühingust väljumisõiguse olemasolu. Õiguskirjanduses nähakse olukorras, kui enamusosanik on kuritarvitanud enda positsiooni vähemusosanikule õiguskaitse tagamiseks olulisena võimalust ühingu osaniku positsioonist loobuda osa võõrandamise teel, kuid suletud ühingute vähemusosaniikel pole nende osade jaoks reguleeritud turu puudumise tõttu üldjuhul võimalik enda osa mõistlikel tingimustel võõrandada¹⁵. Sellest tuleneb vajadus näha suletud ühingu osanikele ette samasugust eesmärki saavutada võimaldavaid vahendeid õiguslike regulatsioonide abil ning selliseks vahendiks on ka osaniku väljumisõiguse tagamine¹⁶. Osaniku väljumisõiguse puhul on tegemist õigusega, mille kasutamise korral saab osanik loobuda hüvitise eest talle kuuluvast ühingu osalusest. Olgugi, et osaniku väljumisõiguse olemasolu on jaatatud nii Eesti õiguskirjanduses¹⁷ kui ka ühinguõiguse edasiarendamise kavatsustes¹⁸, pole siiski nimetatud vähemuse õiguskaitsevahend Eestis praktilist kasutamist leidnud. Üheks põhjuseks võib olla, et Eesti õiguses puudub selge arusaam, millisel viisil ja tingimustel on võimalik osanikul nimetatud õigust realiseerida. Kuna väljumisõiguse puhul on tegemist olulise õiguskaitsevahendiga suletud ühingute osanike jaoks, siis on oluline välja selgitada, kas Eestis käesoleva töö koostamise hetkel kehtivaid õiguslikke regulatsioone ning praktikat arvesse võttes on vähemusosaniikul võimalik kasutada väljumisõigust kui õiguskaitsevahendit enamusosaniku positsiooni kuritarvitamise korral.

Õiguskirjanduse kohaselt sõltub väljumisõiguse tõhusus õiguskaitsevahendina sellest, kas väljuvale osanikule on tagatud kohane hüvitis ning väljumisõiguse kui õiguskaitsevahendi eesmärke saab pidada täidetuks üksnes olukorras, kui sellise hüvitise tasumine väljuvale osanikule on tagatud¹⁹. Seega on lisaks küsimusele, kas väljumisõiguse kasutamine printsiibis on võimalik, oluline välja selgitada, milline on põhiline raamistik väljuvale osanikule väljumise korral tasumisele kuuluva hüvituse kindlaks määramisel.

---

¹⁵ D.K. Moll (2005), p. 891

¹⁶ D.K. Moll (2005), p. 893

¹⁷ M. Moor, U. Volens. Kas osanikul on õigus osaühingust välja astuda ja nõuda oma osa eest ühingult hüvitist?. *Juridica* 2012, nr 10, lk 752-767; K. Saare jt. *Ühinguõigus I, Kapitaliühingud*. Tallinn: Juura 2015, p 1200

¹⁸ Ühinguõiguse kodifitseerimise lähteülesande projekt lk 116, Ühinguõiguse revisjoni lähteülesanne 2016, lk 153

¹⁹ D. Milman. *Avenues for Shareholder Redress in the 21th Century*. *Company Law Newsletter*, 2011, 295, pp. 1-5, p. 3

Eelnevast tulenevalt on käesoleva magistritöö eesmärgiks analüüsida, kas osuühingu kui Eesti õiguse alusel asutatud suletud ühingu osanikul on võimalik kasutada väljumisõigust kui õiguskaitsevahendit olukorras, kui enamusosanik kuritarvitab enda positsiooni ning milliseid põhimõtteid järgides tuleb kindlaks määrata väljuvale osanikule tasutav hüvitis.

Käesoleva magistritöö koostamisel on lähtunud järgnevatest hüpoteesidest:

- 1) Eesti õiguses küll puudub õigusnorm, mis otseselt sätestaks vähemusosaniku väljumisõiguse kohase hüvitise eest kui õiguskaitsevahendi enamusosaniku positsiooni kuritarvitava käitumise korral, kuid vaatamata sellise sätte puudumisele on vähemusosanikul väljumisõigus õiguse üldpõhimõtete alusel;
- 2) kohaseks hüvitiseks, mida osanikul on võimalik sellise väljumisõiguse realiseerimisel saada, on osa õiglane väärtus;
- 3) osanikule väljumisel makstavat hüvitist ei ole lubatud liigselt piirata ning hüvitise kindlaks määramisel ei võeta arvesse vähemusosaluse olemusega seostatavaid allahindluseid ning hüvitis, mis väljuvale vähemusosanikule tasumisele kuulub peab vastama osa *pro rata* väärtusele.

Käesolevas magistritöös analüüsitakse osuühingu vähemusosanike väljumisvõimalust kui õiguskaitsevahendit ning vähemusosanikuna käesoleva töö tähenduses on käsitletavad osanikud, kelle osa esindab vähem kui 50% ühingu osakapitalist ning sellest tulenevalt puudub neil võimalus iseseisvalt ühingu tegevuse korraldamiseks ning keda seetõttu saab enamuse tegevus ühinguga seonduvate otsuste tegemisel kõige enam mõjutada.

Kuna töö eesmärgiks on eelkõige keskendumine vähemusosaniku väljumisõiguse kui õiguskaitsevahendi olemasolu tuvastamisele ning väljuvale osanikule tasumisele kuuluva hüvitise kindlaksmääramise raamistiku välja selgitamisele, siis hüvitusega seonduda võivaid maksuõiguslikke aspekte töös eraldi ei käsitleta. Lisaks ei käsitleta töös detailselt ka aspekte, millisel viisil on võimalik vähemusosanikule makstavat hüvitist mõjutada hindamismeetodi valimisel, kuigi töö autor nendib, et vähemusosaniku kohase õiguste kaitse tagamiseks tuleb vaadelda ka nimetatud mõjutuste võimalikku olemasolu erinevate hindamismeetodite kontekstis. Töös ei käsitleta detailselt ka väljumisõiguse teostamisega seonduvaid võimalikke menetluslikke aspekte. Samuti ei määratleta töös ammendavalt, millised on enamusosaniku tegevused või tegemata jätmised, mida on võimalik käsitleda enamusosaniku positsiooni kuritarvitamisena. Olgugi, et Riigikohus on kirjeldanud, et suletud ühingu eripäradest tulenevad probleemid on aktuaalsed ka aktsiaseltside, mille aktsiad pole väärtpaberiturul noteeritud

aktsionäride jaoks²⁰, ei käsitleta käesolevas magistritöös aktsionäride väljumisvõimalusi aktsiaseltsist.

Käesolev magistritöö on teoreetiline uurimus. Järeldusteni jõudmiseks on kasutatud eelkõige võrdlevat ning sünteesivat meetodit. Esmalt on töös võrreldud välisriikide õiguses välja toodud lahendusi vastavate Eesti õiguse regulatsioonidega ning üldpõhimõtetega ning selle tulemusel selgitatud välja, kas antud lahenduste kohaldamist saab pidada asjakohaseks ka Eesti õiguses. Välisriikide õigust ja selle tõlgendusi aluseks võttes on leitud lahendused olukordadele, mida on Eesti õiguses küll reguleeritud või mida peetakse Eesti õiguses võimalikuks, kuid mille sisustamise osas puuduvad Eesti õiguskirjanduses ja -praktikas ühesed seisukohad. Täiendavalt on Eesti õiguse rakendamisel tõusetuvate, kuid õiguspraktikas lahendamata küsimuste lahendamiseks võetud aluseks sarnaste küsimuste lahendamisel välisriikide õiguskirjanduses välja toodud seisukohad ning nende pinnalt tuletatud kohane lahendus Eesti õiguse jaoks. Töös on konkreetsete Eesti õiguse alusel tõusetuvatele küsimustele vastuse leidmiseks kasutatud teiste riikide õiguskirjanduses ja praktikas tunnustatud seisukohti ning seisukohtade põhjendusi arvesse võttes tuletatud järeldusi konkreetse Eesti õiguse alusel tekkiva olukorra osas. Kuna tegemist on teoreetilise uurimisega, mis ei käsitle osaniku väljumisvõimalustega seonduvat ammendavalt, näiteks vajavad täiendavat analüüsi väljumisõigusega seonduvad menetluslikud aspektid, lisaks võib osutada vajalikuks ka konkreetsem majandusteaduslik analüüs, mis võimaldab adekvaatselt hinnata riske, mis võivad kaasneda vähemusosanikule osa eest hüvitise kindalaks määramisega erinevate hindamismeetodite kohaldamisel, siis praktikas töös väljatoodud seisukohtade rakendamine eeldab täiendavat analüüsi.

Hüpoteesidele kinnituse leidmiseks on käesolev magistritöö jagatud kolme peatükki. Esimese peatüki eesmärk on anda ülevaade, milliste eesmärkidega seoses nähakse osaniku väljumisõiguse tagamise vajadust ning kas ja milliste Eesti õiguse alusel vähemusosanikul olemasolevate väljumisvõimaluste kasutamisega on võimalik viidatud eesmärgi saavutada. Sealhulgas on peatüki eesmärgiks selgitada välja, kas käesoleval hetkel on Eesti õiguse alusel võimalik jaatada vähemusosaniku väljumisõiguse olemasolu olukorras, kui enamusosanik on enda positsioonist tulenevaid õiguseid kuritarvitanud isegi juhul, kui otseselt kirjeldatud õigust sätestav õigusnorm puudub.

Kuna väljumisvõimaluse olemasolu iseenesest ei taga, et väljumisõiguse olemasolu tagamisele seatud eesmärgi saaks pidada saavutatuks ning osanikule reaalse kaitse tagamiseks on oluline,

---

²⁰ RKTko 3-2-1-89-14, p 27

et väljumise korral kuulub osanikule osa eest tasumisele kohane hüvitis²¹, siis käesoleva töö teise peatüki eesmärgiks on välja selgitada, milline on raamistik, mida tuleb osanikule osa eest tasumisele kuuluva kohase hüvitise leidmisel arvesse võtta. Eelkõige on peatüki eesmärk anda vastus, millised seaduse sätted võivad osutada asjakohaseks tasumisele kuuluva hüvitise kindlaks määramisel, millist ühingu väärtuse hindamismeetodit oleks asjakohane rakendada osa väärtuse leidmiseks, kas hinnata tuleks toimivat ettevõtet või ettevõtet, mis on oma tegevuse juba lõpetanud, millise ajahetke seisuga tuleks hinnata ühingu väärtust eesmärgiga teha kindlaks väljuvale osanikule tasumisele kuuluva hüvitise suurus ning kes ja millisest hetkest alates on kohustatud väljuvale osanikule hüvitise tasuma.

Töö kolmanda peatüki eesmärk on analüüsida, kas ja millised piirangud saavad olla kehtivalt seatud ja rakendatavad väljumisõiguse kasutamise korral vähemusosanikule osa eest tasumisele kuuluva hüvitise suurusele ning millisel juhul tuleks asuda seisukohale, et vaatlusalune piirang ei saa vähemusosanikule osa eest tasumisele kuuluva hüvitise suurust piirata. Vaatluse all on esmalt piirangud hüvitise tasumisele ja suurusele, mis võivad tuleneda seadusest. Seejärel regulatsioonid, mida on võimalik sätestada osanikevahelisi suhteid reguleerivates dokumentides – põhikirjas ja osanike vahelises lepingus. Lisaks on vaatluse all osaluse väärtuse kindlaks tegemisel allahindluste, mida seostatakse vähemusosaluse olemusega, kohaldamise asjakohasus olukorras, kui vähemusosanik kasutab väljumisõigust kui õiguskaitsevahendit enamusosaniku positsiooni kuritarvitava käitumise korral.

Eesti õiguskirjanduses pole vähemusosaniku väljumisõigust kui osatüingu vähemusosaniku õiguskaitsevahendit enamusosaniku positsiooni kuritarvitamise korral käesolevas töös käsitletud kujul varasemalt analüüsitud. Osaniku väljumisõiguse mõjuval põhjusel võimalikkust Eesti õiguses on analüüsinud M. Moor ja U. Volens²². Viidatud artikkel ei käsitle siiski väljuvale osanikule makstava hüvitisega seonduvaid küsimusi, vaid analüüsib peamiselt osaniku väljumisõiguse mõjuval põhjusel olemasolu võimalikkust Eesti õiguses. Väljumisel tasumisele kuuluva hüvitise kindlaksmääramisega seonduvatest aspektidest on kirjutanud T. Bartels artiklis „Tühjakspigistamise seadustamisest Eesti äriõiguses: äriseadustiku §-d 363¹-363¹⁰“.²³ Nimetatud artikkel käsitleb küll aktsiaseltsiga seonduvaid küsimusi, sealhulgas aktsiate hindamisega seonduvaid küsimusi, kui vajalik on välja selgitada vähemusaktsionärile tagatav õiglane hüvitis, kuid nimetatud artikkel võib osutada oluliseks ka osaluse väärtuse

---

²¹ D. Milman, p. 3

²² M. Moor, U. Volens

²³ T. Bartels. Tühjakspigistamise seadustamisest Eesti äriõiguses: äriseadustiku §-d 363¹-363¹⁰. Juridica 2004, nr 2, lk 86-96

hindamise korral, kuna viidatud artiklis toodud seisukohtadele on viidanud Riigikohus²⁴ ning nimetatud lahendis väljatoodud seisukohtadele on omakorda tuginetud Riigikohtu praktikas ka edaspidi ja seda tehjolude poolest erinevaid kaasuseid lahendades²⁵. Seega ei saa välistada, et T. Bartelsi artiklis toodud seisukohad kuuluksid kaudselt kohaldamisele ka olukorras, kui kõne all on hüvitise kindlaks määramine osanikule, kes lahkub osäühingust kasutades käesolevas töös kirjeldatud väljumisõigust. Eelkõige täiendab käesolev töö varasemaid osaniku väljumisõiguse seonduvaid käsitusi Eesti õiguses analüüsimisega, milline oleks kohane hüvitis, mis kuuluks tasumisele vähemusosanikule, kes kasutab väljumisõigust õiguskaitsevahendina ning hüvitise väljamaksmisega seonduvate aspektide osas. Lisaks erinevad töös toodud põhjendused väljumisõiguse jaatamiseks mõnevõrra eelnevalt Eesti õiguskirjanduses väljatoodutest.

Töö koostamisel on peamiselt tuginetud Saksa õiguskirjanduses välja toodud seisukohtadele ning võimalikele tõlgendustele. Viidatu on asjakohane, kuna Saksa õigus on Eesti õigusega sarnane ning sarnaste õigussüsteemidega riikide õiguse aluseks võtmist Eesti õigusest parema arusaamise saavutamiseks on korduvalt tunnustanud Riigikohus²⁶.

Küsimuste lahendamisel, mida peetakse universaalseteks olenemata, millise õigussüsteemiga on tegu²⁷ ja globaalselt sarnasesisulisteks²⁸ ehk küsimustes seoses suletud ühingu vähemusosanikule kohase kaitse tagamisega, on allikmaterjalidena kasutatud ka muude riikide õiguskirjandusest. Eelkõige on tegemist aspektidega, mis määratlevad, mida tuleks arvesse võtta väljuva osaniku osaluse väärtuse leidmisel olukorras, kui osaluse väärtuse hindamine toimub väljuvale osanikule hüvitise kindlaksmääramise eesmärgil ning kas ja millisel juhul oleks asjakohane hüvitise kindlaks määramisel arvesse võtta allahindluseid, mille kohaldamist seostatakse vähemusosaluse väärtuse leidmisega majanduspraktikas. Eelkõige on selles küsimuses tuginetud Ameerika Ühendriikide (edaspidi USA) õigusteadlase D. K. Molli käsitlustele.

---

²⁴ RKTko 3-2-1-145-04

²⁵ Näiteks RKTko 3-2-1-101-08; RKTko 3-2-1-25-11; RKTko 3-2-1-45-12

²⁶ RKTko 3-2-1-145-04, p 39; RKTko 3-2-1-89-14, p 26

²⁷ S. K. Miller. Minority Shareholder Oppression in the Private Company in the European Community: A Comparative Analysis of the German, United Kingdom, and French Close Corporation Problem. *Cornell International Law Journal*, Vol. 30, Iss. 2, 1997, pp. 381-427, p. 382

²⁸ L. M. Heger. Help from Across the Pond: Applying the UK Law Commission Presumption that Exclusion from Management in a Private Company is Unfairly Prejudicial as a Guide to Assessing Claims of Minority Shareholder Oppression in U.S. Closely Held Corporations. *South Carolina Journal of International Law and Business*, Vol 6:129, 2009, pp. 129-166, p. 131

Märksõnad: Äriühinguõigus, osatühtingud, vähemuste kaitse

1. VÄHEMUSOSANIKU VÄLJUMISÕIGUS ÜHINGUST

1.1 Ühingust väljumisõiguse tagamise eesmärgid

Väljumisõiguse kasutamise korral on osanikul võimalik loobuda hüvitise eest osaniku positsioonist ühingu. Osaniku ühingust väljumisõiguse tagamise vajadus on õiguskirjanduses välja toodud seoses vajadusega näha ette efektiivseid meetodeid ühingu osanike vahel tekkinud vaidluste lahendamiseks²⁹. Eelkõige seostatakse väljumisõiguse olulisust olukordadega, kui ühingu, mille osanike vahel vaidlus on tekkinud, puhul on tegemist nn suletud ühinguga³⁰. Nn suletud ühingute probleemi nähakse õiguskirjanduses kui universaalset – olenemata, millise riigi õiguse alusel on ühing asutatud, on sellise ühingu osanikel üldjuhul vähese likviidsusega osa ja seetõttu on nad sageli justkui ühinguusse lukustatud ja sellest tulenevalt peetakse õiguskirjanduses suletud ühingute osanike vahel tekkinud vaidluseid ühtedeks keerukamateks ning potentsiaalselt ühingu toimimist kõige enam kahjustavaks probleemiks³¹. Õiguskirjanduses on välja toodud, et tänu väljumisõiguse olemasolule ning rakendamisele on võimalik taastada ühingu eesmärgipärane funktsioneerimine olukorras, kui osanike vahel on püsivad erimeelsused³².

Lisaks sellele, et väljumisõiguse olemasolu saab pidada oluliseks suletud ühingu kõigi osanike jaoks – osanike vaheliste vaidluste efektiivne lahendamine viisil, et vaidluse järgselt on põhimõtteliselt võimalik ühingu tegevust jätkata, on eelduslikult kõigi osanike, eelkõige ühingu osanikena jätkavate osanike huvides, tuuakse õiguskirjanduses välja, et väljumisõiguse olemasolu on oluline vähemusosaniku kaitse tagamiseks olukorras, kui enamusosanik on kuritarvitanud enda positsioonist tulenevaid õiguseid³³. Enamusosanikul on kontroll ühingu tegevuse korraldamise üle ning sellise kontrolli olemasoluga võib kaasnedä ka kontrolli

---

²⁹ Näiteks S.K. Miller; L. M. Heger, p. 132

³⁰ Näiteks L. M. Heger, p. 129

³¹ S. K. Miller, pp. 382-383

³² L. Michalski (Hrsg.). Kommentar zum Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung (GmbH-Gesetz). Band 1, 2., neu bearbeitete Auflage, München Verlag C.H. Beck 2010, Anh. § 34/Rn. 33

³³ D. K. Moll. Shareholder Oppression and the New Louisiana Business Corporation Act. Loyola Law Review, Fall 2014, Vol. 60, iss. 3, pp. 461-522, pp. 464-465

kuritarvitamine³⁴. Enamuse poolt positsiooni kuritarvitamist (inglise k *oppression (USA-s)*) defineeritakse õiguskirjanduse kui tegevust, mis kahjustab ootuseid, mis olid vähemusosaluse omandajal kapitali paigutamisel konkreetsesse ühingusse³⁵. Väljumisõiguse kasutamist peetakse olukorras, kui enamusosanik on enda positsiooni kuritarvitanud, peamiseks võimaluseks, mille kasutamise vahendusel on vähemusosanikul võimalik investeringust väljuda - kui puudub väljumisõigus, puudub vähemusosanikul üldjuhul ka võimalus enda osalust mõistlikel tingimustel võõrandada ning seega kahjumlikust investeringust väljuda³⁶. Osaniku kapital on sellises olukorras „lukustatud“ ühingusse ja selle kasutamise üle saab otsustada kontrolliv osanik ja seega on väljumisõiguse puudumise tagajärjel võimalik, et vähemuse investering kaotab vähemuse jaoks õiguskaitsevahendite puudumise tõttu väärtuse³⁷.

Eesmärgil tagada osanike õiguspäraste ootuste saavutamist on õiguskirjanduse kohaselt sätestatud osaniku õigus vaidluse korral teiste ühingu tegevuse korraldamises osalevate isikutega nõuda enda väljaostmist Ühendatud Kuningriigi (edaspidi UK) Companies Act-i §-des 994-996^{38,39}. Viidatud sätete alusel on olukorras, kui ühingu tegevust viiakse või on viidud läbi viisil, mis mõjutab lubamatult osanike huvisid üldiselt või mõne konkreetse osaniku huvisid, osanikul võimalik esitada nõue kohtusse ning ühe võimaliku õiguskaitsevahendina nõuda enda välja ostmist ühingust.

Lisaks sellele, et eelnevast tulenevalt on väljumisõiguse olemasolu puhul tegemist olulise õiguskaitsevahendiga vähemusosaniku jaoks juhul, kui enamusosanik on enda positsioonist tulenevaid õiguseid kuritarvitanud, nähakse õiguskirjanduses väljumisõiguse olemasolul ka preventiivset funktsiooni eeltoodud vaidluste ning probleemide lahendamise seisukohalt – õiguskirjanduse kohaselt on leidnud kinnitust, et kui tagatud on reaalne võimalus

---

³⁴ D. K. Moll (2004), p. 301

³⁵ D. K. Moll (2005), p. 892

³⁶ L. M. Heger, p. 129-130; D. K. Moll (2004), p. 303

³⁷ D.K. Moll (2005), p. 896

³⁸ Companies Act 2006, (c. 46), arvutivõrgus:

http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/pdfs/ukpga_20060046_en.pdf (28.04.2017), samasisulised regulatsioonid sätestasid ka varasemalt kehtinud Companies Act 1985 §-d 459-461, arvutivõrgus: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1985/6/contents> (28.04.2017)

³⁹ J. Payne. Sections 459-461 Companies Act 1985 in Flux: The Future of Shareholder Protection. The Cambridge Law Journal, Vol. 64, Iss. 03, Nov. 2005, pp. 647-677, p. 648

väljumisõiguse kasutamiseks, siis aitab see vähendada ühingu juhtimisel otsuste, mis võivad vähem osanike huvisid kahjustada, vastuvõtmist.⁴⁰

Seega on õiguskirjandusest nähtuvalt vähemosanikule õiguskaitse tagamiseks väljumisõigusel eelkõige kaheksa funktsioonid – esmalt aitab reaalse väljumisõiguse olemasolu ennetada enamosaniku poolt positsiooni kuritarvitamise olukorra tekkimist ning teisalt võimaldab sellise õiguse olemasolu tagada vähemosaniku kaitset olukorras, mil enamosanik on siiski enda positsioonist tulenevaid õiguseid kuritarvitanud. Eesti õiguses alusel asutatud ühingutest on võimalik suletud ühinguna, milles võivad esile kerkida eelkirjeldatud probleemid, eelkõige vaadelda osäühingut kui ühingu, mille osalustega kauplemiseks puudub reguleeritud turg ning mille juhtimine toimub enamuse reegli alusel. Seega on osäühingute puhul täidetud eeldused, mida seostatakse osanikevaheliste vaidlustega, mille lahendamiseks ja vältimiseks tõhusa meetmena nähakse väljumisõiguse olemasolu. Kuna osäühingu puhul on tegemist ühingu, mille puhul omistatakse väljumisvõimaluste tagamisele vähemosanike kaitse seisukohalt oluline tähtsus, siis on asjakohane, et ka Eesti õiguse arendamisel ning tõlgendamisel võetakse võimalusel arvesse väljumisõiguse eeltoodud eesmärkide saavutamise olulisust.

1.2 Seadusest tulenevad väljumisvõimalused

Eesti õigus ei näe ette üldist alust, millele tuginedes saaks osanik ühinguist väljuda. Olukorrad, mille esinemisel on osanikul võimalus ühinguist ühepoolse tahteavalduse alusel väljuda, on reguleeritud üksnes konkreetselt piiritletud ning otsesõnu sätestatud üksikuteks juhtudeks. Lisaks on seaduses ette nähtud võimaluste puhul piiritletud ka hüvitise summa, mida on väljuval osanikul võimalik oma osaluse eest väljumise korral saada.

Osaniku väljumisõigus on äriseadustikus⁴¹ (edaspidi ÄS) sätestatud seoses ühingu struktuuriliste muutustega. Näiteks on ühendatava ühingu osanikul võimalus väljuda ühinguist seaduses sätestatud nõudeid järgides olukorras, kui tegemist on eri liiki ühingute ühinemisega (ÄS § 404 lg 1). Lisaks on jaguneva ühingu osanikul selline võimalus ka eri liiki ühingute jagunemisel osalemisel (ÄS § 448 lg 1) ning samuti juhul, kui tegemist on ühingu ümberkujundamisega (ÄS § 488 lg 1). Kõigil eeltoodud juhtudel on ÄS kohaselt hüvitis piiratud

---

⁴⁰ D.K. Moll (2005), p. 896

⁴¹ Äriseadustik. – RT I 1995, 26, 355; RT I, 22.06.2016, 32

osaluse likvideerimisväärtusega – osanikul on õigus saada rahalist hüvitust oma osaluse eest ning hüvituse suuruse kindlaksmääramisel võetakse aluseks eeldus, et ühing on likvideeritud otsuse, millele tuginedes osanik väljuda soovib, tegemise päeval. Nimetatud väljumisvõimalustega seonduv menetlus on reguleeritud tsiviilkohtumenetluse seadustiku (edaspidi TsMS)⁴² §-des 607-612.

Sarnane on olukord ka Saksa õiguses. Saksa seadusandluses puudub sarnaselt Eesti õigusele otsesõnu sätestatud osaniku üldine õigus ühingust väljuda⁴³. Üldise väljumisaluse puudumist seadusandluses on Saksa õiguskirjanduses põhjendatud asjaoluga, et *Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung*'i (edaspidi GmbHG)⁴⁴ koostamisel on lähtutud eeldusest, et tulenevalt asjaolust, et osanikuks olemine on olemuslikult vabatahtlik, on osanikul soovi korral võimalus ühingust väljuda oma osa võõrandades ning seega puuduvad õigusnormid ka juhtudeks, kui õiguslikust või faktilisest olukorrast tulenevalt puudub osanikul võimalus osaluse võõrandamiseks⁴⁵. Seadustes on sätestatud *Gesellschaft mit beschränkter Haftung*'i (edaspidi GmbH) osanikule väljumisõiguse olemasolu sarnaselt ÄS-iga üksnes piiratud olukordadeks. Saksa õiguskirjanduse kohaselt on GmbH osanikul väljumisõigus näiteks järgnevates olukordades – *Umwandlungsgesetz* (edaspidi UmwG)⁴⁶ reguleerib osaniku väljumisvõimalusi kindlate struktuurimuutuse korral – näiteks ühingu õiguslikku vormi muutva ühinemise korral (või ühinemise korral, milles börsil noteeritud ühing muutub börsil noteerimata ühinguks) on ühendatava ühingu osanikul võimalus väljuda ühingust hüvitise eest UmwG § 29 lg 1, lausetele 1 ja 2 tuginedes. Sarnaselt Eesti õigusele on GmbH osanikul võimalus väljuda jagunemise korral – UmwG § 123, 125, 29 alusel, aga ka *spin-off*'i ja ümberkujundamise korral. Täiendavalt sätestab GmbHG § 27 lg 1 1. lause osaniku võimaluse täiendavate sissemaksete tegemisest keelduda ning selle asemel ühingust väljuda.⁴⁷

Lisaks osaniku võimalusele väljuda olukorras, kui toimuvad muutused ühingu struktuuris, on ÄS alusel võimalik ka olukord, mil osanik arvatakse ühingust välja teiste osanike otsusega. See on võimalik, kui täidetud on ÄS § 167 sätestatud eeldused. Osanikul on sellisel juhul küll õigus

---

⁴² Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I 2005, 26, 197; RT I, 28.12.2016, 22

⁴³ M. Henssler, L. Strohn (Hrsg.), *Gesellschaftsrecht*. Band 62 3. Auflage 2016, München:Verlag C.H. Beck 2016, § 34/Rn. 24

⁴⁴ *Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung* (GmbHG). Arvutivõrgus: <https://www.gesetze-im-internet.de/gmbhg/> (28.04.2017)

⁴⁵ H. Ziemons, C. Jaeger (Hrsg.). *Beck'scher Online-Kommentar GmbHG*, 30.Edition stand 01.02.2017, München: Verlag C.H. Beck 2017, § 34/ Rn. 160

⁴⁶ *Umwandlungsgesetz* (UmwG). Arvutivõrgus: https://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/umwg_1995/gesamt.pdf (28.04.2017)

⁴⁷ H. Ziemons, C. Jaeger (Hrsg.), § 34/Rn. 162

hüvitisele oma osaluse eest, kuid hüvitis, mida osanikul on võimalik oma osa eest saada, võib selguda § 167 lõike 3 kohaselt enampakkumise tulemusena. Seega iseenesest pole võimalik tagada, et hüvitis oleks õiglane või vastaks vähemalt osaluse turuväärtusele või mõnele muule seaduse tasemel kindlaks määratud standardile. Lisaks pole ÄS §-s 167 sätestatud meetme puhul tegemist meetmega, mis aitaks tagada väljumisõigusele seatud eesmärkide realiseerumist - kaitsta vähemust enamuse positsiooni kuritarvitava käitumise eest. Sätte kohaselt on tegemist pigem ühingule antud võimalusega kaitsta end usalduse kaotanud osaniku osanikuna jätkamise ning seega ka nimetatud osaniku võimaliku jätkuva kohustuste rikkumise või usalduse kuritarvitamise eest. Viidatud sätte alusel võib olla võimalik vältida osaniku rikkumisest tulenevate vaidluste kordumist, lisaks võib nimetatud sättel olla ka preventiivne eesmärk – aidata kaasa osanike kohustuste rikkumise vältimisele. Siiski ei taga ÄS § 167 sätestatu vähemuse kaitse otstarbel silmas peetavate eesmärkide saavutamist. Saksa õiguses sarnasesisuline seaduse regulatsioon puudub.

Tulenevalt asjaolust, et väljumisõigused, mida saab realiseerida osaniku ühepoolse tahteavalduse alusel, on otseselt sätestatud vaid piiratud olukordadeks ning olukorrad, mille lahendamise eesmärgiga väljumisõiguse tagamist seostatakse jäävad siiski suures ulatuses katmata, saab asuda seisukohale, et Eesti seadustes otseselt sätestatud väljumisõiguste puhul pole tegemist väljumisõigustega, mis aitaksid kaasa väljumisõiguse kui õiguskaitsevahendi eesmärkide saavutamisele – eelkõige vähemusosaniku kaitsmisele enamusosaniku kontrolli kuritarvitamise eest. Seega puudub käesoleval juhul Eesti seadustes sarnaselt Saksa vastavate regulatsioonidega säte, mis võimaldaks saavutada väljumisõigusele seatud eesmärke.

1.3 Osanikevahelistest kokkulepetest tulenevad väljumisvõimalused

Lisaks seaduses toodud regulatsioonidele võib osaniku väljumisõigus olla reguleeritud ka osanikevahelisi suhteid reguleerivates dokumentides. Eesti õiguse kohaselt on võimalik, et osanikevahelisi suhteid reguleeritakse osaühingu põhikirjas ning täiendavalt põhikirjale on võimalik nimetatud suhteid reguleerida osanike vahelises lepingus.

Õiguskirjanduse kohaselt tuleb eristada põhikirja miinimumsisu, mis on seadusega ette nähtud ning fakultatiivset sisu, mille osanikud võivad põhikirja lisada ning põhikirjas sisalduda võivaid muid kõrvalkokkuleppeid⁴⁸. Seadus (ÄS § 139 lg 1) ei sätesta ammendavat nimekirja

---

⁴⁸ K. Saare jt, p 433

küsimustest, mida on võimalik põhikirjaga reguleerida ning seega on põhikirjaga võimalik reguleerida osanikevaheliste suhetega ka muus osas, kui seaduses otseselt sätestatud. Kuigi Riigikohus on asunud seisukohale, et osanike vahelised suhted pole üldjuhul käsitletavad tehinguliste suhetena⁴⁹, on siiski toodud välja, et ka ühingu põhikirja tuleks tõlgendada võlaõigusseaduse (edaspidi VÕS)⁵⁰ § 29 alusel – ehk sarnaselt lepingu tõlgendamisega ning osanikke on sellisel juhul võimalik käsitleda lepingu pooltena⁵¹. Eelnevast tulenevalt on võimalik, et ka otsustamisel, milliseid regulatsioone on lubatav põhikirjas sätestada, kohaldatakse samasuguseid põhimõtteid nagu otsustamisel, milliseid regulatsioone on võimalik lepinguga sätestada, sh lepinguvabaduse põhimõtet, võttes arvesse võimalikke seadusest tulenevaid piiranguid.

Seda, et osaniku väljumisõiguse sätestamine kuulub asjaolude hulka, mida on õiguspärane põhikirjas reguleerida, on Eesti õiguskirjanduses tunnustatud⁵². Viidatud allikas on asunud seisukohale, et põhikirjas reguleeritud väljumisõiguse kohaldamise eelduseks peaksid olema põhikirjas kehtestatud vähemalt väljaastumise õiguse alused, väljaastumise teostamise kord ning samuti ka väljaastumise õiguslikud tagajärjed. Sellisel juhul ei tohiks olla regulatsiooni kehtivuse osas küsimusi, eelkõige siis, kui need on ette nähtud algses asutamislepinguga kõigi osanike poolt heaks kiidetud põhikirjas. Hilisema lisamise korral peavad muudatusega nõus olema osanikud, keda muudatus puudutab. Samuti on õiguskirjanduses välja toodud seisukoht, mille kohaselt kehtib põhikirjas varasemalt sätestatud väljumisõiguse regulatsioon ka pärast põhikirja vastuvõtmist osa omandanud isiku suhtes.⁵³

Ilmselt on samasugustel tingimustel võimalik osaniku väljumisõigust reguleerida siduvalt ka ühingu osanike vahelises lepingus. Seda, milliseid osanikevahelisi suhteid puudutavaid küsimusi on võimalik reguleerida osanike vahelises lepingus, seadus ei piiritle. Kuna tegemist on lepinguga, siis on oluline selle kehtivuse tagamiseks järgida seadusest tulenevaid üldiseid nõudeid lepingu sõlmimisele – näiteks tuleb lepingu kehtivuse tagamiseks jälgida, et selles poleks sätestatud tsiviilseadustiku üldosa seaduse (edaspidi TsÜS)⁵⁴ §-des 86-89 välja toodud

---

⁴⁹ RKTko 3-2-1-7-10, p 31

⁵⁰ Võlaõigusseadus. – RT I, 2001, 81, 487; RT I, 31.12.2016, 7

⁵¹ RKTko 3-2-1-166-09, p 11

⁵² K. Saare jt, p 1201

⁵³ K. Saare jt, p 1201

⁵⁴ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I 2002, 35, 216; RT I, 12.03.2015, 106

tunnustele vastavaid kokkuleppeid. Lisaks on osanike vaheline leping lepingule omaselt siduv vaid selle pooltele ehk siis osanikele, kes on lepingu sõlminud.

Küsimuses, kas väljumisõiguse reguleerimisel eesmärgiga tagada vähemusosanike reaalne kaitse enamusosaniku positsiooni kuritarvitamise olukorraks, tuleks eelistada reguleerimist põhikirjas või osanike vahelises lepingus, on esmapilgul võimalik õiguskirjanduses välja toodud seisukohtade põhjal asuda seisukohale, et osanike vahelises lepingus väljumisõiguse reguleerimisele tuleks eelistada väljumisõiguse reguleerimist ühingu põhikirjas. Õiguskirjanduses on leitud, et juhul, kui on võimalik, tuleks eelistada kokkulepete sätestamist põhikirjas, kuna osanike vahelises lepingus sätestatutena pole kokkulepetel siiski põhikirja toimet – selliste kokkulepetega vastuolus olevad osanike otsused pole tühised ning kokkulepped ei lähe automaatselt osa võõrandamisel uuele osanikule üle. Osanike vahelises lepingus sätestatud kokkulepetel on üksnes võlaõiguslik toime ning nende rikkumise korral tekivad eelkõige kahju hüvitamise nõuded.⁵⁵ Siiski on küsitav, kas asjaolu, et osanike lepingust tuleneva kohustuse rikkumise korral teiste osanike poolt on osanikul üksnes võimalik nõuda kahju hüvitamist, mitte kohustuse täitmist, on asjakohane ka olukorras, kui osanike vahelise lepinguga reguleeritakse osaniku väljumisõigust. Lepingu täitmine on selle pooltele kohustuslik ning TsÜS § 68 lg-st 5 tulenev võimalus teise isiku tahteavalduse asendamiseks kohtuotsusega on õiguskirjanduse kohaselt olemas ka juhul, kui viidatud kohustus tuleneb lepingust⁵⁶. Eelnevast tulenevalt peaks osanikul mõlemal juhul – nii siis, kui väljumisõigus on nõuetekohaselt reguleeritud põhikirja kui ka siis, kui väljumisõiguse sätestab osanike vaheline leping, olema võimalik olukorras, kui teised osanikud väljumisõiguse teostamist takistavad, taotleda tahteavalduse asendamist kohtuotsusega. Seega väljumisõiguse sätestamise seisukohalt ei tohiks omada tähtsust, millises ühingu tegevust ning osanikevahelisi suhteid reguleerivas dokumendis on viidatud õigus sätestatud.

Siiski omab eelnevast tulenevalt olulisust nii põhikirja kui ka osanike vahelise lepingu sätete koostamisel asjaolu, et väljumisõigust sätestav regulatsioon peab vastama tingimustele, mis on ette nähtud sättele, mille alusel on võimalik vajadusel osanikul rakendada ka reaalseid meetmeid enda õiguste kaitseks. Riigikohus on asunud seisukohale, et olukorras, kui teatud toiminguks on vajalik ühe isiku tahteavaldus, kuid isik on keeldunud selle andmisest, siis on nimetatud tahteavaldust võimalik asendada kohtuotsusega üksnes olukorras, kui isik, kelle

---

⁵⁵ K. Saare jt, p 431

⁵⁶ P. Varul jt (koost). Tsiviilseadustiku üldosa seaduse kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2010, § 68/ 3.5.1

tahteavaldus on vajalik, on kohustatud teatavat selge sisuga tahteavaldust andma⁵⁷. Selline seisukoht on kooskõlas TsÜS § 68 lg-ga 5. Nimetatud löike kohaselt on kohtuotsusega asendatav tahteavaldus olukorras, kui isik on kohustatud teatavasisulise tahteavalduse tegema. Isiku kohustuse teatava sisuga tahteavalduse tegemiseks olemasolu on ka õiguskirjanduses käsitletud keskse küsimusena, et asjakohaseks saaks osutada tahteavalduse asendamise⁵⁸. Eelnevast tulenevalt on nii põhikirjas kui ka osanike vahelises lepingus väljumisõiguse sätestamisel oluline reguleerida väljumisõigust viisil, et seda on võimalik teostada ka ühepoolse tahteavalduse alusel või juhul, kui väljumisõiguse kasutamiseks on vajalik teiste osanike nõusolek, siis viisil, mis kohustab teisi osanikke teatud tingimuste esinemisel viidatud nõusolekut andma.

Sarnased võimalused väljumisõiguse reguleerimiseks osanike vahelistes dokumentides on Saksa õiguskirjanduse kohaselt ette nähtud ka Saksa õiguses – Saksa õiguskirjanduses on jaatud võimalust reguleerida GmbH-st väljumisõigust ühingulepingus (saksa k. *Satzung*) ja seda nii nn korralise kui ka erakorralise väljumisõiguse puhul⁵⁹. Korralisena käsitletakse Saksa õiguskirjanduses väljumisõigust, mille teostamiseks pole vajalik põhjuse olemasolu, vaid üksnes vastav regulatsioon ühingulepingus⁶⁰. Kui korralise väljumisõiguse puhul puudub ühingulepingus regulatsioon, mis võimaldab osanikul väljuda, siis pole osaniku väljumine üldjuhul võimalik ning seega on Saksa õiguskirjanduse kohaselt väljumisvõimaluse reguleerimine ühingulepingus eelkõige oluline juhul, kui tegemist on korralise väljumisõigusega⁶¹. Korralise väljumisõigusega seoses reguleeritakse õiguskirjanduse kohaselt tavapäraselt olukordi, kui osanikul tekib väljumisõiguse teatud ajahetke saabumisel ning tal on võimalik seda realiseerida ühingulepingus sätestatud perioodi jooksul alates kõnealuselt ajahetkest⁶². Siiski võib osaniku väljumine GmbH-st osutada võimalikuks ka juhul, kui puuduvad nii mõjuv põhjus väljumiseks kui ka vastavad regulatsioonid ühingulepingus, kuid selleks on vajalik, et ühing väljumise heaks kiidaks ning nimetatud heakskiidu olemasolu on mõistlikult arusaadav.⁶³

---

⁵⁷ RKTko 3-2-1-89-14, p 35

⁵⁸ P. Varul jt. Tsiviilõiguse üldosa. Tallinn: Juura 2012, lk 90

⁵⁹ H. Ziemons, C. Jaeger (Hrsg.), § 34/ Rn. 181, 165

⁶⁰ *Ibid.*

⁶¹ *Ibid.*

⁶² *Ibid.*, § 34/ Rn. 182

⁶³ H. Wicke. Beck'sche Kompakt-Kommentare. Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung (GmbHG)., 3. Auflage 2016, München: Verlag C.H. Beck, 2016, Anh. § 34/Rn. 10

Nn erakorralise ehk mõjuval põhjusel väljumisõiguse reguleerimise osas ühingulepinguga on Saksa õiguskirjanduses jõutud seisukohale, et sellise väljumisõiguse reguleerimine on lubatud, kuid kehtivalt pole võimalik erakorralist väljumisõigust ühingulepinguga välistada ega liigselt piirata⁶⁴. Samas on võimalik väljumisõiguse tekkimiseks täiendavate aluste sätestamine – väljumisõiguse laiendamine ning täpsustamine⁶⁵. Saksa õiguskirjanduses toodud seisukohtade kohaselt on osaniku väljumisõigust lubatav ühingulepinguga piiramatult laiendada⁶⁶.

Saksa õiguskirjanduse kohaselt võivad osanikud ühingulepingus reguleerida osaniku õiguseid alates väljumisavalduse esitamisest kuni osade tühistamise või üleandmiseni, sealhulgas on ühingulepinguga võimalik reguleerida, kas väljumisõiguse kasutamiseks tehtud tahteavalduse esitamise järgselt osaniku positsioonist tulenev hääleõigus peatub või sätestada, et väljumise korral kaotab osanik kohasele enda osaniku positsiooni⁶⁷. Ühingulepingus ei ole lubatud sätestada regulatsioone, mis toovad kaasa väljumisõiguse ebamõistliku piiramise olukorras, kui osanikul oleks võimalik väljuda ühingust ka juhul, kui puuduvad ühingulepingus väljumist reguleerivad sätted⁶⁸. Eelnevat arvesse võttes sarnanevad võimalused osanikevahelisi suhteid reguleerivates dokumentides väljumisõiguse sätestamiseks Eesti ja Saksa õiguse alusel.

Olgugi, et väljumisõigust on võimalik Eesti õiguse alusel sätestada nii põhikirjas kui ka osanike vahelises lepingus ning ilmselt on võimalik asuda seisukohale, et väljumisõigusega seonduva reguleerimise võimalused viidatud dokumentides on sarnaselt Saksa õiguskirjanduses tooduga üsna laialdased, ei saa siiski selliste võimaluste olemasolu pidada piisavaks, et tagada vähemusosaniku õiguste kaitset olukorras, mil enamusosanik kuritarvitab enda positsioonist tulenevaid õiguseid. Lisaks sellele, et väljumisõigusega seotud sätete sõnastamisel tuleb järgida, et neid oleks võimalik ka realiseerida ning säte poleks vastuolus seadusest tulenevate põhimõtetega, võib väljumisõigusele seatud eesmärkide realiseerimine, eelkõige vähemusosanikule kaitse pakkumine, siiski osutada üksnes osanike vahelistes dokumentides sätestatavate regulatsioonide abil võimatuks. Nimelt on osauhingu põhikirjas või osanike vahelises lepingus väljumisõiguse sätestamine võimalik vaid seaduses ette nähtud tingimuste täitmise korral. Näiteks tuleb ÄS § 138 lg 4 kohaselt põhikiri ühingu asutamisel kinnitada kõigi asutajate poolt, põhikirja muutmiseks on ÄS § 175 lg 1 kohaselt vajalik 2/3 koosolekul

---

⁶⁴ A. Baumbach, A. Hueck. Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung. Band 20, 21. Auflage, München: Verlag C.H. Beck 2017, Anh. § 34/Rn. 27

⁶⁵ H. Wicke, Anh. § 34/Rn. 10

⁶⁶ H. Ziemons, C. Jaeger (Hrsg.), § 34/Rn. 182

⁶⁷ L. Michalski (Hrsg.), Anh. § 34/Rn. 68

⁶⁸ *Ibid.*, Anh. § 34/Rn. 66

osalevate osanike nõusolek. Osanike koosolek on ÄS § 170 lg 2 kohaselt otsustusvõimeline, kui esindatud on vähemalt pooled häältest. Seega pole vähemusel võimalik põhikirjas endale sobivaid regulatsioone ilma, et enamusosanik selliste regulatsioonidega nõustuks, ette näha.

Samasugune on olukord ka osanike vahelises lepingus siduvalt vähemusosaniku kaitse seisukohalt oluliste normide sätestamisel. Osanike vaheline leping on siduv üksnes osanikele, kes on selle sõlminud – osanike vahelise lepingu vahendusel pole võimalik kohustada osanikke, kes pole osanike vahelist lepingut sõlmida soovinud. Seadusest tulenev kohustus osanike vahelise lepingu sõlmimiseks ning selles vähemusosanikule soodsatel tingimustel väljumisõiguse sätestamiseks, puudub. Seega pole enamusosanikku tema tahte vastaselt võimalik kohustada teatud tingimusi sisaldava osanike vahelise lepingu sõlmimiseks.

Eelnevast tulenevast ei piisa väljumisõiguse eesmärkide saavutamise tagamiseks võimalusest, et osaniku väljumisõigust mis tahes põhjusel ning ka põhjust näitamata on teoreetiliselt võimalik sätestada ühingu põhikirjas ning osanike vahelises lepingus. Väljumisõiguse sätestamiseks ei piisa vaid vähemusosaniku soovist ja vajadusest ning olukorras, kui vähemusosanik vajaks väljumisõigusest tulenevat kaitset seetõttu, et enamusosanik kuritarvitab enda positsioonist tulenevaid õiguseid, pole eelduslikult väljumisõiguse ning vähemusosaniku õiguste kaitset tagavate regulatsioonide kehtestamine võimalik. Seega ei aita ka kõnealuste võimaluste teoreetiline olemasolu kaasa väljumisõigusele seatud eesmärkide saavutamisele.

1.4 Osaniku üldine väljumisõigus – väljumine mõjuval põhjusel

1.4.1 Osaniku üldise väljumisõiguse olemus

Võimalik on, et täiendavalt seaduses ja osanikevahelistes kokkulepetes sätestatud osaniku väljumisvõimalustele, on osanikul võimalus väljuda ühingust ka olukorras, kui otsene seadusest või ühinguga seotud dokumentidest tulenev regulatsioon, mis sellist õigust sätestab, puudub. Väljumisvõimalust mõjuva põhjuse olemasolul hüvitise eest olukorras, kui vastava õiguse tagamiseks puudub nii seaduse regulatsioon kui ka kokkulepe ühingu lepingus, on jaatud Saksa õiguskirjanduses⁶⁹. Sellise väljumisõiguse puhul on tegemist üldise väljumisõigusega (saksa k *Austritt*), mis seisneb osaniku õiguses ühepoolse tahteavalduse alusel ning hüvitise eest

---

⁶⁹ Nt H. Altmepfen, G.H. Roth. Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung. 8. Neubearbeitete Auflage, München Verlag C.H. Beck 2015, § 34; L. Michalski (Hrsg.), Anh. § 34/Rn. 45; H. Ziemons, C. Jaeger, (Hrsg.), § 34/Rn. 160-161

GmbH-st väljuda, kui väljumisõiguse kasutamiseks ettenähtud eeldused on täidetud, eelkõige on olemas mõjuv põhjus väljumiseks⁷⁰. Kõnealune võimalus erineb osaniku välja arvamise, kuna tegemist on väljuva osaniku tahteavaldusel põhineva mehhanismiga. GmbHG §-des 60 ja 61 sätestatud võimalustest, mille kohaselt ühing likvideeritakse, erineb väljumisõigus mõjuval põhjusel selle poolest, et osaniku väljumine on võimalik ilma ühingu kui terviku tegevuse lõpetamiseta. Ühing jätkab tegevust ning üksnes väljuda sooviv ning selleks õigustatud osanik lahkub ühingu osanike hulgast.⁷¹

Mõjuval põhjusel väljumisõiguse olemasolu jaatamine Saksa õiguses on alguse saanud Saksa kohtupraktikast. Kohtupraktikas on osaniku võimalust erakorraliselt ühingust väljuda tunnustatud kui õiguse üldist instituuti ning välja on kujunenud põhimõte, et osanikul on võimalik GmbH-st väljuda, kui ühingu osanikuna jätkamine ei ole enam mõjuva põhjuse olemasolu tõttu mõistlik.⁷² Käesoleva magistritöö kirjutamise ajaks on Saksa õiguskirjanduse alusel võimalik välja tuua, et väljumisõigust mõjuval põhjusel saab pidada osaniku individuaalseks õiguseks, mis põhineb õiguse üldprintsibil, mille kohaselt on võimalik iga kestvusvõlasuhe mõjuval põhjusel lõpetada⁷³. Sellise väljumisõiguse vajalikkust jaatatakse Saksa õiguses seetõttu, et kuigi osalus on printsibiis vabalt võõrandatav, on praktikas siiski sagedased olukorrad, milles osanikul reaalne võimalus osalust võõrandada puudub - esmalt võivad piirangud osa võõrandamisele olla sätestatud ühingulepingus ning isegi, kui ühingulepingust otseselt piiranguid osaluse võõrandamisele ei tulene, siis võib osaluse võõrandamine siiski osutada faktiliselt võimatuks⁷⁴.

Saksa õigusega sarnane on olukord ka Eesti õiguse alusel. ÄS-i kohaselt on osa vabalt võõrandatav, kui mitte arvesse võtta kaasosanike ostueesõigust (ÄS § 149 lg 2), mis samas ei piira võimalust osa võõrandamiseks ega ka osa võõrandamise hinda, vaid üksnes võimalust valida, kellele osa võõrandada. Seega printsibiis pole osa müügi algatamiseks vajalik teiste osanike nõusolek. Siiski on sätestatud ka võimalus seada osa võõrandamisele piiranguid osahinguga põhikirjaga (ÄS § 149 lg 3) ning isegi juhul, kui vastavaid piiranguid pole põhikirjas sätestatud, on vähemusosaluse võõrandamine praktikas keeruline, võttes arvesse, et osade võõrandamiseks puudub reguleeritud turg ning olukorras, kui vähemusosanik soovib väljuda seetõttu, et enamusosanik on kuritarvitanud enda positsioonist tulenevaid õiguseid, ei loo ka

---

⁷⁰ H. Ziemons, C. Jaeger (Hrsg.), § 34/Rn. 160

⁷¹ H. Ziemons, C. Jaeger (Hrsg.), § 34/Rn. 160

⁷² *Ibid.*, § 34/Rn. 161

⁷³ L. Michalski (Hrsg.), Anh. § 34/Rn. 45, H. Ziemons, C. Jaeger (Hrsg.), § 34/Rn. 162

⁷⁴ H. Ziemons, C. Jaeger (Hrsg.), § 34/Rn. 161

võõrandamise soovi kaasa toonud olukord soodsaid eelduseid osalusele ostja leidmiseks. Seega on faktiliselt ning hoolimata, et osa on üldjuhul vabalt võõrandatav, tegemist olukorraga, milles vähemusosanikul tõenäoliselt ei õnnestu enda osa mõistlikel tingimustel võõrandada ning ootuseid mitte täitvast investeeringust väljuda.

Osaniku väljumisvõimalust mõjuval põhjusel käsitletakse Saksa õiguskirjanduses erakorralise väljumisõigusena ning osanikul on võimalik sellist väljumisõigust kasutada ka olukorras, kuid ühinguleping väljumisõiguse olemasolu ei sätesta⁷⁵. Kuna osaniku väljumisõiguse mõjuva põhjuse olemasolul on tegemist osaniku olulise individuaalse õigusega, on seda Saksa õiguskirjanduses käsitletud kui osaniku põhiõigust ning seetõttu pole lubatav seda ühingulepinguga välistada ega ülemäära piirata.⁷⁶ Ühingulepingus väljumisõigus kasutamisevõimaluste laiendamine on aga lubatud – näiteks võib ühinguleping sätestada mõjuvat põhjuse mõistet laiendavaid aluseid, mille esinemisel on osanikul võimalik väljumisõigust kasutada⁷⁷.

Erakorralise väljumisõiguse kasutamise võimalust on jaatud nii GmbH-de, milles on kaks võrdsete osadega osanikku ja kui ka GmbH-de, milles on enamusosanik, puhul⁷⁸. Õiguskirjanduses võrreldakse Saksa õiguspraktikas tunnustatud osaniku üldist väljumisõigust GmbH-st UK õiguses sätestatud õiguskaitsevahendiga, mida on osanikul, sh vähemusosanikul, võimalik kasutada, kui kaasosanik on ühingu juhtimisel käitunud lubamatult⁷⁹.

Sarnaselt Saksa õigusega on Eesti õiguse kohaselt seaduses otsesõnu sätestatud väljumisõigus üksnes piiratud olukordadeks, mis ei taga, et kõik väljumisõigusele seatud eesmärgid oleks võimalik saavutada. Samuti on käesolevas töös varasemalt käsitletud, et tõenäoliselt ei aita väljumisõiguse eesmärgid saavutada ka teoreetiline võimalus reguleerida väljumisõigust põhikirjas või osanike vahelises lepingus. Lisaks on sarnaselt Saksa õiguses sätestatuga võimalik, et osaühingu osanikul, kelle osa on printsiiabis vabalt võõrandatav, puudub faktiliselt võimalus osa võõrandamiseks. Kuna osaniku võimalused ning nende praktiline rakendamine on Eesti õiguse alusel sarnased Saksa õigusega, oleks ka Eesti õiguse alusel asjakohane vähemusosanikule täiendava kaitse tagamise eesmärgil jaatada üldise väljumisõiguse mõjuval põhjusel olemasolu.

---

⁷⁵ H. Ziemons, C. Jaeger (Hrsg.), § 34/Rn. 163

⁷⁶ *Ibid.*

⁷⁷ *Ibid.*

⁷⁸ M. Henssler, L. Strohn (Hrsg.), § 34/Rn. 24

⁷⁹ S. K. Miller, p. 402

Osaniku üldise väljumisõiguse mõjuval põhjusel olemasolu ka Eesti õiguse alusel ongi korduvalt väljatoomist leidnud Eesti õiguskirjanduses⁸⁰ ja ka ühinguõiguse edasiarendamise kavatsustes⁸¹. Kuna eelviidatud allikad, mis jaatavad üldise väljumisõiguse olemasolu Eesti õiguses, viitavad nimetatud seisukoha välja toomisel M. Moori ja U. Volensi artiklile, siis põhjendusi üldise väljumisõiguse olemasolu jaatamiseks ka Eesti õiguses oleks eelkõige asjakohane otsida viidatud artiklist. Viidatud artiklis välja toodud seisukohtade kohaselt tuleks üldise väljumisõiguse olemasolu ka Eesti õiguse alusel jaatada eelkõige tulenevalt omandi kaitse tagamise vajadusest, osanikevahelise lojaalsuskohustuse olemasolust ning väljaastumisõiguse vajalikkus põhjendab artikli kohaselt analoogial teiste kestvusvõlasuhetega⁸². Eeltoodud võimalikest põhjendustest väljumisõiguse jaatamiseks on käesoleva töö autori hinnangul kõige asjakohasem jaatada väljumisõiguse olemasolu sarnaselt Saksa õiguskirjanduses väljatoodud seisukohtadega analoogia alusel, võttes arvesse, et osaniku ning osäühingu vaheline suhe on vaadeldav kestussuhtena.

Analoogia alusel õiguse edasi arendamise võimaluse sätestab Eesti õiguses TsÜS § 4. Viidatud sätte kohaselt on õigussuhet reguleeriva sätte puudumisel võimalik kohaldada sätet, mis reguleerib reguleerimata õigussuhte lähedast õigussuhet, kui õigussuhte reguleerimata jätmise ei vasta seaduse mõttele ega eesmärgile. Eesti õiguskirjanduse kohaselt on Eesti õigust võimalik edasi arendada analoogia kasutamise läbi – võimalikuks peetakse nii seaduse kui ka õiguse analoogia kasutamist.⁸³ Seaduse analoogiaga on tegemist olukorras, kui lahenduse leidmiseks vaatlusaluses olukorras kasutatakse sarnase olukorra puhul kasutatavat sätet⁸⁴. Lisaks on Eesti õiguskirjanduses viidatud ka võimalusele arendada olemasolevat õigust edasi õiguse analoogia abil – tegemist on olukorraga, kui võimalik pole leida sarnast olukorda reguleerivat seadust ning lähtuda tuleb õiguse üldistest põhimõtetest⁸⁵. Käesoleval juhul võib asjakohaseks osutada seaduse analoogia rakendamine – põhimõte, et kestusvõlasuhteid on võimalik mõjuval põhjusel lõpetada, on sätestatud seaduses (VÕS § 196 lg 1). Lisaks on sätestatud ka nimetatud sätte erinorm seltsingulepingu ülesütlemiseks (VÕS § 597)⁸⁶. Kuna Eesti õiguskirjanduses on asutud seisukohale, et seltsingu sätteid võib teatud ulatuses kohaldada muid ühinguorme

---

⁸⁰ M. Moor, U. Volens; K. Saare jt, p 1200, viimane viitab väljumisõiguse tunnustamisel M. Moor ja U. Volens

⁸¹ Ühinguõiguse kodifitseerimise lähteülesande projekt lk 116, Ühinguõiguse revisjoni lähteülesanne lk 153

⁸² M. Moor, U. Volens, lk 764

⁸³ P. Varul jt (2012), lk 46-47

⁸⁴ P. Varul jt (2012), lk 47

⁸⁵ *Ibid.*

⁸⁶ P. Varul jt (koost). Võlaõigusseadus II Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2007, § 597/1.

reguleerivate lünkade täitmisel⁸⁷, siis on võimalik, et selliseks juhuks saaks pidada seltsingust väljumise regulatsioonide kohaldamist ka osäühingute puhul. Siiski pole üheselt selge, kas käesoleval juhul on tegemist olukorraga, milles osäühingu ja osanike vahelistele suhte reguleerimisel on asjakohane seltsinguga seonduvate regulatsioonide kohaldamine analoogia alusel, kuid lõppjärel sellest ei sõltu – ka juhul kui seltsingulepinguga seonduva regulatsiooni kohaldamise asjakohasust eitada, puudub põhjus eitada analoogia alusel VÕS § 196 lg 1 sätestatud üldpõhimõtte kohaldamist. Käesoleval juhul pole tegemist ka olukorraga, milles kohtupraktikas väljatoodud seisukohtade kohaselt pole võimalik üldprintsipi abil sisuliselt uusi õigusinstituute luua⁸⁸ – väljumisõiguse puhul pole tegemist õigusega, mille sätestamist seaduses on kaalutud ning seejärel otsustatud üldist väljumisõigust seaduses mitte sätestada.

Eelnevast tulenevalt on Eesti õiguses olemas säte, mille alusel on võimalik konstrueerida väljumisõigus mõjuval põhjusel ka osäühingu osaniku, sh vähemusosaniku, õiguskaitsevahendina. Kuna Eesti õiguspraktikas pole osaniku üldine väljumisõigus veel rakendamist leidnud, siis veenduks, et sellise väljumisõiguse olemasolu ettenägemine on kooskõlas osanike väljumisõiguste regulatsioonide kehtestamisel silmas peetud seaduse mõttega ning määratlemiseks, millisel viisil, olukordades ning tingimustel on võimalik üldist väljumisõigust kasutada, on asjakohane võtta eeskujuks Saksa õiguse sarnaste sätete rakenduspraktika. Riigikohus on asunud seisukohale, et teiste riikide analoogilisi seadusi ja praktikat võib eraõiguse normide puhul arvesse võtta Eesti seaduse mõtte ja eesmärgi väljaselgitamiseks. Selline seisukoht on kehtiv, kui Eestis vastava sätte rakenduspraktika puudub, kuid mujal on sarnase sätte rakenduspraktika välja kujunenud.⁸⁹ Viidatud seisukoha alusel on võimalik ja lubatav sisustada osaniku väljumisõigust Eestis, võttes aluseks, kuidas on osaniku väljumisõigust sisustatud Saksa õiguse alusel. Eesti ja Saksa õiguse sarnasus käesolevate küsimuste reguleerimisel on piisav – Saksa õiguses osanike väljumisõiguseid reguleerivad sätted on olnud eeskujuks Eesti õiguses vastavate regulatsioonide kehtestamisele. Sama kehtib ka sätete osas, mis reguleerivad seltsinglase väljumist seltsingust ja kestvusuõlasuhete lõpetamist. Eesti õiguses pole VÕS § 597 ega ka VÕS § 196 lg 1 olnud varasemalt rakendatavad olukorras, kui osanik soovib mõjuval põhjusel osäühingust väljuda. Seega on täidetud eeldused Saksa õiguspraktika eeskujuks võtmiseks Eesti riigisisese õiguse mõtte ning eesmärkide kindlaks määramisel. Kuna Saksa õiguses jaatatakse osaniku üldise

---

⁸⁷ K. Saare jt, p 80

⁸⁸ RKTko 3-2-1-89-14, p 24-25

⁸⁹ RKTko 3-2-1-103-08, p 20

väljumisõiguse GmbH-st olemasolu ning leitakse, et sellise väljumisõiguse tagamine on kooskõlas õiguse üldprintsibiiga, et iga kestvusvõlasuhet peab olema võimalik mõjuval põhjusel lõpetada, on samased seisukohad asjakohased ka osaniku üldise väljumisõiguse jaatamiseks Eesti õiguse alusel. Eelnevast tulenevalt on võimalik ka üldise väljumisõiguse kasutamise protsessi ning eelduste määratlemisel eeskujult võtta Saksa õiguses viidatud väljumisõiguse kohta väljatoodust.

1.4.2 Osaniku üldise väljumisõiguse kasutamise eeldused

1.4.2.1 Mõjuv põhjus

Saksa õiguskirjanduse kohaselt on esmaseks eelduseks GmbH osaniku poolt üldise väljumisõiguse kasutamiseks mõjuva põhjuse olemasolu⁹⁰. Mõjuv põhjus on olemas, kui osanikult ei saa mõistlikult eeldada osanikuks jäämist ja osanikul puudub muu võimalus oma liikmelisuse lõpetamiseks⁹¹. Selgitamiseks välja, kas vaatlusaluses olukorras on tegemist olukorraga, milles tuleks jaatada väljumiseks mõjuva põhjuse olemasolu, tuleb vaadelda kõiki konkreetse juhtumi asjaolusid kogumis⁹². Eeltoodu peaks olema asjakohane ka Eesti õiguse alusel välja selgitamisel, kas olemas on väljumist õigustav mõjuva põhjus.

Saksa õiguskirjanduses eristatakse kolme võimalikku gruppi põhjuseid, mis võivad olla aluseks väljumisõiguse teostamisele – nendeks on ühingust, teistest osanikest ning osanikust endast tulenevad põhjused⁹³. Mõjuva põhjuse olemasolu jaatamiseks ei ole õiguskirjanduse kohaselt piisav näiteks õigusliku või faktilise osaluse võõrandamisvõimaluse puudumine, vigade esinemine GmbH raamatupidamises, puuduv raamatupidamine või osaniku nõude olemasolu GmbH vastu tulenevalt osaniku ja GmbH vahelisest töösuhtest⁹⁴. Mõjuvaks põhjuseks ei peeta iseenesest ka asjaolu, et olukorras, kui ühingulepinguga on sätestatud, et osa võõrandamiseks on vajalik teiste osanike nõusolek (GmbHG § 15 lg 5), siis kaasosanik keeldub andmast viidatud nõusolekut osa võõrandamiseks, kuid väljumiseks mõjuva põhjusena on siiski käsitletav, kui

---

⁹⁰ H. Wicke, Anh. § 34/Rn. 11; H. Ziemons, C. Jaeger (Hrsg.), § 34/Rn. 171

⁹¹ K. J. Müller. *The GmbH: A Guide to the German Limited Liability Company*. München: C.H. Beck 2006, p. 120, 2. a)

⁹² M. Henssler, L. Strohn (Hrsg.), § 34/Rn. 26

⁹³ Näiteks H. Wicke, Anh. § 34/Rn. 11

⁹⁴ *Ibid.*

enamus ilma objektiivse põhjusega oluliselt blokeerib osaluse müügivõimalust⁹⁵, näiteks keeldub korduvalt osade võõrandamiseks nõusoleku andmisest⁹⁶. Seda, kas asjaolu, et osanikul eksisteerib kohene rahavajadus, mille rahuldamiseks puuduvad muud viisid, saab lugeda mõjuvaks põhjuseks, tuleb Saksa õiguskirjanduse kohaselt hinnata kaasusepõhiselt⁹⁷. Mõjuvateks põhjusteks, mis tulenevad ühingust ja teistest osanikest võivad olla näiteks fundamentaalsed muudatused ühingus ja ühinguga seotud õiguslikes ja majanduslikes tingimustes, sellisteks põhjusteks võivad olla kontrolli muutumine GmbH üle, mille tagajärjel muutub GmbH teise ühingu tütarühinguks, tingimuslike kohustuste kasv⁹⁸, korduv enamuse poolne võimu kuritarvitamine⁹⁹ või püsiv õigusvastane tegevus¹⁰⁰. Lisaks võib mõjuva põhjusena väljumiseks käsitleda Saksa õiguskirjanduse kohaselt ka muid teiste osanike käitumisest tulenevaid asjaolusid, mis seavad osaniku ebasoodsasse olukorda või mida saab käsitleda kohase kohtlemisega vastuolus olevatena, näiteks olukorras, kui osanike vahel eksisteerivad põhimõttelised erimeelsused, mille olemasolu tõttu ei saa mõistlikult eeldada pooltevahelise koostöö jätkumist¹⁰¹. Samas pole mõjuva põhjusena käsitletavat kõik osanikevahelised erimeelsused – Saksa õiguskirjanduse kohaselt pole erimeelsusteks, mis võivad olla aluseks väljumisõiguse tekkele näiteks vaidlused, mis tulenevad osaniku ja ühingu vahelisest töösuhtest.¹⁰² Vähemusosaniku kaitse seisukohalt ning väljumisõiguse eesmärkidest tulevalt on käesoleva töö kontekstis olulised eelkõige mõjuvad põhjused, mis on seotud enamusosaniku tegevusega.

Saksa õiguskirjanduses on seoses väljumise aluseks oleva põhjuse mõjuvuse kindlaks määramisega välja toodud, et väljumisvõimaluse olemasolu on vajalik olukorras, kui osanikel ei ole enam mõistlik kaitsta end iga konkreetse enamuse võimu kuritarvitamise korral. Kui enamuse tegevuse põhjal on võimalik asuda seisukohale, et tal puudub tahe ühingu juhtimisel arvestada ka vähemuse huvidega, siis tuleb jaatada vähemusosaluse õigust ühingust väljuda.¹⁰³

---

⁹⁵ H. Fleischer, W. Goette (Hrsg.). Münchener Kommentar zum GmHG. Band 1, 2. Auflage §§ 1-34, München: Verlag C.H. Beck, 2015, § 34/Rn. 188

⁹⁶ M. Henssler, L. Strohn (Hrsg.), § 34/Rn. 26

⁹⁷ M. Henssler, L. Strohn (Hrsg.), § 34/Rn. 26

⁹⁸ H. Wicke, Anh. § 34/Rn. 11

⁹⁹ M. Henssler, L. Strohn (Hrsg.), § 34/Rn. 26; H. Wicke, Anh. § 34/Rn. 11

¹⁰⁰ H. Fleischer, W. Goette (Hrsg.), § 34/Rn. 186

¹⁰¹ *Ibid.*, § 34/ Rn. 188

¹⁰² *Ibid.*

¹⁰³ *Ibid.*

Saksa õiguskirjanduse kohaselt on üheks peamiseks olukorraks, mille esinemisel vähemusosanikud väljumisõigust teostada soovivad, olukord, kui enamusosanik ei võta vastu otsust kasumi jaotamiseks¹⁰⁴. Küsimused, kas ja millised kohustused on enamusosanikul kasumi jaotamise üle otsustamisel ning millised on vähemusosaniku õigused olukorras, kui enamusosanik otsust kasumi jaotamiseks vastu ei võta, on aktuaalsed ka Eesti õiguses ning on tekitanud vaidluseid nii Eesti õiguspraktikas¹⁰⁵ ning –kirjanduses¹⁰⁶. Kuna äriühingute osanike jaoks omab kasumi jagamisel osalemine kesksel tähtsust, siis on asjakohane analüüsida, kas kasumi jaotamise otsuse tegemisest hoidumine enamusosaniku poolt saaks olla käsitletav mõjuva põhjusena, mis saab olla aluseks osaniku väljumisõiguse kasutamisele. Saksa õiguskirjanduses on asunud seisukohale, et juhul, kui enamusosanik rikub kasumi jaotamise üle otsustamisel *Aktiengesetz* (edaspidi AktG)¹⁰⁷ § 254 regulatsioone ning otsustatakse jätta majandusaasta puhaskasum täielikult jaotamata ja suunatakse see reservidesse või jäetakse eelmiste perioodide jaotamata kasumina bilanssi, kui sellise kasumi jaotamine ei ole seaduse ega põhikirja järgi välistatud ja kui reservi moodustamine ega kasumi akumulimine ei ole vajalik mõistliku ärilise otsuse järgi ega aktsiaseltsi jätkusuutlikkuse tagamiseks või kui seda ei tingi majanduslikust hädavajadusest tulenevad aktsiaseltsi huvid, on võimalik jaatada väljumiseks mõjuva põhjuse olemasolu analoogia alusel ka GmbH puhul, kuna sellisel viisil tegutsedes on enamusel võimalik vähemuselt võtta õigus oma investeringult kasumit teenida¹⁰⁸. Eesti õiguses vastavasisuline säte puudub. Riigikohus on asunud seisukohale, et analoogia alusel pole Eesti õiguses sellise kohustuse tekitamiseks kohaldatav ka AktG § 254¹⁰⁹ ning sarnasesisulist kohustust pole võimalik konstrueerida ka hea usu põhimõttele tuginedes¹¹⁰. Viidatud seisukohad on välja toodud enamusaktsionäri kohustuste analüüsi käigus, kuid ilmselt jõuaks kohus samasugustele järeldustele ka enamusosaniku kohustusi analüüsis. Seega pole Eesti õiguse kohaselt võimalik, et enamuse käitumine kasumi jaotamiseks otsuse vastu võtmata jätmise korral on vastuolus seaduses toodud nõudega ning sellisel alusel pole seega ka võimalik vähemusosaniku väljumisõiguse olemasolu jaatada.

---

¹⁰⁴ H. Fleischer, W. Goette (Hrsg.), § 34/Rn. 187

¹⁰⁵ RKTko 3-2-1-89-14; RKPJKo 3-4-1-34-15

¹⁰⁶ Näiteks M. Moor. Äriühingu liikme õigus nõuda dividendide jaotamist. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus asjas 3-2-1-89-14. *Juridica* 2015, nr 1, lk 16-25

¹⁰⁷ *Aktiengesetz* (AktG), arutivõrgus: <https://www.gesetze-im-internet.de/aktg/> (28.04.2017)

¹⁰⁸ H. Fleischer, W. Goette (Hrsg.), § 34/Rn. 187

¹⁰⁹ RKTko 3-2-1-89-14, p 27

¹¹⁰ RKTko 3-2-1-89-14, p 25

Samas on lisaks eelkirjeldatud võimalusele Saksa õiguskirjanduses nenditud ka mõjuva põhjuse olemasolu väljumiseks olukorras, kui enamus hoidub õiguspäraselt kasumi jaotamisest¹¹¹. Sellise võimaluse olemasolu jaatamiseks tuleb väljuda soovival osanikul täiendavalt asjaolule, et kasumi jaotamist pole otsustatud, ära näidata ka see, et ta tulusus oma investeringult on olnud põhjendamatult madal ning ühingu vastassuunalised huvid pole ülekaalukad. Samas on toodud välja, et nimetatud võimaluse kasutamise puhul ei tohi olla tegemist enamusosaniku sundimisega otsustamisel, kas kasumit jagada või mitte.¹¹² Eelnevast tulenevalt on võimalik, et mõjuvaks põhjuseks, mis võib olla aluseks väljumisele, saab pidada ka kasumi jaotamata jätmist, mis iseenesest seadusega vastuolus pole, vaid on konkreetse juhtumi asjaolusid kogumis hinnates ebaproportsionaalselt piirav vähemusosaniku suhtes. Sellisel juhul on teoreetiliselt ka Eesti õiguse alusel võimalik jaatada, et kasumi jaotamata jätmist on võimalik käsitleda mõjuva põhjusena, mille esinemise korral on vähemusosanik õigustatud väljumisõiguse kasutamiseks. Siiski pole eelviidatud Eesti kohtupraktikast tulenevalt võimalik, et kohustus kasumi jaotamise otsustamiseks luuakse sellises olukorras hea usu põhimõttele tuginedes.

1.4.2.2 Vähem koormavate võimaluste puudumine

Teise eeldusena väljumisõiguse olemasolu jaatamiseks on Saksa õiguskirjanduses välja toodud, et isegi mõjuva põhjuse olemasolu korral on väljumisõigus kasutatav üksnes siis, kui osanikul puuduvad muud, ühingu vähem koormavad alternatiivid enda õiguste kaitseks¹¹³. Väljumisõiguse kasutamine on võimalik *ultima ratio* lahendusena¹¹⁴. Otsustamisel, kas osanikul on olemas väljumisõigus või tuleks tal kasutusele võtta ühingu suhtes vähemkoormavaid meetmeid, omab tähtsust asjaolu, milles seisneb mõjuv põhjus, mis tõi kaasa osaniku väljumisvajaduse. Saksa õiguskirjanduses leitakse, et juhul, kui mõjuv põhjus väljumiseks tuleneb enamuse positsiooni kuritarvitamisest või ühingu struktuurilistest ümberkorraldustest, mis kahjustavad osaniku huve, tuleks väljumisõiguse olemasolu jaatada kiiremini, kui olukorras, kui mõjuv põhjus tuleneb osanikust endast.¹¹⁵

---

¹¹¹ H. Fleischer, W. Goette (Hrsg.), § 34/Rn. 187

¹¹² *Ibid.*

¹¹³ H. Wicke, Anh. § 34/Rn. 12

¹¹⁴ L. Michalski (Hrsg.), Anh. § 34/Rn. 54

¹¹⁵ H. Ziemons, C. Jaeger (Hrsg.), § 34/Rn. 176

Olenemata põhjusest, mis on kaasa toonud võimaluse väljumisõigust kasutada, on õiguskirjanduses välja toodud seisukoht, et üldjuhul ei tohiks väljumisõiguse olemasolu jaatada, kui osanikul on olemas ka muid õiguskaitsevahendeid ühingusiseste konfliktide lahendamiseks¹¹⁶. Selliste muude õiguskaitsevahendite põhimõttelise olemasolu korral, kuid olukorras, kui nimetatud õiguskaitsevahendite kasutamine ei ole korduvalt tulemust andnud või saab ühingu pikaajalist strateegiat vaadelda väljuda soovivat isikut kahjustavana, on Saksa õiguskirjanduses asunud seisukohale, et väljumisõiguse olemasolu tuleb siiski jaatada.¹¹⁷ Olukorras, kui alternatiivseteks õiguskaitsevahenditeks on ühingu likvideerimine GmbHG § 61 alusel, tuleb väljumisõiguse kasutamist alati vaadelda kui ühingule vähemkoormavat¹¹⁸.

Saksa õiguskirjanduse kohaselt tuleb otsustamisel, kas väljumisõiguse kasutamisest saab pidada lubatuks või mitte, arvesse võtta asjaolu, et printsiibis on osanikul alati, kui puuduvad ühingulepingust tulenevad piirangud, võimalik võõrandada osalus teisele osanikule või kolmandale isikule¹¹⁹. Saksa õiguskirjanduses on välja toodud, et tulenevalt asjaolust, et printsiibis on osalus vabalt võõrandatav, võib osutada keeruliseks otsustamine, kas eeldused ühingust väljumiseks on täidetud, kui osa võõrandamiseks puuduvad õiguslikud piirangud ja osanik ei suuda olenemata piirangute puudumisest leida oma osalusele ostjat¹²⁰. Paralleelselt on õiguskirjanduses välja toodud seisukoht, et väljumisõiguse välistamine ühingulepingus võõrandamise piirangute puudumise tõttu pole asjakohane, kuna väljumisõiguse jaatamise eesmärgiks on väljuda soovivale osanikule kaitse tagamine¹²¹. Sellest tulenevalt tuleb osaniku väljumisõigust jaatada ka juhul, kui osanik on üles näidanud küll soovi osaluse võõrandamiseks, kuid võõrandamine on siiski ebaõnnestunud, kas turu puudumise või teise osaniku poolt osaluse omandamisest keeldumise tõttu¹²². Osaniku võimalust kasutada väljumisõigust on jaatatud näiteks juhul, kui mõistliku perioodi jooksul pole osanikul õnnestunud leida sobivat ostjat¹²³.

Väljumisõiguse kasutamine *ultima ratio* lahendusena on kohane ka Eesti õiguses – väljumisõiguse kasutamise tagajärjel kaotab väljuv osanik osa omandi, tuleb kindlaks tuleb

---

¹¹⁶ H. Ziemons, C. Jaeger (Hrsg.), § 34/Rn. 177

¹¹⁷ *Ibid.*

¹¹⁸ H. Wicke, Anh. § 34/Rn. 12

¹¹⁹ H. Ziemons, C. Jaeger (Hrsg.), § 34/Rn. 176

¹²⁰ *Ibid.*

¹²¹ *Ibid.*

¹²² *Ibid.*

¹²³ K. J. Müller, p. 120, 2. a)

määrata ning tasuda kohane hüvitis. Seega on tegemist nii ühingu kui ka väljuda sooviva osaniku jaoks pigem keerulise ning kuluka protsessiga ning võimaluse korral tuleks vähemusel eelistada teisi meetodeid oma õiguste kaitseks. Siiski on tõenäoline, et juhul, kui sama mõjuv põhjus esineb korduvalt või pikaajaliselt ning muude õiguskaitsevahendite kasutamine pole olnud tulemuslik, on õigustatud siiski väljumisvõimaluse kasutamine.

1.4.2.3 Kapitali säilitamise nõue

Saksa õiguskirjanduses on kolmanda eeldusena osaniku väljumisõiguse jaatamiseks välja toodud, et osaniku väljumise järgselt peab olema tagatud osakapitali säilimine¹²⁴. Esmalt tuleb selleks välja selgitada, kas väljuda sooviv osanik on täies ulatuses tasunud sisse makse oma osaluse eest¹²⁵. Kui osanik seda teinud ei ole, siis on tal Saksa õiguskirjanduse kohaselt kohustus tasuda sisse makse enne väljumisõiguse kasutamist. Alternatiivselt võib osanik taotleda osakapitali vähendamist või anda oma osalus üle kaasosaniku või kolmanda isiku vahendusel.¹²⁶ Eesti õiguse kohaselt võib olukord, et osanik pole sisse makset tasunud, tulla kõne alla juhul, kui osaühing on asutatud ÄS § 140' sätestatud korras sisse makseid tegemata. Sellisel juhul võib olla asjakohane, et kui osanik, kelle poolt on sisse makse tasumata, soovib väljumisõigust kasutada, tuleb enne osaniku väljumise võimaldamist tagada, et osaniku poolt saaks sisse makse tasutud. Samuti võib ka Eesti õiguse alusel olla asjakohaseks lahenduseks, et osa omandav isik omandab ka kohustuse osakapitali sisse makse tasumiseks. Siiski pole Eesti õiguse alusel lubatud nõuda enne kõigi osanike poolt sisse makse tasumist osakapitali vähendamist või teha väljamakseid osanikele (ÄS 140' lg 4).

Lisaks on Saksa õiguskirjanduse kohaselt oluline, et hüvitist väljuvale osanikule oleks võimalik tasuda GmbH § 30 lg-s 1 sätestatud väljamaksete piirangut, mille kohaselt ei ole ühingul lubatud teha väljamakseid osanikule, kui väljamakse tegemise järgselt pole võimalik säilitada ühingu osakapitali, rikkumata¹²⁷. Võimaliku lahendusena kõnealuses olukorras on Saksa õiguskirjanduses viidatud väljuda sooviva osaniku võimalusele anda osa üle kolmandale isikule, kelle vastu ühing omandab hüvitise tasumise järgselt nõude hüvitise suuruse ulatuses

---

¹²⁴ H. Ziemons, C. Jaeger (Hrsg.), § 34/Rn. 179

¹²⁵ L. Michalski (Hrsg.), § 34/Rn. 57

¹²⁶ H. Ziemons, C. Jaeger (Hrsg.), § 34/Rn. 179

¹²⁷ *Ibid.*, § 34/Rn. 180

ning sellisel juhul pole rikutud GmbHG § 30 lg-st 1 tulenevat piirangut.¹²⁸ Kui väljumine on välistatud osakapitali säilitamise nõude tagamise eesmärgil ning ka teised osanikud pole avaldanud soovi väljuda sooviva osaniku osa omandamiseks, siis on väljumiseks õigustatud osanikul võimalik väljumise asemel taotlema ühingu likvideerimist.¹²⁹

Ühingu poolt väljamaksete tegemisega seotud piirangud on asjakohased ka Eesti õiguse alusel (ÄS § 157 lg 3). Seega võib Saksa õigusega samasisult taksituseks väljumisõiguse teostamisele ka Eesti õiguse alusel saada asjaolu, et osanikule tuleks väljumisõiguse kasutamise tagajärjel ühingu poolt teostada väljamakse, mida seaduse kohaselt pole ühingul lubatud teha. Kui puuduvad muud võimalused viidatud väljamakse tegemise võimaldamiseks, võib ka Eesti õiguse alusel olla asjakohaseks lahenduseks osaniku poolt avalduse sundlõpetamiseks esitamine.

1.4.3 Osaniku üldise väljumisõiguse kasutamise protsess ja tagajärjed

Juhul, kui eeldused osaniku väljumiseks on täidetud, saab Saksa õiguskirjanduse kohaselt osanik väljumisõigust teostada tehes vastavasisulise ühepoolse avalduse GmbH-le¹³⁰. Avalduse esitamisega ei loeta osanikku siiski GmbH-st väljunuks, vaid avalduse esitamise tulemusena omandab väljuda sooviv osanik osa eest tasumisele kuuluva hüvitise nõude GmbH vastu, mis tuleb tasuda koheselt või mõistliku perioodi jooksul alates väljumisavalduse esitamisest¹³¹. Seega on Saksa õiguse alusel väljumisõiguse kasutamise puhul sisuliselt tegemist osaniku kujundusõigusega. Ka Eesti õiguses tunnustatakse õiguskaitsevahenditena kujundusõiguseid, mille teostamiseks on vajalik õiguskaitsevahendit kasutada sooviva isiku tahteavaldus. Kujundusõigusteks on ka võimalused lepingu lõpetamiseks – taganemine ja ülesütlemine.¹³² Kuna osaniku väljumisõiguse puhul on samuti tegemist sisuliselt õigussuhte lõpetamisega, siis on asjakohane, et ka Eesti õiguses sarnaselt Saksa õigusele jaatatakse osaniku väljumisõigust kujundusõigusena, mida saab osanik teostada ühepoolse tahteavalduse alusel juhul, kui eeldused sellise õiguskaitsevahendi kasutamiseks on täidetud. Seega saab ka Eesti õiguses

---

¹²⁸ J. Reichert (Hrsg.), GmbH & Co. KG. 7., überarbeitete Auflage, München:Verlag C.H. Beck 2015, § 32/Rn. 13

¹²⁹ H. Ziemons, C. Jaeger (Hrsg.), § 34/Rn. 180

¹³⁰ M. Henssler, L. Strohn (Hrsg.), § 34/Rn. 28; H. Wicke, Anh. § 34/Rn. 13

¹³¹ H. Ziemons, C. Jaeger (Hrsg.), § 34/Rn. 189; M. Henssler, L. Strohn (Hrsg.), § 34/Rn. 33

¹³² I. Kull jt. Võlaõigus I Üldosa. Tallinn:Juura 2004, lk 38

väljumisprotsess toimuda samaselt Saksa õiguse alusel toimuvaga osaniku ühepoolse avalduse alusel.

Kui ühingulepingus pole sätestatud, et väljumine jõustub varem, jõustub Saksa õiguskirjanduse kohaselt osaniku väljumine üldjuhul hetkest, mil osanikule on tasutud nõuetekohane hüvitis¹³³. Käesoleva töö kirjutamise hetkeks on Saksa õiguskirjanduses jõutud seisukohale, et väljumisavalduse esitamise tagajärjel väljuva osaniku õigused osanikuna ei lõppe¹³⁴. Kuigi varasemalt oldi Saksa kohtupraktikas seisukohal, et väljumisõiguse kasutamise korral peatuvad osaniku õigused ühingu liikmena alates väljumisavalduse esitamisest, siis on nii osaniku kui ka võlausaldajate kaitse eesmärkidel jõutud seisukohale, et osaniku õiguseid osanikuna väljumisavalduse esitamine ei mõjuta¹³⁵. Sellist seisukohta nähakse ühelt poolt kaitset tagavana väljuvale osanikule – osaniku staatus hüvitise tasumiseni aitab tagada kohase hüvitise saamise võimalust. Võlausaldajate kaitset aitab tagada asjaolu, et väljuv osanik pole vabastatud kohustusest osakapitali tagamisel ja säilitamisel. Saksa õiguskirjanduse kohaselt tuleb jaatada lisaks kohustuste olemasolule ka osaniku õiguste olemasolu, sealhulgas on osaniku kuni kohase hüvitise saamiseni õigus osaleda kasumi jaotamisel.¹³⁶ Saksa õiguskirjanduses väljatoodutega – osanikule ning võlausaldajatele parema kaitse tagamise eesmärgil, on ka Eesti õiguse alusel asjakohane, et osaniku staatus osanikuna ei lõppe väljumisavalduse esitamisest, vaid üldjuhul alles osa eest kohase hüvitise saamisel.

Saksa õiguskirjanduse kohaselt on väljumisõiguse eduka kasutamise tagajärjel võimalik, et väljuva osaniku osalus tühistatakse, osaluse omandab ühing, osalus jagatakse proportsionaalselt allesjäänud osanike vahel või määratakse osa üleminek kindlale osanikule¹³⁷. Põhimõtteliselt on samasugused tagajärjed võimalikud ka Eesti õiguse kohaselt. Lisaks on võimalik, et osa omand antakse üle kolmandale isikule. Siiski on piiratud osaühingu võimalust oma osade omandamiseks – oma osaluse omandamine ühingu poolt peab toimuma ÄS § 162 sätestatud piiranguid järgides, sealhulgas on ühingul lubatav omandada vaid 1/3 oma osakapitalist. Seadus teiste osanike või ka kolmandate isikute poolt osa omandamisele piiranguid ei sea, siiski on võimalik, et piirangud tulenevad osanikevahelistest kokkulepetest. Seega on väljuvale

---

¹³³ K. J. Müller, p 121 2. c); M. Henssler, L. Strohn (Hrsg.) § 34/Rn. 33

¹³⁴ H. Ziemons, C. Jaeger (Hrsg.) § 34/Rn. 190

¹³⁵ *Ibid.*

¹³⁶ *Ibid.*

¹³⁷ V. Römermann (Hrsg.). Münchener Anwaltshandbuch GmbH-Recht. 3., überarbeitete und erweiterte Auflage, München: Verlag C. H. Beck 2014, § 14/Rn. 81

osanikule kuulunud osa edasise omaniku üle otsustamisel vajalik iga juhtumi puhul vaadelda asjakohaseid tingimusi.

2. HÜVITIS VÄLJUVALE OSANIKULE

2.1 Hüvitis osaluse eest osäühingust väljumisel

Väljumisõiguse olemasolu jaatamine iseenesest ei taga, et vähemusosaniku õigused oleksid piisavalt kaitstud ning väljumisõiguse eesmärke saaks pidada saavutatuks. Väljumisõiguse tagamisega paralleelselt on oluline tagada, et väljumine saaks toimuda kohase hüvitise eest¹³⁸ ning hüvitise ülemäärast piiramist on õiguskirjanduses käsitletud ka väljumisõiguse lubamatu piiramisena¹³⁹. Eelnevast tulenevalt on väljumisõiguse kui õiguskaitsevahendi eesmärkide saavutamiseks vajalik, et oleks üheselt selge, millised on põhimõtted, mida järgitakse väljumiseks õigustatud osanikule hüvitise kindlaks määramisel. Õiguskirjanduses käsitletakse etappi, milles määratakse kindlaks, milliseid põhimõtteid ning hindamismeetodeid tuleks kasutada konkreetse juhtumi puhul, osaluse väärtuse hindamise esimese etapina¹⁴⁰.

Olgugi, et hüvitisega seonduvaid küsimusi on Eesti õiguspraktikas erinevate kaasuste puhul analüüsitud¹⁴¹, puuduvad Eesti õiguspraktikas kaasused, millest nähtuksid põhimõtted, mis on rakendatavad osanikule hüvitise kindlaks määramisel olukorras, kui osanik kasutab väljumisõigust õiguskaitsevahendina. Seega tuleb välja selgitamisel, kas ning milliste põhimõtete järgi kindlaks määratud hüvitist on õigustatud saama väljuv osanik, võimalusel kasutada analoogia alusel teistes osa väärtuse hindamise ning hüvitise tasumise vajaduse kaasa toovates olukordades rakendatavaid põhimõtteid.

Esmalt on selge, et hüvitist väljuvale osanikule osa eest tasuda tuleb. Sellist seisukohta toetab Eesti õiguskirjanduses, mis analüüsib võimalusi osa väärtuse kindlaks määramiseks, välja toodu, mille kohaselt on osa väärtuse kindlaks määramine eesmärgiga määrata kindlaks hüvitis osanikule asjakohane eelkõige juhtudel, kui osanik kaotab enda osa ja ka siis, kui osaniku osalus osäühingus väheneb näiteks osakapitali suurendamise tulemusel, mis võib omakorda anda osanikule tema õiguste rikkumise korral kahju hüvitamise nõude¹⁴². Ka väljumisõiguse

---

¹³⁸ D. Milman, p. 3

¹³⁹ L. Michalski (Hrsg.), Anh. § 34/Rn. 68

¹⁴⁰ V. Krishna. Determining the value of company shares. *Company Lawyer*, 8 (2) 1987, pp. 66-72 p. 66

¹⁴¹ Näiteks viimati (31. märts 2017) seoses võimalike kahju nõuetega, mis olid tekkinud ühinemisel ebaõige asendussuhte määramise tõttu. Vt RKTko 3-2-1-72-16.

¹⁴² Advokaadibüroo Triniti (koost). Äriõigus, Näidised ja kommentaarid, Osa väärtus p 3.1.2. juuni 2013

kasutamise korral kaotab väljumisõigust kasutav osanik osa omandi ning seega on ka väljumisõiguse kasutamise korral tegemist olukorraga, kui osa väärtus tuleb kindlaks teha eesmärgil määratleda, milline on hüvitise suurus, mis kuulub väljumisõigust kasutavale osanikule tasumisele. Ka Saksa õiguskirjanduses on välja toodud, et osanikul on ühingust väljumisel printsiibis igal juhul õigus saada oma osaluse eest hüvitist¹⁴³. Hüvitist on õigustatud saama ka osanik, kes on oma tegevusega ühingu negatiivselt mõjutanud¹⁴⁴. Osaniku väljumine ühingu täidab üksnes ühingu funktsioneerimise taastamise eesmäärke ning pole kasutatav osaniku karistamiseks või majandlikult kahjustamiseks¹⁴⁵.

Täiendavalt asjaolule, et osanik on õigustatud hüvitist saama, kuna kaotab osa omandi ning hüvitise suurus peaks olema seotud osa väärtusega, tuleb välja selgitada, millise seadustes ning finantspraktikas defineeritud väärtusena tuleks määratleda väärtust, mis kuulub väljumisõiguse kasutamise korral kindlaks määramisele ja osanikule hüvitisena tasumisele. Eesti seadused väljumisõiguse kui õiguskaitsevahendi kasutamise korral väljuvale osanikule tasumisele kuuluvat hüvitist ei defineeri. Seega pole seaduse abil üheselt võimalik kindlaks teha, kas väljuvale osanikule kuulub hüvitamisele osa turuväärtus (nt TsÜS 65), likvideerimisväärtus (nt ÄS § 111 lg 1, § 404 lg 1, § 448 lg 1, § 488 lg 1, VÕS § 607), õiglase väärtus (nt ÄS § 363¹ lg 1, väärtpaberituru seadus¹⁴⁶ (edaspidi VpTS) § 182' lg 1) või mingil muul viisil defineeritav väärtus (nt ÄS § 167 lg 3). Viidatud sätted reguleerivad küll erinevaid võimalusi, milline saab olla hüvitis, mis kuulub osaluse omandi kaotanud isikule tasumisele, kuid nende põhjal ei selgu üheselt, kas ja millist eeltoodud lähenemistest oleks asjakohane aluseks võtta juhul, kui kindlaks määramisele kuulub hüvitis osanikule, kes kaotab osa omandi seetõttu, et kasutab väljumisõigust kui õiguskaitsevahendit. Samas on väljuvale osanikule kohase hüvitise tagamine keskseks küsimuseks väljumisõigusele seatud eesmärkide saavutamisel ning seega on nimetatud küsimuses selge vastuse olemasolu väljumisõiguse reaalse rakendatavuse tagamiseks oluline.

Ka Saksa õiguses puudub säte, mis reguleeriks otsesõnu GmbH-st väljuvale osanikule hüvitise kindlaks määramist. Saksa õiguskirjanduses on asunud seisukohale, et GmbH-st väljuvale osanikule hüvitise kindlaks määramisel tuleb lähtuda *Bürgerliches Gesetzbuch* (edaspidi BGB)¹⁴⁷ §-s 738 sätestatud põhimõtetest - kuigi nimetatud säte reguleerib suhteid

---

¹⁴³ H. Wicke, Anh. § 34/Rn. 14

¹⁴⁴ L. Michalski (Hrsg.), Anh. § 34/Rn. 33

¹⁴⁵ *Ibid.*

¹⁴⁶ Väärtpaberituru seadus. – RT I 2001, 89,532; RT I 07.04.2017, 4

¹⁴⁷ Bürgerliches Gesetzbuch (BGB). Arvutivõrgus: <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/> (28.04.2017)

seltsingulepingu puhul, on Saksa õiguskirjanduses asunud kohtupraktikat arvesse võttes seisukohale, et analoogia alusel on säte kohaldatav ka GmbH-st väljuvale osanikule osa eest tasumisele kuuluva hüvitise kindlaks määramisel¹⁴⁸. Olgugi, et BGB § 738 kohaselt kuuluks osanikule hüvitamisele väärtus, mille ta oleks saanud ühingu likvideerimise korral (osaluse likvideerimisväärtus), on Saksa õiguskirjanduses tunnustatud, et olukorras, kui puuduvad kehtivad teistsugused kokkulepped, on GmbH-st väljuval osanikul õigus saada hüvitist, mis vastab osaluse turuväärtusele¹⁴⁹. Osa likvideerimisväärtust ning turuväärtust pole võimalik samastada. Osa turuväärtus samastatakse Saksa õiguskirjanduses osa täieliku majandusliku väärtusega¹⁵⁰. Seega saab eelnevast tulenevalt Saksa õiguse kohaselt kohase hüvitise osanikule käsitleda osa täielikule majanduslikule väärtusele vastavat hüvitist.

Kuna Eesti õiguse alusel pole küsimusele, millisel viisil defineerida hüvitist, mis kuulub tasumisele osanikule, kes kasutab väljumisõigust kui õiguskaitsevahendit, võimalik üheselt vastata, siis võib viidatud küsimuse lahendamisel olla asjakohane Saksa õiguses kasutatud lahenduse kasutamine analoogia alusel. BGB § 738 on olnud eeskujuks VÕS § 607 sätestamisel¹⁵¹. Seega on Eesti õiguses sisuliselt olemas säte, mida rakendades määratakse Saksa õiguse alusel kindlaks hüvitis osanikule, kes kasutab väljumisõigust GmbH-st õiguskaitsevahendina. Võimalust, et teatud juhtudel on asjakohane võtta seltsingulepinguga seonduvat reguleerivaid sätteid aluseks ka muude ühinguliikidega seonduvate küsimuste lahendamisel, on Eesti õiguskirjanduses tunnustatud¹⁵². Selline õiguskirjanduses väljatoodud seisukoht kinnitab, et VÕS § 607 sätestatud põhimõtete arvesse võtmine saab olla asjakohane ka Eesti osaühingust väljuvale osanikule hüvitise kindlaks määramisel. Lisaks on sarnaselt Saksa õiguskirjanduses välja tooduga Eesti õiguspraktikas jaatud põhimõtetega kooskõlas, et olgugi, et VÕS § 607 kohaselt kuuluks väljuvale osanikule hüvitamisele osa likvideerimisväärtus, tuleb hüvitada siiski osa turuväärtus. Riigikohus on asunud seisukohale, et olukorras, kui isik kaotab talle kuulunud osaluse omandi, on osa väärtuse kindlaksmääramisel asjakohane lähtuda TsÜS §-st 65¹⁵³. Kuna väljumisõigust kasutav osanik kaotab oma osa omandi, on talle hüvitise kindlaks määramisel asjakohane lähtuda viidatud seisukohast. TsÜS § 65 kohaselt loetakse eseme väärtuseks selle harilik väärtus, milleks on eseme kohalik

---

¹⁴⁸ H. Fleischer, W. Goette (Hrsg.), § 34/Rn. 205

¹⁴⁹ *Ibid.*

¹⁵⁰ H. Wicke, Anh. § 34/Rn. 14; L. Michalski (Hrsg.), Anh. §34/Rn. 61

¹⁵¹ P. Varul jt (koost) (2007), § 607/2

¹⁵² K. Saare jt, p 80

¹⁵³ RKTko 3-2-1-101-08, p 12

keskmise müügihind. Seega kuuluks eeltoodust tulenevalt väljumisõigust õiguskaitsevahendina kasutavale osanikule tasumisele hüvitis, mis vastab väljuva osaniku osa turuväärtusele.

Samas puudub osaühingu osade jaoks turg, millel toimuvatest tehingutest lähtuvalt oleks võimalik kindlaks määrata osaluse turuväärtust – osaühingut saab pidada nn suletud ühinguks ja sellest tulenevalt pole võimalik määrata kindlaks osaluse turuväärtust turuväärtusena üldtunnustatud tähenduses. Reguleeritud turu puudumine on omane ka GmbH osadele ning kuna turuväärtust käsitletakse väärtusena, mida on võimalik saada osaluse müümisel kolmandale isikule avatud turul, ei ole võimalik ka GmbH osa väärtust turuväärtuse abil kindlaks määrata¹⁵⁴. Saksa õiguskirjanduses nähakse eelkirjeldatud olukorras lahendusena osaluse väärtuse leidmist nn kaudse meetodi rakendamise abil – esmalt leitakse väärtus, mida oleks võimalik saada, kui müüdaks ühingu kui tervikut ning seejärel leitakse ühingu kui terviku väärtusest konkreetsele osalusele vastav väärtus¹⁵⁵. Sarnase meetodi rakendamise vahendusel on võimalik kindlaks määrata ka Eesti osaühingu osa eeldatav turuväärtus.

Lisaks sellele, et nii Eesti kui ka Saksa õiguskirjanduse põhjal võib asuda seisukohale, et väljuvale osanikule kuulub hüvitamisele osa turuväärtus, siis võib lisaks TsÜS § 65 toodud hindamispehimõtetele Eesti õiguses vajalikuks osutada ka Eesti Vabariigi põhiseaduse¹⁵⁶ § 32 lg 1 2. lauses sätestatud pehimõtete arvesse võtmine. Viidatud sätte kohaselt võib isiku omandi võõrandada ilma tema nõusolekuta üksnes õiglase hüvitise eest. Kuna väljumisõiguse kasutamise lõpptulemusena kaotab osanik osa omandi ning kui võtta arvesse, et käesolevas magistritöös vaatluse all olevas olukorras kasutab isik väljumisõigust enamusosaniku positsiooni kuritarvitamise tagajärjel ja tegemist pole osa võõrandamisega väljuva osaniku vabalt kujunenud tahtel, võib ka vaatlusalust olukorda käsitleda olukorrana, milles osanik on osa omandi kaotatud tahtevastaselt ning seega tuleks väljuvale osanikule hüvitiseks tasuda osa õiglase väärtus.

Problemaatiliseks muudab eeltoodu aga asjaolu, et tulenevalt õiguskirjanduses väljatoodud seisukohtadest võib olla vaieldav, kas osa turuväärtust ning osa õiglast väärtust on võimalik samastada või mitte. Ühelt poolt ei tohiks õiguskirjanduse kohaselt osaluse õiglast väärtust ning eeldatavat turuväärtust võrdsustada¹⁵⁷. Eeldatava turuväärtusena käsitletakse õiguskirjanduses

---

¹⁵⁴ H. Fleischer, W. Goette (Hrsg.), § 34/Rn. 208

¹⁵⁵ H. Altmeppen, G. H. Roth, § 34/Rn. 47; H. Fleischer, W. Goette (Hrsg.), § 34/Rn. 208

¹⁵⁶ Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT 1992,26,349; RT I, 15.05.2015, 2

¹⁵⁷ B. R. Potter Shareholders Disputes: What is the Appropriate Standard of Value, 2011 arutuvõrgus: <https://www.srr.com/assets/pdf/shareholder-disputes-what-appropriate-standard-value.pdf> (28.04.2017); Z. Shishido. The

väärtust, mida on mõistlik ostja nõus osa eest tasuma ning õiglase väärtusena juriidilist otsustust, milleni on jõutud tasakaalustades osanike vastassuunalisi huvisid¹⁵⁸ ning mille sisuks on, millist hüvitist peab tasuma osa omandaja juhul, kui tegemist on olukorraga, milles osanik ühinguist välja ostetakse¹⁵⁹. Nimetatud väärtuste eristamist tuleb õiguskirjanduse kohaselt jaatada, kuna vastasel juhul puuduks juriidilisel sekkumisel vähemusosaniku jaoks tähtsus¹⁶⁰. Samas on õiguskirjanduses viidatud ka olukordadele, milles on õiglase väärtuse ning õiglase turuväärtuse mõisteid väljumisõiguse kontekstis samastatud¹⁶¹. Seega on õiguskirjanduse põhjal võimalik välja tuua, et osanikule, kes kasutab väljumisõigust, peaks tasumisele kuuluma õiglane hüvitis, kuid siiski pole selge, kas seda õiglast hüvitist saab võrdsustada osa turuväärtusega või mitte. Samasugune küsimus ning sellest tulenevad vastuolud saavad eelnevat arvesse võttes tõusetuda ka Eesti õiguse alusel.

Eeltoodu põhjal saab asuda seisukohale, et kindlaks määramisel, kuidas tuleks defineerida osa väärtust, millele peaks vastama väljuvale osanikule tasumisele kuuluv hüvitis, võivad olla kohaldatavad mitu erinevat lähenemist – kohtupraktika ning analoogia alusel kohaldatavate Saksa õiguskirjanduses välja toodud seisukohtade kohaselt kuuluks osanikule osa eest hüvitamisele osa väärtus, mis on defineeritav osa turuväärtusena. Samas võib aga olukorda, kui osanik on sunnitud kasutama väljumisõigust kui õiguskaitsevahendit, käsitleda olukorrana, milles osanik on osa omandi tahtevastastelt kaotanud ning seega tuleks osa eest tagada hüvitis, mis vastab osa õiglasele väärtusele. Vastust küsimusele, kas väljumisõiguse kontekstis on võimalik samastada mõisteid osa turuväärtus ning osa õiglase väärtus, pole õiguskirjanduse põhjal aga võimalik üheselt välja tuua. Olenemata, millisena on kohane defineerida otsitavat väärtust, võib asuda aga seisukohale, et konkreetse osa väärtuse ning seega ka väljuvale osanikule tasumisele kuuluva hüvitise kindlaksmääramiseks on kohane sarnaselt Saksa õiguses tunnustatuga rakendada nn kaudse hindamise meetodit ehk esialgselt leida ühingu kui terviku väärtus ning seejärel leitud väärtuse abil määrata kindlaks väljuda sooviva osaniku osa väärtus.

Fair Value of Minority Stock in Closely Held Corporations. Fordham Law Review, Vol 69, Iss. 1, Article 3, 1993 pp. 65-110, p. 69

¹⁵⁸ Z. Shishido, p. 69, p. 71

¹⁵⁹ *Ibid.*, p. 69

¹⁶⁰ *Ibid.*

¹⁶¹ D. K. Moll (2014), p. 498

2.2 Hindamismeetod osa väärtuse kindlaks määramiseks

Väljuvale osanikule osa eest tasumisele kuuluvat hüvitist on eelnevast tulenevalt võimalik määratleda, kui konkreetse osaniku omandis olevale osale vastavat jaotust ühingu kui terviku väärtusest. Seega on järgmiseks sammuks kohase hüvitise kindlaksmääramise eesmärgil vajalik välja selgitada, millist meetodit kasutades oleks asjakohane leida ühingu kui terviku väärtus. Ühingu kui terviku väärtuse leidmiseks kasutatava meetodi valikust sõltub, milliseks kujuneb hüvitis, mida väljuv osanik on õigustatud saama – hindamistulemused, mida on võimalik saavutada sama ühingu hindamisel erinevaid meetodeid rakendades, on erinevad. Seega omab lisaks otsustamisele, millisenä tuleks defineerida osaluse väärtust, keskest tähtsust ka küsimus, millise ühingu väärtuse hindamismeetodi rakendamisel tuleb leida ühingu kui terviku väärtus. Eesti õiguses puudub ühene hindamismeetod, mille rakendamise abil oleks võimalik kindlaks määrata ühingu väärtus vaidluse korral osaluse väärtuse üle või muus olukorras, kui osaluse väärtust tuleb kindlaks määrata juriidilise küsimuse lahendamise eesmärgil. Seaduses on võimaliku hindamismeetodina välja toodud näiteks meetodit, mille rakendamise eesmärgiks on leida ettevõtte likvideerimisväärtus (nt ÄS § 111 lg 1, § 404 lg 1, § 448 lg 1, § 488 lg 1, VÕS § 607) - osa väärtuse leidmisel on võimalik kasutada netovara hindamise meetodit. Lisaks on teatavatel juhtidel, kui osanikule kuulub hüvitamisele osa väärtus, väärtus kindlaks tehtav avalikul enampakkumisel (nt ÄS § 167 lg 3) ehk seadus ei kohusta ühingu osa väärtuse kindlaks määramiseks rakendama ühtegi finantspraktikas tunnustatud hindamismeetodit. Täiendavalt seaduses otseselt reguleeritud olukordadele, kui osanikule kuulub tasumisele hüvitis, on võimalik, et praktikas kujuneb välja vajadus leida ühingu väärtus, sealhulgas konkreetse osaniku osa väärtus, ka muudel juhtudel. Selliseks olukorraks on ka näiteks käesolevas magistritöös käsitletav osaniku väljumine osahingust hüvitise eest. Kuna viidatud olukorda otseselt reguleerivad seaduse sätted puuduvad ning analoogia alusel kohaldatav VÕS § 607 käesoleval asjakohast lahendust ei paku – sättes kirjeldatud likvideerimisväärtust ei ole võimalik üheselt samastada osa õiglase väärtusega, tuleb asjakohase hindamismeetodi kindlaks tegemiseks analüüsida kohtupraktikat.

Riigikohtu praktikas aga samuti puudub ühene seisukoht, millist hindamismeetodit tuleks kohaldada, kui tegemist on juriidilise küsimuse lahendamise eesmärgil ühingu väärtuse leidmisega. Riigikohtu praktika kohaselt on minimaalseks väärtuseks, mille hüvitamine tuleb

tagada väljuvale aktsionärile, talle kuuluvate aktsiate raamatupidamislik väärtus¹⁶². Kuna kohtupraktikast tuleneb, et osade väärtuse leidmisel on kohaldatavad samasugused põhimõtted, mis aktsiate väärtusegi puhul¹⁶³, siis tuleks ka osaniku väljumise korral lugeda osalusele vastavat raamatupidamislikku väärtust minimaalseks, mille tasumine väljuvale osanikule tagada tuleb. Sellise miinimumväärtuse kohaldamine on ilmselt kohane ka olukorras, kui osaluse hindamisel mõne muu finantspraktikas tunnustatud meetodi rakendamise tulemusel leitud väärtus on nimetatud väärtusest madalam.

Lisaks on Riigikohus olukorras, kui määrata tuli ülevõetavate aktsiate eest õiglase hüvitus, välja toonud, et osaluse väärtuse kindlaks määramine üksnes raamatupidamisliku väärtuse järgi pole kohane, kuna sellise hindamismeetodi puhul ei arvestata aktsiaseltsi tulevikuväljavaateid ning aktsionäride võimalusi tulevikus tulu teenida, mille arvesse võtmine on aga vajalik aktsiate eest täieliku majandusliku kompensatsiooni suuruse kindlaks tegemiseks¹⁶⁴. Seega nähtub Riigikohtu praktikast, et juhul, kui vajalik on leida osaluse täielik majanduslik väärtus, tuleb hindamismeetodi valimisel arvesse võtta, et meetodi kasutamise tulemusel oleks võimalik leida toimiva ühingu väärtus. Sellest tulenevalt tunnustatakse kohtupraktikas ühingu väärtuse leidmiseks diskonteeritud rahavoogude meetodi ning selle modifikatsioonide kui hindamismeetodite kasutamist¹⁶⁵ – viidatud meetodite rakendamisel on võimalik leida ühingu kui toimiva üksuse väärtus. Siiski pole võimalik väita, et igakordselt peaks ühingu väärtuse kindlaks määramiseks kasutama diskonteeritud rahavoogude meetodit.

Eelviidatud lahendis on kollegium välja toonud, et teatud juhtudel on kohane hindamismeetodina kasutada meetodit, mille tulemusena on leitav ühingu likvideerimisväärtus. Sellise meetodi kasutamist peetakse siiski asjakohaseks erandjuhtudel – likvideerimisväärtuse aluseks võtmine õiglase hüvitise kindlaks määramisel saab asjakohane olla üksnes juhul, kui aktsiaseltsi väärtus oleks selle tegevuse jätkamisel väiksem, kui likvideerimisel.¹⁶⁶ Nimetatud lahendile on viidatud ka edasistes olukordades, kui Riigikohtul on tulnud võtta seisukoht küsimuses, millisele meetodile tuleks tugineda vaidluse korral ühingu või selle osaluse väärtuse kindlaks määramisel¹⁶⁷. Seega võivad viidatud seisukohad asjakohased olla ka olukorras, kui

---

¹⁶² RKTko 3-2-1-145-04, p 33, lahendis viidatakse aktsiate väärtuse kindlaks määramisega seonduva analüüsil T. Bartelsi artiklile „Tühjaks pigistamise seadustamisest Eesti äriõiguses: äriseadustiku §-d 363¹-363^{10*} ning kasutatakse artiklis välja toodud põhimõtteid.

¹⁶³ RKTko 3-2-1-7-10, p 31

¹⁶⁴ RKTko 3-2-1-145-04, p 33

¹⁶⁵ RKTko 3-2-1-145-04, p 34

¹⁶⁶ RKTko 3-2-1-145-04, p 33

¹⁶⁷ Näiteks RKTko 3-2-1-101-08; RKTko 3-2-1-25-11; RKTko 3-2-1-45-12

eesmärgiks on leida väljuvale osanikule tasumisele kuuluva hüvitise suurus. Ka väljuvale osanikule tasumisele kuuluvat hüvitist on võimalik määratleda õiglase hüvitisena ning seega võib Eesti kohtupraktika alusel asuda seisukohale, et olukorras, kui kindlaks tuleb määrata õiglase hüvitise suurus, siis meetodeid, mille rakendamise tulemusel on võimalik leida ühingu likvideerimisväärtus, on üldjuhul asjakohased üksnes siis, kui ühingu väärtus oleks likvideerimisel suurem kui tegevuse jätkamisel.

Siiski on kollegium välja toonud, et ainsaks kriteeriumiks meetodi valimisel pole, et meetodi rakendamine tagaks väljuvale aktsionärile suurema hüvitise, vaid kohtu ülesanne on võrrelda erinevaid meetodeid ja hinnata, milline neist konkreetse äriühingu puhul tuleb aluseks võtta¹⁶⁸. Vajadust erinevate meetodite paralleelseks analüüsiks ning rakendamiseks on nähtud ka Eesti õiguskirjanduses¹⁶⁹. Eesti õiguskirjanduses, mis käsitleb küll väärtuse leidmist olukorras, kui toimub ettevõtte osaluse müük, põhjal on reeglilik, et mitte kunagi ei piisa tehingu adekvaatselt hindamiseks ühe hindamise meetodi kasutamisest¹⁷⁰. Olenevalt kasutada olevast ressursist tuleb välja valida piisav arv adekvaatselt kohaldatavaid meetodeid ja nende rakendamisel leitud tulemusi võrreldes kujundada hindamise lõppjärel¹⁷¹.

Kuna osaniku väljumisõiguse mõjuval põhjusel jaatamise aluseks on Saksa õiguses samasuguse õiguse jaatamine analoogia alusel, siis tuleks ka osaluse eest makstava hüvitise kindlaks määramisega seonduva üle otsustamisel, sealhulgas ka meetodi osas, mida kasutada ettevõtte kui terviku väärtuse leidmisel, välja selgitada, millised on Saksa õiguses välja toodud seisukohad kõnealuses küsimuses ning kas nende põhjal oleks võimalik teha järeldusi, mida oleks asjakohane rakendada ka Eesti õiguspraktikas. Kuna Saksa õiguskirjanduse alusel peab hüvitis, mis tasutakse väljuvale osanikule kajastama osaluse täielikku majanduslikku väärtust¹⁷², siis sarnaselt Eesti kohtupraktikas väljatooduga, tuleks ilmselt ka Saksa õiguse alusel hindamise meetodi leidmisel arvesse võtta, kas meetodi vahendusel on võimalik leida väärtus, mida saaks käsitleda osaluse täieliku majandusliku väärtusena.

Ka Saksa õiguskirjanduses ning –praktikas puudub käesolevaks hetkeks ühene seisukoht, millisele meetodile tuginedes tuleks välja selgitada ühingu kui terviku väärtus olukorras, kui osanik soovib GmbH-st mõjuval põhjusel väljuda. Kuna puudub standardiseeritud meetod,

---

¹⁶⁸ RKTko 3-2-1-145-04, p 35

¹⁶⁹ R. Vahimets jt. Ühinemised ja omandamised – alternatiiv äri orgaanilisele kasvule. Tallinn: Äripäev 2007, lk 27

¹⁷⁰ *Ibid.*

¹⁷¹ *Ibid.*

¹⁷² H. Altmeyden, G. H. Roth, § 34/Rn. 47

mille abil hinnata osaluse väärtust, on õiguskirjanduse kohaselt osaluse väärtuse kindlaks määramisel kasutusel majanduslikud standardid¹⁷³. Seadus ei näe ette ühte hindamismeetodit, mida rakendades tuleks jõuda hindamise lõpptulemuseni¹⁷⁴. Saksa õiguskirjanduses käsitletakse ettevõtte väärtuse hindamist samaaegselt nii faktilise kui ka õigusliku küsimusena ning välja pole toodud, et õiguslikult oleks vajalik eelistada mõnda hindamisprotseduuri, vaid pigem leitakse, et otsus hindamismeetodi sobivuse üle tuleb langetada iga konkreetse juhtumi puhul eraldi¹⁷⁵.

Saksa õiguskirjanduses väljatoodu kohaselt kasutatakse ühingu väärtuse leidmiseks sageli meetodeid, mis võimaldavad hinnata ühingu sissetulekuid ning sageli on sellisel juhul rakendatavaks meetodiks sarnaselt Eesti kohtupraktikas väljatooduga diskonteeritud rahavoogude meetod¹⁷⁶. Viidatud meetodi rakendamisel võetakse arvesse ühingu eeldatavad tulevased sissetulekud, mis on prognoositud ühingu vaatlusaluse hetke sissetulekuid ning neid mõjutavate tegurite eeldatavat arengut arvesse võttes¹⁷⁷. Diskonteeritud rahavoogude meetod abil on võimalik lisaks ühingu hetkeseisule analüüsida ka ühingu olukorda tulevikus, mis on saavutatav ühingu vahendite eesmärgipärase majandamise tulemusena – meetodi rakendamisel analüüsitakse ühingu rahavoogu, mida on ühingul võimalik iga-aastaselt teenida ja millest on maha arvatud ühingu investeerimiskulud ning maksud.¹⁷⁸

Sarnaselt eelviidatud Eesti kohtupraktikaga on ka Saksa õiguskirjanduses välja toodud, et olukorras, kui ühing ei toimi kasumilikult ning ühingu varade hindamise tulemusel leitav ühingu väärtus on oluliselt kõrgem muu hindamismeetodi rakendamisel saadud väärtusest, siis võib olla asjakohane ühingu väärtuse leidmiseks netovara hindamise meetodi kasutamine¹⁷⁹. Netovara hindamise meetodi rakendamise tulemusel ühingu väärtuse kindlaks määramist peetakse seejuures asjakohaseks olenemata sellest, millised on hindamismeetodi valimisega seotud regulatsioonid ühingulepingus.¹⁸⁰ Seega on ka Saksa õiguskirjanduse kohaselt ettevõtte likvideerimisväärtuse leidmiseks kasutatava meetodi kasutamine, olgugi, et BGB § 723 kohaselt kuulub väljuvale osanikule hüvitamisele summa, mis vastaks hüvitisele ühingu

---

¹⁷³ V. Römermann (Hrsg.), § 14/Rn. 101; H. Wicke, Anh. § 34/Rn. 14

¹⁷⁴ H. Wicke, Anh. § 34/Rn. 14

¹⁷⁵ H. Altmeyden, G. H. Roth, § 34/Rn. 47

¹⁷⁶ H. Wicke, Anh. § 34/Rn. 14

¹⁷⁷ V. Römermann (Hrsg.), § 14/Rn. 101

¹⁷⁸ H. Wicke, Anh. § 34/Rn. 14

¹⁷⁹ *Ibid.*

¹⁸⁰ *Ibid.*

likvideerimise korral, asjakohane vaid olukorras, kui tegemist on ettevõttega, mille netovara hindamise meetodi rakendamisel leitud väärtus on kõrgem kui muude meetodite rakendamisel leitud väärtus.

Sarnased seisukohad seoses meetodivalikuga, mille rakendamise abil tuleks leida ühingu väärtus ning seega ka väljuvale osanikule osaluse eest tasumisele kuuluva hüvitise suurus, on välja toodud ka USA ühingute osanike väljumisõigust analüüsivas õiguskirjanduses – käesolevaks hetkeks puudub üks hindamismeetod, mida tuleks igakordselt rakendada, kui vajalik on väljumisõigust kasutavale osanikule tasumisele kuuluva hüvitise kindlaks määramine¹⁸¹. Varasemalt pikka aega ainsana kasutusel olnud ning mitmeid erinevaid finantspraktikas tunnustatud hindamismeetodeid omavahel ühendanud Delaware'i bloki meetodi (inglise k *Delaware block method*)¹⁸² asemel on õiguskirjanduses hakatud tunnustama vajadust kasutada erinevaid hindamismeetodeid, mille vahel valimisel tuleb arvesse võtta konkreetse kaasuse asjaolusid.¹⁸³ Kirjeldatu tulemusel on ühingu õiglase väärtuse määramiseks laialdast kasutamist leidnud diskonteeritud rahavoogude meetod. Delaware'i osariigi õiguspraktikas on välja toodud, et nimetatud meetod on sobilikum meetod ettevõtte väärtuse leidmiseks võrreldes võrdleva meetodiga (inglise k *market-based approach*), kuna diskonteeritud rahavoogude meetodi abil on võimalik hinnata ühingu konkreetse toimiva üksusena.¹⁸⁴ Kuigi diskonteeritud rahavoogude meetod on USA õiguskirjanduse kohaselt ühingute väärtuse leidmisel enim kasutatud leidev, on õiguskirjanduses välja toodud ka diskonteeritud rahavoogude meetodi rakendamisega kaasnevad probleemid – probleemina nähakse asjaolu, et diskonteerimismäär jääb kogu vaatlusaluse perioodi osas muutumatuks ning meetodi kasutamiseks on vajalik tulevase rahavoo ennustamine, mis on keeruline, lisaks võib meetodi rakendamisel saadud tulemuse muuta ebatäpseks asjaolu, et diskonteerimismäär pole üheselt kindlaks tehtav.¹⁸⁵

Lisaks diskonteeritud rahavoogude meetodile võivad tulenevalt konkreetsest olukorrast asjakohaseks osutada ka muud ühingu väärtuse hindamismeetodid. Näiteks on teise kasutusel oleva hindamismeetodina õiguskirjanduses välja toodud võrdlev meetod (inglise k *market*

---

¹⁸¹ G. E. Matthews, M. Patterson. *Standards of Value, Theory and Application*, Chapter 3 Fair Value in Shareholder Dissent and Oppression. 2nd Edition, Wiley Finance 2013, pp. 89-194, p. 133

¹⁸² Viidatud meetodi kohaselt leitakse hinnatav väärtus kolme hindamismeetodi rakendamise abil saavutatud tulemuste omavahelisel kombineerimisel. Meetoditeks, mille rakendamisel saadud tulemus on sissetulekute meetod, varade väärtust hindav meetod ning turuväärtus. Erinevate hindamismeetodite osatähtsus määratakse kindlaks kaasusepõhiselt. Vt. V. Krishna, p. 70

¹⁸³ G. E. Matthews, M. Patterson, p. 133

¹⁸⁴ *Ibid.*, p. 137

¹⁸⁵ V. Krishna, p. 70

approach), mida nähakse meetodina, mille abil on võimalik suletud ühingu turuväärtus kindlaks määrata võrreldes seda sarnase ühinguga, mille osalustega kaubeldakse reguleeritud turul. Tulemused, mida on võimalik saavutada sellise hindamismeetodi rakendamisel võivad aga oluliselt erineda olenevalt sellest, millised on ettevõtted, mida on võrdluse koostamisel aluseks võetud ning sellest, kui sarnaseks saab võrdlusel aluseks võetud ühinguid pidada hinnatava ühinguga. Diskonteeritud rahavoogude meetodi kõrval on ka see meetod siiski USA kohtupraktikas kasutatust leidev.¹⁸⁶

Hindamismeetodit, mis seisneb ühingu netovara hindamises, kasutatakse USA õiguskirjanduse kohaselt harva. Delaware'i osariigi kohtupraktikat analüüsivas õiguskirjanduses on välja toodud, et olukorras kui tegemist on toimiva ühinguga, siis on üksnes netovara meetodi kasutamise ühingu väärtuse leidmiseks lubamatu, kuna toimiva ühingu puhul pole asjakohane lähtuda ühingu väärtuse kindlaks määramisel selle likvideerimisväärtust¹⁸⁷. Siiski pole välistatud, et netovarametodi rakendamisel saavutatav tulemus võib olla teatud kaasuste puhul asjakohane – sellise meetodi rakendamine võib olla näiteks sobiv olukorras, kui hinnatakse ühingu, millele kuulub palju kinnisvara (kinnisvaraühingut).¹⁸⁸

Sarnaselt Eesti kohtupraktikas ning õiguskirjanduses väljatooduga on ka USA ühingute osanike väljumisõigust käsitlevas õiguskirjanduses märgitud, et kohtud eelistavad, et ühingu väärtus, mis on aluseks väljuvale osanikule õiglase hüvitise kindlaks määramisele, on leitud mitme hindamismeetodi paralleelse rakendamise tulemusel. Õiguskirjanduse kohaselt eelistavad kohtud analüüse, mis sisaldavad rohkem kui ühe meetodi kasutamist, kuna mitme meetodi paralleelsel rakendamisel ning analüüsil leitavat väärtust peetakse usaldusväärsemaks võrreldes ühe konkreetse eksperdi, kelle eesmärgiks pole enda hindamistulemuste õigsuse kontrollime, poolt antud hinnanguga.¹⁸⁹

Nagu selgub eelnevast ja USA hindamispraktikas toimunud muutuste suunast, saab asuda seisukohale, et õiguslike küsimuste lahendamise eesmärgil ühese hindamismeetodi välja töötamine ühingu väärtuse leidmiseks pole toimiv lahendus ning seega pole sellise sihi võtmine põhjendatud ka Eestis. Võttes arvesse vaatlusalustes riikides toimunud arenguid ning käesoleval hetkel rakendatavat praktikat, tuleks ühingu väärtuse leidmiseks sobiliku hindamismeetodi valimisel igakordselt lähtuda konkreetse kaasuse asjaoludest. Selline seisukoht on juba välja

---

¹⁸⁶ G. E. Matthews, M. Patterson, p. 137

¹⁸⁷ *Ibid.*

¹⁸⁸ *Ibid.*

¹⁸⁹ *Ibid.*, p. 138

toodud ka Eesti õiguspraktikas. Sarnaselt on nii Eesti kui ka teiste vaatlusaluste riikide õiguskirjanduses väljatoodu põhjal võimalik asuda seisukohale, et ühingu väärtuse kindlaks määramisel tuleks eelistada meetodit, mille rakendamise abil on võimalik leida ettevõtte kui konkreetse toimiva üksuse väärtust ja selliseks meetodiks on näiteks diskonteeritud rahavoogude meetod. Siiski pole see igakordselt asjakohane – põhjendatuks võib osutada ka muu meetodi rakendamine. Samuti on nii Eesti kui ka vaatlusaluste riikide õiguskirjanduses rõhutatud, et samaaegselt üksnes ühe meetodi rakendamist ühingu väärtuse kindlaks määramiseks ei saa pidada kohaseks ning võimalusel tuleks väärtuse kindlaks määramiseks paralleelselt rakendada mitmeid meetodeid.

2.3 Väärtuse kindlaksmääramise ajahetk

Lisaks hindamismeetodile, mille rakendamise tulemusel osa väärtus kindlaks määratakse, võib osa väärtus sõltuda ka ajahetkest, mis võetakse aluseks osa väärtuse kindlaks määramisel. Seega on vähemusosanikule tasutava kohase hüvitise välja selgitamisel ka oluline, et selgelt oleks määratletav hetk, mille seisuga hüvitis kindlaks määratakse.

Saksa õiguskirjanduse kohaselt peaks hetk, mille seisuga hüvitis kindlaks määratakse, olema seotud hetkega, mil tehing, mis hüvitise kindlaks määramise vajaduse kaasa toob, toimub ning osaniku väljumisõiguse realiseerimise korral on selliseks hetkeks kuupäev, mil väljuda sooviv osanik vastavasisulise tahteavalduse esitab¹⁹⁰. Väljumisavalduse esitamise kuupäeva aluseks võtmist peetakse asjakohaseks, kuna tegemist on ajahetkega, mil osanik on avaldanud oma siduvat soovi väljuda ja hilisema kuupäeva, mida väljuda sooviv osanik ise mõjutada ei saa, arvesse võtmine poleks õiguskirjanduses väljatoodu kohaselt mõistlik¹⁹¹.

Sarnasest käsitlusest on asjakohane lähtuda ka Eesti õiguse alusel. Kuigi puudub säte, mille alusel oleks võimalik otsustada, millist ajahetke arvesse võttes tuleks kindlaks määrata väljuvale osanikule tasumisele kuuluv hüvitis, siis on analoogia alusel kohaldatava väljuvale seltsinglasele hüvitise määramise sätte kohaselt vajalik hüvitise kindlaks määramisel arvesse võtta hetke, mil lahkumine on toimunud (VÕS § 607). Osaniku väljumise puhul oleks võimalik selliseks hetkeks, sarnaselt Saksa õiguskirjanduses tooduga, pidada väljumisavalduse esitamise hetke, kui hetke, millest alates osanik on avaldanud siduvalt enda tahet ühinguist väljuda.

---

¹⁹⁰ H. Ziemons, C. Jaeger (Hrsg.), § 34/Rn. 195

¹⁹¹ *Ibid.*

Siiski pole ajahetke osas, mida osa väärtuse kindlaksmääramisel arvesse võtta tuleks, erinevate riikide väljumisõigust käsitlevas õiguskirjanduses jõutud samasuguse seiskohani. Näiteks on USA-s rakendatavast osaniku väljumisõigusest (inglise k *appraisal right*)¹⁹² ülevaadet andvas artiklis käsitletud hetkena, mida tuleks arvestada väljuvale osanikule tasumisele kuuluva hüvitise kindlaks määramisel, hetke, mis eelnes tehingu või otsuse, mis andis vähemusosanikule aluse väljumiseks, jõustumisele¹⁹³. Samasisulisele seisukohale on viidatud ka USA õiguskirjanduses - kuna enamuse positsiooni kuritarvitava tegevuse tulemused võivad mõjutada vähemusosaluse väärtust, siis nähakse õiguskirjanduses, et vähemuse kaitse eesmärgil võib olla kohasem, et väljuva vähemusosaniku osaluse väärtus leitakse kuupäeva seisuga, mis on eelnenud enamuse poolsele tegevusele, mida on võimalik näha väljumisõiguse alusena¹⁹⁴. Õiguskirjanduses viidatakse eelkirjeldatud võimalusele seoses olukordadega, kui enamusosaniku poolne positsiooni kuritarvitamine seisneb vähemusosaniku ühingu juhtimisest kõrvaldamises¹⁹⁵. Samasisuline küsimus hüvitise kindlaks määramise hetke osas on kerkinud ka UK väljumisõigust käsitlevas õiguskirjanduses, mille kohaselt on vaieldav, kas väärtuse kindlaksmääramisel aluseks võetav ajahetk võib olla varasem ajahetk, kui hetk, mil väljumiseks õigustatud osanik esitab tahteavalduse väljumiseks¹⁹⁶. Viidatud kaalutakse samadel põhjustel, mis on välja toodud USA õiguskirjanduses – lubamatu tegevus ühinguga seonduva otsustamisel võib olla vähendanud osaluse väärtust¹⁹⁷ ehk kohasema kaitse tagamise eesmärgil osanikule, kes teise osaniku tegevuse tulemusel on omandanud õiguse ühingust hüvitise eest väljuda.

Eelneva põhjal on võimalik asuda seisukohale, et teatud olukordades võib vähemusosanikule parima kaitse tagamiseks olla vajalik osa väärtuse kindlaks määramisel võtta arvesse muud hetke, kui hetke, mil väljumiseks õigustatud osanik on teinud tahteavalduse väljumiseks. Varasema ajahetke arvesse võtmise eesmärgiks on väljuvale osanikule parema kaitse tagamine – teatud enamuse positsiooni kuritarvitavate tegevuste puhul on võimalik, et nende tulemusena väheneb ühingu kui terviku väärtus ning seeläbi ka hüvitise suurus, mis ühingu osa eest vähemusosanikule tasumisele kuulub. Siiski saab sellist lähenemist asjakohaseks pidada üksnes

---

¹⁹² Olgugi, et väljumisõigus, mida eelviidatud artiklis käsitleti (inglise k *appraisal right*) ei ole USA kontekstis samane käesolevas magistritöös käsitletava väljumisõigusega (inglise k *oppression remedy*), lähtutakse USA õiguskirjanduses nende kahe õiguse kasutamise korral väljuvale vähemusosanikule hüvitise kindlaks määramisel samadest lähtekohtadest ning põhimõtetest. Vt G. E. Matthews, M. Patterson, p. 89

¹⁹³ R. Cheung. Statutory Appraisal Rights: the American Experience and Hong Kong Prospects. *International Company and Commercial Law Review*, 2008, 19 (10), pp. 325-331, p. 326

¹⁹⁴ D.K. Moll (2004), p. 374

¹⁹⁵ *Ibid.*

¹⁹⁶ A. Hicks, A. Gregory. Valuation of shares: a legal and accounting conundrum. *Journal of Business Law*, Jan, 1995, pp. 56-69, p. 61

¹⁹⁷ *Ibid.*, p. 62

teatud enamuse positsiooni kuritarvitavate tegevuste korral ning olukordades, kui enamusosanik on enda positsiooni kuritarvitanud tegevusetusega, näiteks hoidunud kasumi jaotamisest, pole sellise hetke kindlaksmääramine üheselt võimalik. Seega võib sellise võimaluse olemasolu jaatamine kaasa tuua täiendavaid vaidluseid seoses osa väärtuse kindlaks määramisega, vähendada veelgi väärtuse kindlaks määramisega seotud õiguskindlust ning suurendada väljumisõiguse kasutamise kaasnevaid kulusid. Eelnev aga vähendab väljumisõiguse kui õiguskaitsevahendi praktilist kasutatavust ning seega pole tagatud ka väljumisõiguse eesmärkide saavutamine. Seega peaks ajahetke, mille seisuga väljuvale osanikule hüvitis kindlaks määratakse, osas eelistama lahendust, mille kohaselt on ajahetk üheselt määratletav – hetkena, mil väljumiseks õigustatud osanik on avaldanud enda siduvat tahet ühingust väljuda.

2.4 Hüvitise sissenõutavaks muutumine

Eesti õiguses puudub erisäte, mis reguleeriks, millisest hetkest alates muutub väljuvale osanikule tasumisele kuuluv hüvitis sissenõutavaks. Seega tuleb otsustamisel, millal hüvitist saab pidada sissenõutavaks, lähtuda üldosa sättest, mis reguleerib kohustuse sissenõutavaks muutmist (VÕS § 82 lg 7). Sätte kohaselt muutub kohustus sissenõutavaks kas võlasuhte olemusest tulenevalt või kohustuse täitmiseks mõistlikult vajaliku aja jooksul pärast võlasuhte tekkimist. Selle kohta, kuidas viidatud mõista väljumisõiguse kontekstis, kohtupraktika puudub.

Saksa õiguses on analoogne säte BGB § 271¹⁹⁸ ning nimetatud sättele tuginetakse ka olukorras, kui välja tuleb selgitada, millal muutub sissenõutavaks väljuva osaniku hüvitisnõue - viidatud säte kuulub kohaldamisele olukorras, kui poolte vahel puudub teistsugune kokkulepe¹⁹⁹. Seoses hüvitise sissenõutavaks muutumise hetke kindlaksmääramisega viidatud sätte alusel on Saksa õiguskirjanduses välja toodud kaks seisukohta. Esimese ning BGB § 271 lg 1 tugineva seisukoha kohaselt muutub hüvitis sissenõutavaks koheselt pärast väljumiseks tahteavalduse esitamist²⁰⁰. Siiski pole eeltoodud seisukoht ainus, millele õiguskirjanduses viidatakse - paralleelselt on Saksa õiguskirjanduses välja toodud, et tunnustatud on ka seisukohta, mille

---

¹⁹⁸ Viidatud säte reguleerib soorituse teostamise aega. Sätte esimese lõike kohaselt tuleb olukorras, kui soorituse aeg ei ole määratletud ning ei ole kindlaks tehtav asjaolu põhjal, saab võlausaldaja nõuda võlgnikult täitmist koheselt. Sätte teine lõige sätestab, et olukorras, kui sooritusae on määratletud, eeldatakse vaidluse korral, et võlausaldaja ei nõua soorituse tegemist enne määratud aja möödumist, kuid võlgnik võib soorituse teha ka varem.

¹⁹⁹ L. Michalski (Hrsg.), Anh. § 34/Rn. 61

²⁰⁰ H. Fleischer, W. Goette (Hrsg.), § 34/Rn. 217; L. Michalski (Hrsg.), Anh. § 34/Rn. 61

kohaselt muutub hüvitis sissenõutavaks mõistliku aja möödumisel alates osaniku poolt väljumiseks tahteavalduse esitamisest²⁰¹. Keskteena kahe arvamuse vahel muutub hüvitis sissenõutavaks mõistliku aja möödumisel ning selliseks mõistlikuks ajaks on tavapäraselt kuus kuud.²⁰²

Kindlaks tegemisel, millist tähtaega saab pidada mõistlikuks, tuleb Saksa õiguskirjanduse kohaselt arvesse võtta viisi, kuidas osanik ühingust väljub – kas ta väljub enda tahteavalduse alusel või ta arvatakse GmbH-st välja ning olukorras, kui osanik väljub enda tahteavalduse alusel ning ühingul pole olnud varasemalt võimalik osanikule hüvitise maksmiseks valmistuda, on põhjendatud hüvitise sissenõutavaks muutumine pärast mõistliku perioodi möödumist, mille jooksul on võimalik ettevõtte väärtuse hindamise abil kindlaks määrata hüvitamisele kuuluv summa ning eraldada vajalikud ressursid, milleks võib olla vajalik ühingu vara müük või osale ostja leidmine²⁰³. Tagamaks sellises olukorras siiski väljuva osaniku õiguste kohast kaitset, jääb osanik ühingu osanikuks ka pärast väljumisavalduse esitamist ja tema osaniku positsioonist tulenevad õigused säilivad, sh on tal õigus osaleda kasumi jagamisel²⁰⁴. Siiski pole kirjeldatud lähenemine absoluutne. Väikemate või likviidsemate varadega ühingute puhul või olukordades, kui osanik on oma väljumiskavatsusest eelnevalt ühingu teavitanud, on Saksa õiguskirjanduse kohaselt võimalik, et ühingul on kohustus tasuda hüvitist koheselt²⁰⁵. Seega tuleb ka hüvitise sissenõutavaks muutumise üle otsustamisel lähtuda konkreetsest olukorrast ning kaasuse asjaoludest lähtuvalt otsustada, millal on ühingult kõige varem mõistlik nõuda hüvitise tasumist²⁰⁶. Kui esinevad asjaolud, mis õigustavad hüvitise sissenõutavaks muutumise edasilükkamist, on selliste asjaolude esinemise tõendamiskoormus ühingul ning juhul, kui möödunud on mõistlik aeg, mille jooksul peaks hüvitise suurus olema kindlaks määratud, on osanikul olenemata sellest, kas hüvitise suurus on kindlaks määratud või mitte, õigus nõuda osa eest hüvitise tasumist²⁰⁷.

Sarnasete kaalutluste arvesse võtmine on asjakohane ka Eesti õiguses. Kuna VÕS § 82 lg 7 sätestab, et olukorras, kui poolte kokkuleppest ei tulene teisiti, muutub kohustus sissenõutavaks pärast kohustuse täitmiseks mõistlikult vajaliku aja möödumist, siis erinevalt BGB § 271 lg 1

---

²⁰¹ H. Fleischer, W. Goette (Hrsg.), § 34/Rn. 217

²⁰² *Ibid.*

²⁰³ *Ibid.*, § 34/Rn. 219

²⁰⁴ H. Wicke, Anh. § 34/Rn. 13; H. Fleischer, W. Goette (Hrsg.), § 34/Rn. 219

²⁰⁵ H. Fleischer, W. Goette (Hrsg.), § 34/Rn. 219

²⁰⁶ *Ibid.*

²⁰⁷ *Ibid.*

toodust, mille kohaselt muutub kohustus sissenõutavaks koheselt, pole ilmselt sättele tuginedes vaieldav, kas kohustus peaks sissenõutavaks muutuma kohaselt või mõistliku aja jooksul. Siiski on asjakohane ja oluline ka Eesti õiguse alusel välja selgitada, millist tähtaega saab pidada mõistlikuks ja milliseid asjaolusid tuleks arvesse võtta sellise tähtaja kindlaks määramisel. Sarnaselt eelviidatud Saksa õiguskirjanduses toodud seisukohtadega peaks ka Eesti õiguse alusel otsustamisel, millal muutub väljuval osanikule tasumisele kuuluva hüvitise nõue sissenõutavaks, arvesse võtta konkreetse kaasuse asjaolusid ja praktikas oleks asjakohane välja kujundada seisukoht, milline on maksimaalne aeg hiljemalt mille möödumisel muutub väljuvale osanikule tasumisele kuuluv hüvitis sissenõutavaks. Ka olukorras, kui osäühing soovib hüvitist tasuda siiski hiljem, peaks osäühing tõendama, millised asjaolud hüvitise hilisemat tasumist õigustavad. Kuna valdavalt pole osäühingute puhul tegemist suurte ühingutega ning üldjuhul on tegemist väikemate ühingutega, kui on Saksa õiguse alusel asutada GmbH-d ning sellest tulenevalt on võimalik, et ka osanikule tasumisele kuuluva hüvitise suurust on võimalik kiiremini kindlaks määrata, siis tuleks maksimaalse perioodina, mille möödumisel üldjuhul väljuvale osanikule tasumisele kuuluv hüvitis tasuda tuleb, näha lühemat perioodi, kui selleks on eelviidatud Saksa õiguskirjanduses välja toodud kuus kuud. Samas võib eelduslikult kuue kuuse perioodi ette nägemist siiski õigustada asjaolu, et viidatud perioodi jooksul tuleb ühingul leida ka likviidsed vahendid hüvitise tasumiseks.

2.5 Hüvitist tasuma kohustatud isik

Saksa õiguskirjanduse kohaselt on hüvitise maksmiseks kohustatud isikuks ühing²⁰⁸. Seda on õiguskirjanduse kohaselt peetud asjakohaseks isegi olukorras, kui osalus antakse üle teisele osanikule või kolmandale isikule – sellisel juhul on ühing osaluse reaalse omandajaga hüvitise tasumise eest solidaarselt vastutav²⁰⁹. Ilmselt saab seisukohta, et hüvitise nõuet on igal juhul võimalik esitada ka ühingu vastu, pidada õigustatuks ka Eesti õiguse kontekstis. Juhul, kui ka ühing jääb vastutama hüvitise tasumise eest, olenemata, kes osaluse realselt omandab, on paremini tagatud väljuva osaniku huvide kaitse. Kuna väljumisõigust olukorras, kui põhjus väljumiseks tuleneb teise osaniku tegevusest, tuleb pidada vähemusosaniku õiguskaitsevahendiks, siis on ka sellise õiguskaitsevahendi kasutamise seonduva sisustamisel asjakohane lähtuda eesmärgist tagada võimalikult tõhusalt vähemuse õiguste kaitse. Seega

---

²⁰⁸ L. Michalski (Hrsg.), Anh. § 34/ Rn. 61; H. Ziemons, C. Jaeger (Hrsg.), § 34/Rn. 193

²⁰⁹ H. Ziemons, C. Jaeger (Hrsg.), § 34/Rn. 193

oleks asjakohane ka Eesti õiguse alusel jaatada, et osaniku väljumise korral jääb ühing solidaarselt osa omandava isikuga hüvitise tasumise eest vastutavaks isegi olukorras, kui osa reaalseks omanikuks saab muu isik. Ühingu positsiooni selline lähenemine liigselt ei kahjustaks – ühingu ning osaluse omandaja vahelises suhtes jääks vastutama osa omandaja ning ühing omandaks tagasinõude hüvitise ulatuses osa omanikuks saanud isiku vastu. Kuna eelduslikult on ühingul rohkem ning likviidsemat vara ning hüvitise täies ulatuses välja maksmine oleks muu isikuga võrreldes suurema tõenäosusega võimalik lühema perioodi jooksul, tagaks selline lahendus kõige paremini väljuva vähemusosaniku huvide kaitset.

Saksa õiguskirjanduses on tulenevalt kohtupraktikast välja toodud, et osaniku väljumise korral on võimalik, et väljuvale osanikule hüvitise tasumise eest vastutavad ka teised osanikud proportsionaalselt vastavalt oma osaluste väärtustele²¹⁰. Kuigi esialgselt peeti sellist lahendust asjakohaseks olukorras, mil osanik arvati ühingust välja teiste osanike poolt, siis käesolevaks hetkeks on Saksa õiguskirjanduses välja toodud, et viidatu on rakendatav ka olukorras, kui osanik väljub GmbH-st enda tahteavalduse alusel väljumisõigust kasutades²¹¹. Samas on välja toodud ka kriitika viidatud lahendusele ning asjaolu, et käsitlust saab pidada õiguslikult põhjendamatuks²¹². Kuna viidatud lahenduse asjakohasus on vaieldav ning ka Saksa õiguskirjanduses pole välja toodud ammendavaid õiguslikke põhjendusi, miks sellist käsitlust peaks toetama, siis ilmselt puuduvad ka Eesti õigusest tulenevad alused, mis sellist seisukohta toetaksid. Lisaks oleks sellise lahenduse jaatamine olukorras, kui ühingul on ka teisi vähemusosanikke peale vähemusosaniku, kes soovib tulenevalt enamuse poolsest positsiooni kuritarvitamisest ühingust väljuda, mõjuda osanikena jätkavate vähemusosanike põhjendamatu sanktsiooniseerimisena.

---

²¹⁰ H. Ziemons, C. Jaeger (Hrsg.), § 34/ Rn. 193

²¹¹ *Ibid.*

²¹² *Ibid.*

3. VÕIMALIKUD PIIRANGUD VÄLJAVA OSANIKU OSA EEST TASUTAVA HÜVITISE SUMMALE

3.1 Seadusest tulenevad piirangud väljamisel tasutavale hüvitisele

Olukorras, kui hüvitise väljuvale osanikule kohustub tasuma ühing, kohalduvad hüvitise väljamaksele ühingu poolt teostatavatele väljamaksetele seatud piirangud. Selliseks piiranguks võib olla näiteks ÄS § 157 lg-st 1 tulenev nõue, mille kohaselt võib osanikele teha väljamakseid puhaskasumist või eelmiste majandusaastate jaotamata kasumist, millest on maha arvatud eelmiste aastate katmata kahjum, kinnitatud majandusaasta aruande alusel. Lisaks tuleb väljamakse tegemisel järgida ka seda, et ühingu netovara poleks väikesem ega langeks väljamakse tegemise tulemusel alla seaduses või ühingu põhikirjas sätestatud määra (ÄS § 157 lg 3). Lisaks pole ÄS § 140' lg 4 kohaselt osahingul lubatud teha väljamakseid osanikule kuni osakapitali sissemaksete täieliku tasumiseni.

Sarnased piirangud ühingu poolt teostatavatele väljamaksetele on asjakohased ka Saksa õiguse alusel. Ühingu poolt teostatavate väljamaksete piirangutele on Saksa õiguskirjanduses viidatud ka olukorras, kui käsitletakse väljuvale osanike tasumisele kuuluva hüvitise tasumist GmbH poolt²¹³. Esmalt võib ühingu poolt teostatavatele väljamaksetele saada piiravaks GmbHG § 34 lg 3 koosmõjus GmbHG § 30 lg-ga 1²¹⁴. GmbHG § 34 lg 3 kohaselt pole lubatud teostada osanikule väljamakseid, mis pole kooskõlas GmbHG § 30 lg 1 nõuetega. GmbHG § 30 lg 1 kohaselt pole GmbH-l lubatud teostada osanikele väljamakseid ühingu varadest, mis on vajalikud, et säilitada ühingu osakapitali. Lisaks näeb GmbHG § 33 lg 2 1. lause ette piirangu, mille kohaselt võib ühing omandada enda osaluse, mille eest on sissemakse täies ulatuses tasutud, üksnes juhul, kui osa omandamise hetkel on ühingul vahendid osa eest tasumiseks ilma osakapitali ja ühingulepingu alusel moodustatud reserve vähendamata. Siiski on Saksa õiguskirjanduses välja toodud, et viidatud piirangud väljamaksele on kohaldatavad üksnes olukorras, kui ühing on lõplikuks hüvitise tasujaks ning mitte juhul, kui ühing omandab hüvitist tasudes hüvitise summale vastava nõude kolmanda isiku vastu, kes osaluse realselt

---

²¹³ L. Michalski (Hrsg.), Anh. § 34/ Rn. 62; J. Reichert (Hrsg.), § 32/Rn. 13

²¹⁴ J. Reichert (Hrsg.), § 32/Rn. 13

omandab²¹⁵. Olukorras, kui ühing pole võimeline väljuvale osanikule kohast hüvitist tasuma, on Saksa õiguskirjanduse kohaselt tegemist olukorraga, kui väljumisavalduse esitamise asemel võib olla kohane esitada avaldus GmbH likvideerimiseks²¹⁶.

Asjaolule, et isikul, kes on kohustatud väljuvale osanikule hüvitist tasuma, puuduvad kohased vahendid hüvitise tasumiseks, on ka teiste riikide õiguskirjanduses viidatud, kui väljumisõiguse kasutamise nõrgale kohale²¹⁷. Viidatud allikas nähakse sellises olukorras lahendusena osanikule makstava hüvitise tasumist osamaksetena pikema perioodi jooksul²¹⁸.

Sarnased lahendused võivad tulla kõne alla ka Eesti õiguse kohaselt – olukorras, kui ühing omandab hüvitise tasumise tagajärjel nõude kolmanda isiku vastu, ei peaks olema kohaldatavad piirangud tehtavatele väljamaksetele. Ka osamaksetena hüvitise tasumine võib olla lahenduseks olukorras, kui ühingul puuduvad hüvitise sissenõutavaks muutumise hetkel vahendid hüvitise koheseks täies ulatuses tasumiseks, kuid viidatud lahenduse efektiivsus vähemusaniku kaitse seisukohalt on siiski küsitav. Esmalt võib olla vaieldav, kui palju oleks mõistlik ühingu anda aega hüvitise tasumiseks ning lisaks on asjakohane ka Saksa õiguskirjanduses välja toodud probleem seoses hüvitise ajatamisega – millisest hetkest alates tuleks lugeda, et osanik on kaotanud osaniku positsiooni – kas selleks peaks olema hetk, mil hüvitis on tasutud täies ulatuses või toimub see varem²¹⁹. Hüvitise tasumine osamaksetena pole samaväärselt väljuva osaniku huvides, kui hüvitise saamine ühe maksena, kuid ilmselt ei tohiks ühingu võimetus koheselt väljuvale osanikule kohast hüvitist tasuda olla aluseks väljumisõiguse välistamisele või väljuvale osanikule tasumisele kuuluva hüvitise vähendamisele.

---

²¹⁵ J. Reichert (Hrsg.), § 32/Rn. 13

²¹⁶ H. Ziemons, C. Jaeger (Hrsg.), § 34/Rn. 180

²¹⁷ D. K. Moll (2014), p. 495

²¹⁸ Ibid.

²¹⁹ J. Reichert (Hrsg.), § 32/Rn. 14

3.2 Osanikevahelistest kokkulepetest tulenevad piirangud hüvitisele

3.2.1 Hüvitisega seonduvate regulatsioonide olemus ja sätestamise eesmärgid

Väljuvale osanikule osa eest tasumisele kuuluva hüvitisega seonduvate asjaolude kokku leppimine võib kõne alla tulla ka ühingu põhikirjas või osanike vahelises lepingus. Praktikas on olukordades, mille puhul osanikud omavahelistes suhetes väljumisvõimalust reguleerivad, kokku lepitud ka väljuvale osanikule tasutava hüvitusega seonduvad asjaolud.

Sarnaselt Eesti õigusele on ka GmbH osanikel võimalik väljumisõiguse kasutamise olukorras tasutavat hüvitist reguleerida osanikevahelisi suhteid reguleerivates dokumentides²²⁰. Saksa õiguskirjanduses on välja toodud, et olukordades, kui ühinguleping reguleerib väljumisõigust, on tavapäraselt reguleeritud ka väljumisõiguse kasutamise korral osanikule makstava hüvitisega seonduvad aspektid²²¹. GmbH ühingulepingut käsitletakse õiguskirjanduses kestvuslepinguna ja tulenevalt asjaolust, et tegemist on lepinguga, on õiguskirjanduse kohaselt selles regulatsioonide kehtestamisel osanikel võimalik lähtuda samadest põhimõtetest, millest on võimalik lähtuda lepingu sõlmimisel, sealhulgas lepinguvabaduse põhimõttest²²². Tulenevalt lepinguvabaduse põhimõttest on osanikel võimalik reguleerida nendevahelisi suhteid, sealhulgas osaniku väljumist, täpsemalt, kui seda on tehtud õiguslike regulatsioonidega²²³. Nimetatud põhimõttest tulenevalt on osanikel võimalik sätestada ühingulepingus ka nn hindamissätteid. Terminit „hindamissäte“ kasutatakse õiguskirjanduses viitamaks GmbH ühingulepingu sätetele, mis reguleerivad hüvitise kindlaksmääramisel kasutatavaid meetodeid ja piiranguid, mille rakendamise tagajärjel kuulub hüvitist, mis kuuluks väljuvale osanikule tasumisele juhul, kui osa eest tuleks tasuda osaluse täielik majanduslik väärtus, vähendamisele.²²⁴ Saksa õiguskirjanduses on asunud seisukohale, et hüvitusega seonduva reguleerimine ühingulepingus on lisaks sellele, et see on võimalik, isegi soovituslik²²⁵.

---

²²⁰ H. Fleischer, W. Goette (Hrsg.), § 34/Rn. 221

²²¹ *Ibid.*

²²² *Ibid.*

²²³ L. Michalski (Hrsg.), Anh. § 34/Rn. 66

²²⁴ K.U. Schmolke, Expulsion and Valuation Clauses – Freedom of Contract vs. Legal Paternalism in German Partnership and Close Corporation Law. Max Planck Private Law Research Paper No. 13/8, 2012, pp. 380-419, p. 387

²²⁵ H. Fleischer, W. Goette (Hrsg.), § 34/Rn. 205

Peamiselt reguleeritakse ühingulepingus hüvitise summat, arutamist ja sissenõutavaks muutumise hetke²²⁶. Täiendavalt on võimalik sätestada hüvitise kindlaks määramise meetod ning ka hüvitise makseviis²²⁷. Kokkulepe, mille kohaselt hüvitis kuulub tasumisele osamaksetena, on õiguskirjanduse kohaselt peamine näide sättest, mida kasutatakse ühingulepingus hüvitise seonduva reguleerimisel²²⁸.

Õiguskirjanduses nähakse nn hindamissätteil eelkõige kahesuguseid eesmärgi²²⁹. Ühingulepingus kokku lepitud hüvitise piirangute esmaseks eesmärgiks on tagada, et ühing oleks võimeline jätkama tegevust ka peale hüvitise tasumist. Sellise eesmärgi saavutamiseks sobilike sätetena nähakse sätteid, mis piiravad hüvitise summat ning sätteid, mille kohaselt kuulub hüvitis väljuvale osanikule väljamaksmisele osamaksetena pikema perioodi jooksul.²³⁰ Teise eesmärgina on käsitletav hüvitise kindlaksmääramise lihtsustamine õiguskindluse tagamise eesmärgil²³¹. Õigusselguse suurendamisega peaks õiguskirjanduse kohaselt kaasnema ka vaidluste vähenemine seoses hüvitise kindlaksmääramisega²³². Lisaks aitab hüvitise seonduva reguleerimine kaasa ka hüvitise kindlaksmääramisega seonduvate kulutuste vähendamisele, kuna osanikule makstava hüvitise summa leidmine on lihtsustatud võrreldes olukorraga, kui vastavad regulatsiooni ühingulepingu puuduvad²³³. Sarnaste eesmärkide ning sisuga regulatsioone seoses väljuvale osanikule hüvitise tasumisega on võimalik sätestada ka Eesti osahingu põhikirjas või osanike vahelises lepingus.

Selleks, et ühingulepingus sätestatud piirang seoses hüvitise suuruse või selle tasumisega oleks osanikele siduv, peavad Saksa õiguskirjanduse kohaselt piirangu sätestamisega nõus olema kõik isikud, keda piirang puudutab²³⁴. Nõusolek peab olema selgesti äratuntav ning tuvastav vähemalt ühingulepingu tõlgendamise abil²³⁵. Ka ühingulepingus sätestatud piirangu muutmine

---

²²⁶ A. Baumbach, A. Hueck, Anh. § 34/Rn. 27

²²⁷ H. Ziemons, C. Jaeger (Hrsg.), § 34/Rn. 196

²²⁸ H. Altmeyden, G. H. Roth (Hrsg.), §34/Rn. 50

²²⁹ K.U. Schmolke, p. 388

²³⁰ K.U. Schmolke, pp. 388-389

²³¹ H. Wicke (Hrsg.), Anh. § 34/Rn. 15

²³² H. Fleischer, W. Goette (Hrsg.), § 34/ Rn. 221

²³³ K.U. Schmolke, p. 389

²³⁴ H. Altmeyden, G.H. Roth, § 34/Rn. 50

²³⁵ H. Altmeyden, G.H. Roth, § 34/Rn. 50

võib tähendada sisulist ebasoodsat kohtlemist ja selleks on samuti vajalik kõigi osanike nõusolek.²³⁶ Eelviidatud seisukohad on asjakohased ka Eesti õiguse alusel.

Lisaks piirangu formaalsele kehtivusele võib olla küsitav ka piirangu sisuline kehtivus²³⁷. Kuigi printsiibis tunnustatakse, et ühingulepingus on võimalik sätestada piiranguid väljuvale osanikule tasumisele kuuluvale hüvitisele, siis nähakse Saksa õiguskirjanduses ka mitmeid piiranguid hüvitise kokkuleppimisele. Teatud hüvitise piirangute sisulist lubamatust seostatakse asjaoluga, et osaniku väljumisõiguse puhul on tegemist õigusega, mida ei tohiks olla võimalik osanikevahelise kokkuleppega välistada ega selle teostamist oluliselt keerulisemaks muuta.²³⁸

Saksa õiguskirjanduses seostatakse osanike vahel kokku lepitud hüvitise piirangute lubamatust eelkõige kahesuguste põhjustega – esmalt on lubamatud hüvitise piirangud, mis kahjustavad osanikke ning teiselt piirangud, mis kahjustavad ühingu võlausaldajate huve²³⁹. Seaduse sätetenä, millega vastuolu tõttu võib hüvitise kokkulepe osutada lubamatuks on Saksa õiguskirjanduses eelkõige välja toodud BGB § 138 lg 1, AktG § 243 lg 2 ja BGB § 723 lg 3²⁴⁰. BGB § 138 lg 1 kohaselt on tühised tehingud, mis on avaliku korraga vastuolus. AktG § 243 lg 2 kohaselt võib üldkoosoleku otsus olla kehtetuks tunnistatav juhul, kui osanik kasutas otsuse tegemisel hääleõigust selleks, et omandada enda kasuks eeliseid juriidilise isiku või teiste osanike kahjuks ja otsus võimaldab sellist eesmärki teostada. BGB § 723 lg 3 kohaselt on tühine kokkulepe, millega seltsinglase õigus seltsingust väljuda välistatakse või piiratakse seda vastuolus seadusega. Nimetatud sätted on olnud eeskujuks ka sätetele Eesti õiguses. Näiteks on BGB § 138 on olnud osaliselt eeskujuks TsÜS §-le 86²⁴¹. AktG § 243 lg 2 eeskujuks TsÜS § 38 lg 1 2. lausele²⁴². BGB § 723 lg 3 on olnud eeskujuks VÕS § 597 lg-le 5²⁴³. Seega on ka Eesti õiguses olemas sätted, millega vastuolus olevad kokkulepped osanikevahelistes suhetes seoses väljuvale osanikule hüvitise tasumisega võivad olla käsitletavad lubamatutena.

---

²³⁶ H. Wicke, Anh. § 34/ Rn. 15

²³⁷ H. Ziemons, C. Jaeger (Hrsg.), § 34/Rn. 99

²³⁸ L. Michalski (Hrsg.), Anh. § 34/Rn. 66

²³⁹ H. Fleischer, W. Goette (Hrsg.), § 34/Rn. 226

²⁴⁰ H. Altmeppen, G.H. Roth, § 34/Rn. 51, 52; H. Fleischer, W. Goette (Hrsg.), § 34/Rn. 231

²⁴¹ P.Varul jt (koost) (2010), § 86/2.

²⁴² *Ibid.* § 38/2.

²⁴³ P. Varul jt (koost) (2007), § 597/2.

3.2.2 Lubamatud hüvitisega seonduvat reguleerivad kokkulepped

3.2.2.1 Avaliku korruga vastuolu tõttu lubamatud piirangud hüvitisele

Esmalt võivad Saksa õiguskirjanduse kohaselt tühised olla ühingulepingus väljuvale osanikule tasutava hüvitisega seonduvat reguleerivad kokkulepped, mis on vastuolus BGB § 138 lg-ga 1²⁴⁴. BGB § 138 lg 1 kohaselt on tühised tehingud, mis on vastuolus avaliku korruga. Kokkulepped, mis on lubamatud tulenevalt vastuolust BGB § 138 lg-ga 1 on õiguskirjanduse alusel võimalik jagada eelkõige kaheks – kokkulepped, mis kahjustavad osanikke ning kokkulepped, mis kahjustavad võlausaldajaid²⁴⁵. Kuna käesoleva magistritöö seisukohast on eelkõige oluline, kuidas tagada väljuva osaniku õiguste kohane kaitse, siis võlausaldajaid kahjustada võivaid ühingulepingu sätteid järgnevalt ei vaadelda.

Saksa õiguskirjanduses on asutud seisukohale, et hüvitisega seonduvat reguleeriv säte on BGB § 138 lg 1 alusel tühine, kui see piirab hüvitise nõuet ulatuses, mis on ebaproportsionaalne võrreldes piiranguga, mis on vajalik, et tagada ühingu edasine toimimine ja tegevuse jätkamine ühingu jätkavate osanike huvides²⁴⁶. Kõige rangemaks piiranguks väljuvale osanikule makstava hüvitise summale on hüvitise täieliku välistamise kokkulepe ning sellesisulist kokkulepet on õiguskirjanduses käsitletud oluliselt avaliku korruga vastuolus olevana BGB § 138 lg 1 tähenduses²⁴⁷. Hüvitise täielikku välistamist ei peeta asjakohaseks isegi olukorras, kui väljuv osanik on tegutsenud kahjustades ühingu huve või oluliselt rikkunud enda kohustusi osanikuna ja seda seetõttu, et hüvitise välistamise kokkuleppe rakendamine karistusena ei ole lubatav²⁴⁸.

Siiski on Saksa õiguskirjanduses välja toodud ka olukordi, mille esinemisel on hüvitise täieliku välistamise kokkulepe lubatav. Näiteks on hüvitise välistamise kokkulepe lubatav, kui osanikustaatus lõppemine leiab aset osaniku surma tõttu²⁴⁹, ühingul on immateriaalne

---

²⁴⁴ H. Altmeyden, G.H. Roth, § 34/Rn. 51

²⁴⁵ H. Wicke, Anh. § 34/Rn. 17-18

²⁴⁶ H. Altmeyden, G.H. Roth, § 34/Rn. 51

²⁴⁷ H. Fleischer, W. Goette (Hrsg.), § 34/Rn. 227

²⁴⁸ H. Wicke, Anh. § 34/Rn. 19

²⁴⁹ H. Altmeyden, G.H. Roth, § 34/Rn. 51

eesmärk, või on väljuvaks osanikuks isik, kes on osaluse omandanud seoses töösuhtega²⁵⁰. Samas ei peeta asjaolu, et osanik on osa omandanud tasuta, igakordselt piisavaks aluseks, et jaatada hüvitise välistamise kokkulepet²⁵¹.

Lisaks hüvitise täieliku välistamise kokkuleppele võib BGB § 138 lg 1 alusel lubamatuks osutada ka muu kokkulepe, mille alusel nähakse väljuvale osanikule ette hüvitis, mida saab pidada liiga madalaks²⁵². Seda, kas konkreetsel juhul kokkulepitud hüvitis on liiga madal, tuleb igakordselt ühingulepingu tõlgendamise abil välja selgitada - iga konkreetse kaasuse puhul asjakohaste tingimuste välja selgitamine on Saksa õiguskirjanduse kohaselt kohtu diskretsiooni küsimus ning üheselt pole hüvitise kohasusele seega võimalik eelnevalt hinnangut anda²⁵³. Hinnangu andmisel, kas vaatlusalune piirang on lubatud või mitte, on olulised tingimused, mis eksisteerisid ajahetkel, mil hüvitise piirang ühingulepingusse lisati²⁵⁴.

Kui tegemist on kokkuleppega, mis on vastuolus BGB § 138 lg-ga 1, on selline kokkulepe õiguskirjanduse kohaselt tühine²⁵⁵. Kui hüvitise kokkulepe on käsitletav tühisena, siis kuulub väljuvale osanikule tasumisele hüvitis, mis määratakse kindlaks samade reeglite alusel, mille alusel oleks hüvitis kindlaks määratud olukorras, kui ühingulepingus puuduksid hüvitisega seonduvat reguleerivad sätted ning juhul, kui ühingulepingus sätestatud regulatsioonid on tühised, on osanikule tasutava hüvitise suurus osaluse täielik majanduslik väärtus osaniku väljumishetkel²⁵⁶.

Eesti õiguses on BGB § 138 lg 1 olnud eeskujuks TsÜS § 86 lg-le 1 – mõlema sätte alusel on lubamatud tehingud, mis on avaliku korraga vastuolus ning olukorras, kui viidatud tehing on siiski tehtud, on tagajärjeks tehingu tühisus. Kuna ka põhikirja tõlgendamisele kohaldatakse lepingu tõlgendamiseks asjakohaseid sätteid²⁵⁷, siis võivad põhikirja sätete kehtivuse üle otsustamisel samuti kohaldamisele tulla sätted, mis toovad kaasa lepingu või osa sellest tühisuse. Kuna osanike vahelise lepingu puhul on tegemist lepinguga, siis selles sätestatud kokkulepete kehtivuse hindamisel on TsÜS § 86 lg 1 samuti asjakohane. Seega on põhimõtteliselt võimalik, et Eesti õiguse alusel osutub tühiseks hüvitisega seonduvat reguleeriv

---

²⁵⁰ H. Wicke, Anh. § 34/ Rn. 19

²⁵¹ H. Altmeyden, G.H. Roth, § 34/Rn. 51

²⁵² H. Fleischer, W. Goette (Hrsg.), § 34/Rn. 227

²⁵³ H. Altmeyden, G.H. Roth, § 34/Rn. 54

²⁵⁴ H. Fleischer, W. Goette (Hrsg.), § 34/Rn 227

²⁵⁵ *Ibid.*, § 34/Rn. 236

²⁵⁶ H. Altmeyden, G.H. Roth, § 34/ Rn. 47

²⁵⁷ RKTko 3-2-1-166-09, p 11

kokkulepe, mis on sarnane kokkuleppega, mida Saksa kohtupraktikas ja õiguskirjanduses peetakse BGB § 138 lg 1 alusel tühiseks.

Saksa õiguskirjanduses on täiendavalt välja toodud, et hüvitisega seotud osanike vaheline kokkulepe, isegi kui seda ei saa pidada tühiseks BGB § 138 lg 1 alusel, pole kohaldatav olukorras, kui osaniku väljumise on tinginud ühingu või teiste osanike poolne tegevus ja sellisel juhul kuulub tasumisele hüvitis, mis vastab osa turuväärtusele²⁵⁸. Sellist seisukohta peetakse õigustatuks, kuna hüvitise piirangute eesmärk on kaitsta ühingu jätkavaid osanikke ja olukorras, kui väljumise on kaasa toonud teiste osanike tegevus, oleks põhjendamatu eelistada teiste osanike huvisid väljuva osaniku omadele.²⁵⁹ Seegi lähenemine võib olla asjakohane Eesti õiguse alusel hindamisel, kas teatud osanikevaheline kokkulepe seoses väljuvale osanikule tasumisele kuuluva hüvitisega kuulub kohaldamisele või mitte. Olukorras, kui osanik kasutab väljumisõigust kui õiguskaitsevahendit enamusosaniku positsiooni kuritarvitava käitumise korral, ei tohiks kokkulepped, mille sätestamise eesmärgiks on enamusosaniku huvide kaitse, olla kohaldatavad. Viidatud kokkulepete kohaldamata jätmine aitab eelduslikult kaasa väljumisõigusele seatud eesmärkide saavutamisele.

3.2.2.2 Osanike ebavõrdset kohtlemist kaasatoovate kokkulepete lubamatus

Saksa õiguskirjanduse kohaselt võivad lubamatuks osutada ka kokkulepped ühingulepingus, mis toovad kaasa osanike ebavõrdse kohtlemise – sellised kokkulepped on AktG § 243 lg 2 analoogia alusel rakendamisel lubamatud ka GmbH-de puhul²⁶⁰. Kokkulepe, mis seab osanikud ebavõrdsesse olukorda, on viidatud sätte alusel lubamatu olukorras, kui tegemist on ühingulepingu muutmise tulemusel lepingusse lisatud sättega ning nimetatud sätte lisamisele pole kõik osanikud andnud nõusolekut.²⁶¹ Kui ühingulepingu säte toob kaasa osanike ebavõrdse kohtlemise, kuid oli olemas juba esialgses ühingulepingus, siis saab viidatud sätet käsitleda lubamatuna üksnes siis, kui täidetud on täiendavalt BGB § 138 lg-s 2²⁶² sätestatud eeldused.²⁶³

---

²⁵⁸ H. Altmeyden, G.H. Roth, § 34/Rn. 55

²⁵⁹ *Ibid.*

²⁶⁰ H. Fleischer, W. Goette (Hrsg.), § 34/Rn. 231

²⁶¹ *Ibid.*

²⁶² Näiteks on viidatu kohaselt ilmselt ka algses ühingulepingus sätestatud regulatsioone võimalik vaidlustada olukorras, kui osanikud on nende sätestamiseks nõusoleku andnud näiteks sõltuvussuhtest või kogenematuses tulenevalt või on regulatsioonide tagajärjel tekkivad poolt kohustused tasakaalust väljas.

²⁶³ H. Fleischer, W. Goette (Hrsg.), § 34/Rn. 231

Kui tegemist on osanike võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumisega, võib ebasoodsamasse olukorda sattunud osanik sätte vaidlustada²⁶⁴.

Siiski pole Saksa õiguskirjanduse kohaselt kõik kokkulepped, mis näiliselt toovad kaasa osanike ebavõrdse kohtlemise lubamatud ning seetõttu vaidlustatavad – kui osanikke ebavõrdselt kohtlev kokkulepe põhineb objektiivsel asjaolul, siis saab sellist kokkulepet pidada lubatavaks ning seega ka rakendatavaks²⁶⁵. Näiteks on lubatav eristada osanikke tulenevalt sellest, kaua nad on osanikud olnud²⁶⁶ ning kas nad on osanikuks saanud ise sissemakse tasumise tulemusel²⁶⁷.

Eesti õiguses on AktG § 243 lg 2 olnud eeskujuks TsÜS § 38 lg 1 2.lause sätestamisel. Seega on põhimõtteliselt võimalik, et kui osanik pole andnud nõusolekut kokkuleppe sätestamiseks, mis lisatakse põhikirja selle muutmise tulemusel ning mis seab osaniku ilma objektiivsete põhjendusteta võrreldes teiste osanikega ebasoodsamasse olukorda hüvitise saamisel osäühingust väljumisel, on osanikul võimalik nimetatud sätet vaidlustada. Osanike vahelises lepingus osanikke ebavõrdsesse olukorda seadvat kehtivat kokkulepet on siduvalt võimalik üksnes sätestada juhul, kui kõik osanikud, keda selline kokkulepe mõjutada võiks, on kokkuleppe sätestamiseks andnud nõusoleku. Seega võib eelkirjeldatud alusel kokkuleppe lubamatusele eelkõige olla võimalik tugineda juhul, kui viidatud kokkulepe on sätestatud osäühingu põhikirjas ning põhikirja vastava sätte lisamiseks pole kõigi osanike, keda selline kokkulepe puudutab, nõusolekut. Eeltoodu ei tohiks siiski välistada osanike võimalust vaidlustada osanike lepingu sätteid muudel alustel.

3.2.2.3 Kaudselt väljumisõigust piiravate kokkulepete lubamatus

Lisaks on Saksa õiguskirjanduse kohaselt lubamatud ka väljuvale osanikule tasutava hüvitisega seonduvad kokkulepped, mille olemasolu tulemusel võib osaniku väljumisõigus GmbH-st mõjuva põhjuse olemasolul olla siiski kaudselt piiratud²⁶⁸. Kuna väljumisõigust peetakse osaniku põhiõiguseks, siis ei tohi seda ühingulepinguga välistada ning samamoodi ei ole

---

²⁶⁴ H. Wicke, Anh. § 34/Rn. 17

²⁶⁵ H. Fleischer, W. Goette (Hrsg.), § 34/Rn. 231

²⁶⁶ H. Wicke, Anh. § 34/Rn. 17

²⁶⁷ H. Fleischer, W. Goette (Hrsg.), § 34/Rn. 231

²⁶⁸ H. Fleischer, W. Goette (Hrsg.), § 34/Rn. 232; U. Prinz, N. Winkeljohann (Hrsg.). Beck'scher Handbuch der GmbH., 5., vollständig überarbeitete und erweiterte Auflage, München:Verlag C.H. Beck 2014, § 13/Rn. 120

lubatud ühingulepingus sätestada hüvitise piiranguid või ebasoodsaid maksetingimusi, mille tulemuseks on osaniku väljumisõiguse välistamine või oluline piiramine²⁶⁹.

Saksa õiguskirjanduse peetakse seega lubamatuks ka kokkuleppeid, mis on vastuolus BGB § 723 lg-s 3 sätestatuga. Säte reguleerib suhteid seltsingulepingu korral, kuid Saksa õiguse kohaselt on see analoogia alusel kohaldatav ka GmbH osanikule makstava hüvitise seonduva reguleerimisel. Seda seetõttu, et otsustamine, kas väljuvale osanikule tasumisele kuuluv hüvitis on kohane või mitte, ei olene ühingu õiguslikust vormist.²⁷⁰

Kui ühingulepingus on säte, mida saaks käsitleda lubamatuna BGB § 723 lg 3 alusel, kuna säte reguleerib väljuvale osanikule tasumisele kuuluva hüvitise seonduvat ning piirab hüvitist viisil, mis kaudselt piirab ka osaniku võimalust kasutada väljumisõigust, siis pole Saksa õiguskirjanduse kohaselt selline säte automaatselt tühine²⁷¹. Ühingul pole üksnes võimalik viidata hüvitise kindlaksmääramisel konkreetsetele ühingulepingu regulatsioonidele ning hüvitise regulatsioonide sisu määratakse kindlaks ühingulepingu tõlgendamise teel, võttes arvesse ühingu ja väljuva osaniku huve ning kõiki muid konkreetse kaasuse asjaolusid²⁷².

BGB § 723 lg-le 3 vastavaks sätteks Eesti õiguses on VÕS § 597 lg 5. Ka nimetatud võlaõigusseaduse sätte kohaselt on lubamatu kokku leppida seltsinglase väljumisõiguse piirangus, mis välistaks või piiratakse seltsinglase õigust seltsinguleping mõjuval põhjusel üles öelda ning selline kokkulepe on tühine. Seega on võimalik ka Eesti õiguse alusel võimalik asuda seisukohale, et osanike vahel kokku lepitud sätted seoses väljuvale osanikule tasumisele kuuluva hüvitise, mis kaudselt piiravad või välistavad väljumisõiguse kasutamise, pole otseselt rakendatavad väljuvale osanikule hüvitise kindlas määramisel ning nende sisu tuleks määrata kindlaks dokumendi tõlgendamise teel.

3.2.2.4 Lubamatule kokkuleppele tuginemise lubatavus

Siiski pole eelnevalt kirjeldatud kokkulepete, mis on lubamatud AktG § 243 lg 2 alusel, lubamatusele võimalik igakordselt tugineda. Saksa õiguskirjanduse kohaselt on võimalik, et nimetatud kokkulepete lubamatusele ei ole võimalik tugineda, kui ühingu äriregistrisse

---

²⁶⁹ H. Fleischer, W. Goette (Hrsg.), § 34/Rn. 232

²⁷⁰ H. Altmeppen, G.H. Roth, § 34/Rn. 52

²⁷¹ U. Prinz, N. Winkeljohann (Hrsg.), § 13/Rn. 120

²⁷² *Ibid.*

kandmisest on möödunud kolm aastat või kui tegemist on ühingulepingu täiendamisel lisatud sättega ja vastava muudatuse kaasa toonud otsuse kandmisest äriregistrisse on möödunud kolm aastat ning nimetatud kokkuleppeid pole varasemalt vaidlustatud.²⁷³

Eelnevast tulenevalt nähtub, et Saksa õiguses samastatakse ühingulepingu sätte vaidlustamisvõimaluste olemasolu osaniku otsuse tühisusele tuginemise võimalustega. AktG § 243 lg-le 2 vastab Eesti õiguses säte ÄS § 177¹ lg 3. Nimetatud sätte kohaselt ei saa otsuse tühisusele enam tugineda, kui otsuse alusel on tehtud kanne äriregistrisse ja kande tegemisest on möödunud kaks aastat. Seega on võimalik, et ka Eesti õiguse alusel kujuneb välja olukord, et säte on TsÜS § 38 lg 1 alusel küll lubamatu, kuid lubamatusele ning seega ka sätte tühisusele pole võimalik enam tugineda. Erinevaks on sellises olukorras aeg, mille jooksul on võimalik sätte tühisusele tugineda – Eesti õiguse kohaselt on selleks kaks aastat. Probleemaatiliseks võib siiski osutada, millisest ajahetkest kõnealused kaks aastat kulgema hakkavad. Seaduse kohaselt on selleks ajahetkeks kande tegemine äriregistrisse. Põhikirja puhul ilmselt ei valmista nimetatud tähtaja kulgemise alguse kindlaks tegemine probleeme – tähtaeg hakkab kulgema põhikirja või põhikirja muudatuse äriregistrisse kandmisest. Eelnevast tulenevalt saab ka Eesti õiguse alusel asuda seisukohale, et olukorras, kui osanik pole kahe aasta jooksul alates põhikirja või selle muudatuse äriregistrisse kandmisest hüvitisega seonduvat regulatsiooni vaidlustanud, pole osanikul võimalik enam hüvitise regulatsioonide tühisusele tugineda.

Probleemaatilisem on viidatud tähtaja arvestamine seoses osanike vahelise lepinguga. Osanikel puudub kohustus osanike vahelise lepingu sõlmimisest äriregistrit teavitada. Seega võib osutada vaieldavaks, millisest hetkest peaks osanike vahelises lepingus sätestatud kokkuleppe suhtes kulgema hakkama eelkirjeldatud kahe aastane periood. Ilmselt on sellisel juhul asjakohane võtta aluseks lepingu sõlmimise hetk, kuna see hetk on tavapäraselt kõige lihtsamini ja ühesemalt kindlaks tehtav. Samas on aga tegemist lepinguga ning asjakohane võib olla seega aegumistähtaegade rakendamine, mis on kohaldatavad olukorras, kui sõlmitud on tühine või tühistatav leping.

Lisaks on Saksa õiguskirjanduse kohaselt võimalik, et tühiseks ei osutu ühingulepingu säte, mis esmapilgul tundub olevat tühine BGB 138 lg 1 alusel – ühingulepingus sisalduvate piirangute sisu kontrolli jaoks on oluline välja selgitada, kas oluline erinevus kokkulepitud hüvitise suuruse ja osaluse väärtuse vahel oli olemas juba piirangu ühingulepingus sätestamise hetkel või tekkis see ühingu või selle varade vahepealse majandusliku arengu tulemusena²⁷⁴. Kui

---

²⁷³ H. Fleischer, W. Goette (Hrsg.), § 34/Rn. 239

²⁷⁴ H. Wicke, Anh. § 34/Rn. 16

erinevus oli olemas juba sätte lisamise hetkel, siis eeldatakse, et tegemist on tühise sättega²⁷⁵. Olukorras, milles säte on vastuolus BGB § 138 lg 1 nõuetega, kuid oli nõuetekohane sätte ühingulepingusse lisamise hetkel ning mittevastavus on kujunenud välja hiljem, ei ole võimalik sätte tühisusele tugineda²⁷⁶. Sellist lähenemist põhjendatakse õiguskirjanduses asjaoluga, et sama säte ei saa olla olenevalt ühingu edukusest ja tegevuse etapist mõnel juhul tühine ning teisel kehtiv²⁷⁷.

Hüvitise summa määratakse sellises olukorras kindlaks ühingulepingu tõlgendamise teel²⁷⁸. Saksa õiguskirjanduses on asutud seisukohale, et eelkõige tuleb välja selgitada poolte tegelik tahe²⁷⁹. Üheseid ning konkreetseid reegleid kokkuleppe tõlgendamiseks pole aga võimalik viidatud allika kohaselt välja tuua ning otsustamisel tuleb arvesse võtta konkreetse kaasuse asjaolusid, eelkõige väljuva osaniku osanikuks olemise perioodi kestvust, tema panust ühingu edusse ning põhjust, miks osanik GmbH-st väljub²⁸⁰. Kui algselt kehtiv ühingulepingu säte jääb kehtima hoolimata, et hüvitise kindlaks määramise hetkel ei vasta säte nõuetele, tuleb Saksamaa Liidukohtu hinnangu kohaselt sätte tõlgendamisel arvesse võtta ka hea usu põhimõtet, ühingu huve ning väljuva osaniku huvi saada hüvitist kohases suuruses²⁸¹.

Sarnane olukord võib kujuneda ka Eesti õiguse alusel asutatud osäühingute puhul – osäühingu põhikirjas või osanike vahelises lepingus sätestatud väljuvale osanikule tasumisele kuuluva hüvitisega seotud regulatsioonid võivad osäühingu majandusliku arengu tulemusel muutuda näiliselt lubamatuteks, kuna piiravad lubamatult hüvitist, mis kuulub osanikule väljumisel tasumisele. Seega võivad olla ka Eesti õiguse alusel selliste sätete rakendamise üle otsustamisel asjakohased Saksa õiguskirjanduses välja toodud seisukohad ning näiliselt lubamatut sätet ei tuleks käsitleda sättena, millele tugineda ei saa, vaid sättena, mille sisu tuleb välja selgitada osanikevahelise dokumendi tõlgendamise abil konkreetse kaasuse asjaolusid arvesse võttes.

Ilmselt ei tohiks siiski käesolevas alapeatükis välja toodule tugineda olukorras, milles väljumise on põhjutanud teiste osanike tegevus, sh enamusosaniku positsiooni kuritarvitamine. Kuna eelnevalt viidatud Saksa õiguskirjanduses väljatoodu kohaselt pole hüvitise piirangud

---

²⁷⁵ H. Wicke, Anh. § 34/Rn. 16

²⁷⁶ *Ibid.*

²⁷⁷ D. Weber-Rey. Germany – Company Law: Withdrawal by Shareholders. *International Company and Commercial Law Review*, 1994 (5) pp. 199-201, p. 200

²⁷⁸ H. Altmepfen, G. H. Roth, § 34/Rn. 53

²⁷⁹ *Ibid.*, § 34/ Rn. 54

²⁸⁰ *Ibid.*

²⁸¹ H. Wicke, Anh. § 34/Rn. 16

rakendatavad olukorras, kui mõjuv põhjus väljumiseks tuleneb teistest osanikest²⁸², siis oleks sellise piirangu kehtivuse jaatamine seoses asjaoluga, et piirangu sätestamisest on möödunud teatud aeg või piirang oleks selle sätestamise ajal olnud lubatav, vastuolus eesmärkidega, mida soovitakse saavutada piirangute lubatavuse välistamisega olukorraks, kui vähemusosaniku väljumise on kaasa toonud enamuse tegevus.

3.3 Vähemusosaluse olemusest tulenevad piirangud väljumisel tasutavale hüvitisele

3.3.1 Vähemusosaluse olemusest tulenevate piirangute olemus ja võimalik mõju

Vähemusosaluse väärtuse leidmist seostatakse osa väärtusele allahindluste rakendamise vajadusega. Õiguskirjanduse kohaselt seisneb allahindluste kohaldamine vähemusosaluse kohta leitud lähteväärtuse vähendamises eesmärgiga väljendada riske, mis on seotud vähemuse positsiooniga ühingu²⁸³. Vähemusosaluse olemusega seostatavate allahindluste kohaldamise asjakohasuse üle otsustamisel seisneb küsimus selles, kas konkreetse osa väärtus peaks vastama osa proportsioonile ühingu osakapitalist (*pro rata* väärtus) või kuulub osa väärtus vähendamisele allahindluste, mida seostatakse vähemusosalusega, kohaldamise tulemusel²⁸⁴. Seega võib lisaks osauhingu põhikirjas või osanike vahelises lepingus sätestatud piirangutele tõusetuda vajadus väljuvale osanikule hüvitise kindlaksmääramisel vähendada hindamismeetodi rakendamise tulemusel leitud hüvitist seetõttu, et väljuva osaniku puhul on tegemist vähemusosanikuga. Õiguskirjanduses on leitud, et küsimus, kas vähemuse väärtuse leidmisel kuuluvad kohaldamisele allahindlused, on õiguslik küsimus ning allahindluste kohaldamise korral otsustamine allahindluse määra üle on faktiküsimus²⁸⁵. Seega tuleb küsimus, kas vähemusosaluse väärtuse leidmisel on asjakohane allahindluste kohaldamine või mitte, lahendada konkreetsele osa väärtuse hindamise olukorrale õigusliku hinnangu andmisel. Väärtus, millest allahindlust arvestatakse võib olenevalt olukorrast erineda. Selliseks lähteväärtuseks, mida vähemusosaluse väärtuse leidmiseks kohandada tuleks, võib õiguskirjanduse kohaselt olla nii ettevõtte turuväärtus, võrreldava ettevõtte turuväärtus,

---

²⁸² H. Altmepfen, G.H. Roth, § 34/Rn. 55

²⁸³ J. C. Coates. Fair Value As an Avoidable Rule of Corporate Law Minority Discounts in Conflict Transactions. University of Pennsylvania Law Review, Vol. 147, June 1999, No. 6 pp. 1251-1359, p. 1263

²⁸⁴ *Ibid.*

²⁸⁵ V. Krishna, p. 70

ettevõtte varade väärtus, likvideerimisväärtus, asendusväärtus ja ühingu sissetulekute või toimiva ühingu väärtus.²⁸⁶ Käesoleva magistritöö teises peatükis kirjeldatud viisi, mida on asjakohane kohaldada ka Eestis ja mille kohaselt tuleb konkreetse hinnatava osaluse väärtuse kindlaks tegemiseks esmalt leida ettevõtte kui terviku väärtus ning seejärel määrata kindlaks, milline on konkreetsele osalusele vastav väärtus, kasutamisel, võib allahindluste kohaldamise küsimus osutada asjakohaseks konkreetse väljuda sooviva osaniku osa väärtuse kindlaks määramisel.

Õiguskirjanduses on välja toodud järgnevad põhjused, miks vähemusosaluse hindamisel kuuluvad kohaldamisele allahindlused: vähene likviidsus, piirangud võõrandamisele, kõrge äririsk, sõltuvus ühingu võtmeisikust, võimetus kontrollida kasumi jaotamist ja vähene võimalus mõjutada ühingu juhtimispoliitikat²⁸⁷. Nende asjaolude esinemine võib õigustada allahindluse kohaldamist ning viidatud asjaolude kumuleerumise tulemusena määratakse kindlaks, millisel määral allahindlust konkreetse kaasuse puhul kohaldada tuleb²⁸⁸.

Eelkõige seostatakse vähemusosaluse hindamisel arvesse võetavaid allahindluseid vähemusosalusega kaasneva vähese kontrolliga²⁸⁹ ning osaluse vähese likviidsusega²⁹⁰. Õiguskirjanduses kirjeldatakse vähemusosalust kui osalust, millega olemuslikult ei kaasne sellist hääleõigust ühinguga seotud otsuste vastuvõtmisel, mis võimaldaks osaluse omanikul iseseisvalt ühingu tegevust kontrollida ja selle tulemusel peetakse vähemusosaluse väärtust võrreldes kontrolliva osalusega, mille omamisega selline võimalus ühingu tegevust mõjutada kaasneb, madalamaks²⁹¹. Õiguskirjanduses on asunud seisukohale, et allahindlus, mida vähemusosaluse väärtuse kindlaks määramisel arvestatakse, väljendab asjaolu, et investorid pole vähemusosaluse eest nõus maksma samaväärset hinda, kui kontrolli omava osaluse eest.²⁹² Ka Eesti õiguse alusel asutatud osäühingute vähemusosalustele on omane, et nendega ei kaasne võimalust kontrollida ühingu tegevust iseseisvalt, vaid otsuseid osäühingus võetakse vastu enamuse reegli alusel. Seega võib kontrolli puudumisest kui vähemusosaluse omadusest

---

²⁸⁶ J. C. Coates, p. 1263

²⁸⁷ V. Krishna, p. 71

²⁸⁸ *Ibid.*

²⁸⁹ J. C. Coates, p. 1254

²⁹⁰ R. C. Cavendish, C.W. Kammerer. Determining the Fair Value of Minority Ownership Interests in Closely Held Corporations: Are Discounts for Lack of Control and Lack of Marketability Applicable?. The Florida Bar Journal Feb 2008, Vol 82, No. 2; D.K. Moll (2004), p. 316

²⁹¹ D. K. Moll (2004), p. 315

²⁹² *Ibid.*

tuleneva allahindluse kohaldamise osutada asjakohaseks ka osäühingust väljuda soovivale osanikule osaluse eest hüvitise määramisel.

Täiendavalt kirjeldatule võib osaluse väärtust mõjutada sellega kaasnev nn kaudne kontroll. Kaudse kontrolliga on tegemist olukorras, kus osanikul on otsuste vastuvõtmisel blokeerimisvõimalus. Sellise kontrolliliigi olemasolu ning võimalikku tähendust osaluse väärtusele on jaatatud ka Riigikohtu praktikas.²⁹³ Kas konkreetse vähemusosalusega nimetatud kontroll kaasneb, sõltub eelkõige vähemusosaluse suurus. Näiteks on ÄS-i kohaselt mõningate ühingu tegevust puudutavate otsuste vastuvõtmiseks vajalik 2/3 osanike heakskiit. Seega on osanikul, kelle osalus moodustab küll alla 50% ühingu osakapitalis ning tegemist on seega vähemusosanikuga, kuid üle 1/3 osakapitalist, võimalik 2/3 osanike poolehoidu vajavate otsuste vastuvõtmist blokeerida. Seega võib allahindluse kohaldamise osas erinevale seisukohale jõuda ka tulenevalt sellest, milline on konkreetse vähemusosaluse osalusprotsent ühingust.

Lisaks kontrolli puudumisele ühingu tegevuse üle on põhjuseks, millega seoses viidatakse õiguskirjanduses allahindluse kohaldamise vajadusele olukorras, kui leida tuleb vähemusosaluse väärtus, osaluse vähenenud likviidsus²⁹⁴. Vähenenud likviidsuse tõttu allahindluse kohaldamist peetakse asjakohaseks olukorras, kui tegemist on nn suletud ühinguga, mille osaluste jaoks puudub reguleeritud turg ning seetõttu on selliste osaluste võõrandamine keerulisem võrreldes ühingu osalustega, mille jaoks on selline turg olemas. Toimiva reguleeritud turu puudumist seostatakse õiguskirjanduses täiendavate aja ning finantseerimiskulutustega osaluse võõrandamisel. Lisaks on sellisel juhul osalusel ka väiksem hulk potentsiaalseid ostjaid. Sellest tulenevalt on investorid valmis vähem tasuma osaluse eest suletud ühingu – tegemist on „suhtelisel mittelikviidsuse“ osalusega.²⁹⁵

Sellise likviidsuse määramise korral aga puudub esmapilgul oluline erinevus osäühingu vähemus- ning enamusosaluse vahel. Mõlema jaoks kaasnevad tulenevalt asjaolust, et puudub avatud turg, mille vahendusel on võimalik osalusega kaubelda, osaluse võõrandamisega täiendavad kulutused. Siiski moodustavad vähemusosalusega kaasnevad kulud võimalikult saadavast müügihinnast proportsionaalselt suurema osa kui enamusosaluse puhul ning ka ostja leidmine vähemusosalusele on vähemusosalusega seonduvate täiendavate riskidele tõttu keerulisem. Seega võib põhimõtteliselt asjakohaseks osutada ka vähenenud likviidsusega

---

²⁹³ RKTko 3-2-1-7-10, p 42

²⁹⁴ R. C. Cavendish, C.W. Kammerer; D.K. Moll (2004), p. 316

²⁹⁵ D. K. Moll (2004), p. 317

seonduvate allahindluste kohaldamine olukorras, kui otsitavaks väärtuseks on vähemusosaniku osa väärtus.

Eesti kohtupraktikast küsimusele, kas olukorras, kui osa väärtus leitakse eesmärgiga teha kindlaks vähemusosanikule väljumisõiguse kasutamise tagajärjel tasumisele kuuluva hüvitise suurus, on asjakohane vähemusosaluse väärtusega seostatavate allahindluste kohaldamine või mitte, vastust ei nähtu. Olenevalt olukorrast on Riigikohus vähemusosaluse väärtuse kindlaks määramisel asunud allahindluste kohaldamise võimalikkuse osas erinevatele seisukohtadele. Näiteks olukorras, kui kaasuse lahendamisel oli asjakohaseks sätteks ÄS § 363¹, mille kohaselt on vähemusaksionärile hüvitatav õiglane väärtus, leidis Riigikohus, et kohaldamisele ei kuulu allahindlused ehk hüvitamisele kuulub *pro rata* väärtus²⁹⁶. Teisalt on aga Riigikohus siiski nentinud, et osaluse väärtus on otseselt seotud osalusprotsendiga – võimalusega olulisi küsimusi otsustada või nende otsustamist blokeerida²⁹⁷. Olukordasid, milles Riigikohus on erineva seisukohane jõudnud, eristab käesoleval juhul eelkõige see, et esimesel juhul on seaduses sätestatud, et hüvitis, mis aktsiate eest tasutakse, peab olema õiglane. Juhul, kui selline otsene seadusest tulenev nõue õiglase hüvitise tasumiseks puudub, nagu ka väljumisõiguse korral, pole selge, millisele seisukohale jõutakse allahindluste kohaldamise asjakohasuse osas Eesti õiguspraktikas. Samas omab kohase hüvitise määramine, seega ka küsimus, kas vähemusosanikule hüvitise kindlaks määramise korral on rakendatavad allahindlused või mitte, kesksel tähtsust otsustamisel, kas ja kuivõrd on väljumisõiguse kasutamisel kaitstud väljuva osaniku õigused. Olukorras, kui pole üheselt selge, kas väljuvale vähemusosanikule hüvitise kindlaks määramisel peaksid olema kohaldatavad allahindlused või mitte, pole võimalik tagada, et saavutatavad oleksid väljumisõigusele seatud eesmärgid – vähemusosaniku kohane kaitse enamuse positsiooni kuritarvitamise korral. Seega on kohase hüvitise ning seega ka väljumisõigusele seatud eesmärkide saavutamiseks vajalik ühene seisukoht allahindluste kohaldamise küsimuses.

Küsimus, kas vähemusosalusega seostatavate allahindluste kohaldamine on asjakohane vähemusosaluse hindamisel olukorras, kui osanikul on õigus väljumisõigust ühingust kasutada õiguskaitsevahendina, on tõusetunud ka teiste vaatlusaluste riikide õiguses. Saksa õiguskirjanduses on välja toodud, et olukorras, kui on leitud ühingu kui terviku väärtus, siis on võimalik selle alusel kindlaks määrata konkreetse osaluse väärtus, mille kindlakstegemisel on

---

²⁹⁶ RKTko 3-2-1-145-04, p 30

²⁹⁷ RKTko 3-2-1-7-10, p 42

vajadusel asjakohane arvesse võtta juurde- ning allahindluseid²⁹⁸. Samas on Saksa õiguskirjanduses välja toodud ka seisukoht, et hüvitis, mis kuulub väljuvale osanikule tasumisele, peab vastama osa väärtusele, mida kolmas isik oleks nõus konkreetse osa eest tasuma olukorras, kui ta omandab terve ühingu²⁹⁹. Selline seisukoht viitab, et väljuvale osanikule tasumisele kuuluva hüvitise kindlaks määramisel pole asjakohane lähtuda konkreetse vähemusosaluse omandustest ning allahindluste arvesse võtmise pole asjakohane, kuna konkreetse osa väärtuse kindlaks määramisel ei vaadelda osalust vähemusosalusena, vaid osalusprotsendile vastava proportsioonina ühingu kui terviku väärtusest.

Erinevaid seisukohti seoses vähemusosaluse väärtusele allahindluste kohaldamise asjakohasusega olukorras, kui vähemusosanik kasutab väljumisõigust kui õiguskaitsevahendit, on välja toodud ka UK ühingu osanike väljumisõigust analüüsivas õiguskirjanduses³⁰⁰. Otsustamine, kas allahindlus kuulub kohaldamisele, on õiguskirjanduse kohaselt õiguslik küsimus, millele tuleb vastus leida kohtul³⁰¹. Viidatud UK ühingu osanike väljumisõigust analüüsivas õiguskirjanduses on kirjeldatud, et olukorras, kui kindlaks on vaja määrata vähemusosaluse väärtus seetõttu, et enamusosanik on positsiooni kuritarvitanud ning vaatlusaluse ühingu põhikiri sätestab ka eesostuõiguse (inglise k *pre-emption right*) ning määrab, et sellise õiguse kasutamisel peab toimuma osaluse *pro rata* väärtuse eest, siis ei kohaldata kohus osaluse väärtuse kindlaks tegemisel allahindluseid ka juhul, kui vähemusosaluse väärtus määratakse kindlaks seetõttu, et osanik kasutab väljumisõigust kui õiguskaitsevahendit³⁰². Allahindluste kohaldamist sellisel juhul peetakse vastuoluliseks, kuna allahindluste rakendamise tagajärjel tekiks olukord, milles enamusosanikul oleks võimalik olukorras, kui ta on enda positsioonist tulenevaid õiguseid kuritarvitanud, omandada vähemusosaniku osa soodsamatel tingimustel, kui põhikirjas sätestatud eesostuõigust kasutades³⁰³. Sellise seisukoha põhjal pole selge, kas allahindluste kohaldamist saaks väljumisõiguse kui õiguskaitsevahendi kasutamise korral üldjuhul pidada asjakohaseks või mitte, kuid võimalik on seisukohta tõlgendada viisil, et allahindluste kohaldamine peaks olema väljumisõiguse kasutamise korral kindlasti välistatud siis, kui ühingu põhikirja kohaselt

---

²⁹⁸ H. Fleischer, W. Goette (Hrsg.), § 34/Rn. 208

²⁹⁹ H. Wicke, Anh. § 34/Rn. 14

³⁰⁰ A. Hicks, A. Gregory

³⁰¹ *Ibid.*, p. 59

³⁰² *Ibid.*, p. 60

³⁰³ *Ibid.*

kuuluks eelisostuõiguse kasutamise korral vähemusosanikule hüvitamisele tema osaluse *pro rata* väärtus.

Ühest seisukohta allahindluste kohaldamise asjakohasuse osas ei nähtu ka teistest UK ühingute osanike väljumisõigust käsitletavatest allikatest ning sisuliselt samade sätete alusel lahendatavate nõuete analüüsil on jõutud allahindluste kohaldamise osas erinevatele seisukohtadele. Näiteks kohtuasjas *Irvine v Irvine*, milles kohus analüüsis ühe osaniku nõudeid teise vastu Companies Act 1985 art. 459 ja 461 (vastavad regulatsioonid käesoleval hetkel Companies Act 2006 art. 994 ja 996) alusel toimuva väljumise korral, asus kohus seisukohale, et kuna väljumisõigust omava osaniku puhul on olenemata sellest, et tema omandis on olnud 49,96% ühingust, tegemist vähemusosanikuga ja tema positsioon ei ole parem võrreldes teiste vähemusosanikega, siis tuleb väljuvale osanikule makstava hüvitise summa leidmisel kohaldada allahindluseid³⁰⁴. Siiski pole välja toodud seisukoht valdav – õiguskirjanduses on viidatud ka vastupidistele seisukohtadele – olukorras, kui on tuvastatud, et eeldused osaniku väljumiseks on Companies Act 2006 art. 994 (samasisuline varasema Companies Act 1985 art. 459) alusel täidetud, siis kuulub väljumiseks õigustatud osanikule hüvitamisele väärtus, mis vastab tema osaluse *pro rata* väärtusele ning üldjuhul tuleb allahindluste kohaldamist vältida³⁰⁵.

Kuna nii Eesti kui ka vaatlusaluste riikide õiguspraktikas ning -kirjanduses puudub ühene seisukoht, kas väljumisõigust õiguskaitsevahendina kasutavale vähemusosanikule hüvitise kindlaks määramisele tuleks võtta arvesse ka vähemusosaluse olemusega seostatavaid allahindluseid, kuid allahindluste kohaldamine võib oluliselt mõjutada väljamakstava hüvitise suurust ning seega ka seda, kas väljuva osaniku õiguste kohane kaitse on tagatud ning väljumisõiguse eesmärgid saavutatud, on oluline kõnealuses küsimuses selgitada välja raamistik, mida allahindluste kohaldamise asjakohasuse üle otsustamisel tuleks arvesse võtta.

3.3.2 Lähtekohad allahindluse kohaldamise asjakohasuse üle otsustamiseks

3.3.2.1 Otsitava väärtuse määratlus

Õiguskirjanduses on välja toodud seisukoht, et allahindluse kohaldamise asjakohasus sõltub sellest, millisena kirjeldatakse otsitavat väärtust – kas väärtus, mida leida soovitakse on osaluse

---

³⁰⁴ Irvine v Irvine: Valuation Considered of 49,96 per cent Minority in Unfair Prejudice Case Company Law Newsletter, 2006, 18, pp. 6-7

³⁰⁵ L. M. Heger, p. 145-146

eeldatav turuväärtus või õiglane väärtus³⁰⁶. Üldjoontes on õiguskirjanduses asunud seisukohale, et juhul, kui otsitavaks väärtuseks on osaluse „õiglane väärtus“, siis allahindlused kohaldamisele ei kuulu ning väljuvale osanikule osa eest tasutav hüvitis peab vastama osa *pro rata* väärtusele ning olukorras, kui otsitavat väärtust käsitletakse „õiglase turuväärtusena“ on allahindlused asjakohased, kuna sellisel juhul võetakse väärtuse leidmisel arvesse vaatlusaluse osaluse omandusi³⁰⁷. Eelnevast tulenevalt saab välja tuua, et otsustamaks, kas allahindluste kohaldamine on asjakohane või mitte, tuleb välja selgitada, milline on väärtus, mida otsitakse – kas selleks on osa õiglane väärtus või osa eeldatav turuväärtus. Olukorras, kui vähemusosanik kasutab väljumisõigust kui õiguskaitsevahendit enamuse positsiooni kuritarvitava käitumise korral, on õiguskirjanduse kohaselt ainsaks võimaluseks tagada vähemusosanikule kohane kaitse talle väljumisõiguse kasutamise korral hüvitise tasumine, mis vastab osa õiglasele väärtusele ning väljumisõiguse kui õiguskaitsevahendi olemasolu ning kasutamise tõhusus oleneb põhimõtetest ja meetoditest, mida nimetatud väärtuse kindlaks määramisel kohaldatakse³⁰⁸.

Problemaatiliseks muudab olukorra aga asjaolu, et õiguskirjanduses välja toodud seisukohtade kohaselt puudub ühene arusaam, kuidas tuleks määratleda õiglast väärtust. Õiguskirjanduse kohasel saab arusaamad sellest, kuidas oleks kohane defineerida õiglast väärtust jaotada üldjoontes kaheks – esmalt ollakse seisukohal, et õiglane väärtus on võrdsustatav eeldatava turuväärtusega, teise seisukoha kohaselt on aga võimalik ja vajalik eristada õiglast väärtust ning eeldatavat turuväärtust ehk väärtust, mille leidmisel võetakse arvesse ka allahindluseid, mis tulenevad vähemusosaluse olemusest.³⁰⁹ Seega on väljatoodud seisukohtadest tulenevalt võimalik, et isegi olukorras, kui otsitavat väärtust määratleda õiglase väärtusena, ei ole võimalik allahindluste kohaldamist välistada – võimalik on, et õiglase väärtuse mõiste hõlmab ka õiglase turuväärtuse mõistet.

Kuna väärtuse, mille leidmise puhul nähakse allahindluste kohaldamist asjakohasena ja väärtuse, mille leidmiseks allahindluste kohaldamine asjakohane pole piiritlemine üksnes otsitava väärtuse defineerimise põhjal võib osutada vaidluseid tekitavaks, siis üksnes teadmisest, kuidas tuleks nimetada väärtust, mida otsitakse, ei piisa, et teha üheseid järeldusi allahindluste rakendamise asjakohasuse osas. Seega on lõpliku seisukoha kujundamiseks

---

³⁰⁶ D. K. Moll (2004), p. 312; Z. Shishido, p. 69

³⁰⁷ D. K. Moll (2004), p. 314

³⁰⁸ V. Krishna, p. 66

³⁰⁹ D. K. Moll (2014), p. 498

asjakohane vaadelda täiendavaid õiguskirjanduses käsitletud aluseid, mida on välja toodud võimalike aspektidena, mida tuleks arvesse võtta otsustamisel, kas vähemusosalusele makstava hüvitis kindlaks määramisel on kohane allahindluse kohaldamine või mitte.

3.3.2.2 Hindamisvajaduse kaasa toonud olukord

Teise asjaoluna, mida tuleks arvesse võtta otsustamisel, kas allahindluste kohaldamine vähemusosaluse väärtuse leidmisel on asjakohane või mitte, on õiguskirjanduses välja toodud hindamisvajaduse kaasa toonud olukorra olemus - näiteks viitab Kanada õigusteadlane V. Krishna, et asjaoluks, mida tuleb osalusprotsendi kõrval arvesse võtta otsustamisel, kas vähemusosalusega seostatavaid allahindluseid kohaldada või mitte, on olukorra, mis on kaasa toonud vajaduse osa väärtus kindlaks määrata, olemus³¹⁰. Sellist seisukohta toetab ka USA õiguskirjanduses väljatoodu, mille kohaselt on hindamine seotud konkreetse kaasusega³¹¹ ning Saksa õiguskirjanduses rõhutatu, et hindamisel arvesse võetav oleneb hindamise eesmärgist³¹². Eelnevast tulenevalt sõltub õiguskirjanduse kohaselt see, kas vähemusosaluse väärtuse kindlaks määramisel on kohane arvestada allahindluseid või mitte, kontekstist, milles osaluse väärtust hinnatakse ning väärtuse leidmise vajaduse kaasa toonud sündmuse olemusest.

Seega on võimalik, et allahindlused ei kuulu kohaldamisele, kui konkreetse kaasuse asjaolusid arvesse võttes poleks allahindluste kohaldamine asjakohane. Olukorrana, mille puhul saab väita, et allahindluste kohaldamine pole asjakohane, on õiguskirjanduses välja toodud osaluse väärtuse leidmine eesmärgiga määrata kindlaks vähemusosanikule väljumisel tasutav hüvitis, kui vähemusosaniku väljumise on kaasa toonud enamuse poolne positsiooniga kaasneva võimu kuritarvitamine ning osa väärtuse hindamise vajadus tuleneb asjaolust, et vähemusosanik kasutab väljumisõigust kui õiguskaitsevahendit³¹³. Õiguskirjanduse kohaselt oleks allahindluste kohaldamine sellisel juhul vastuolus väljumisõiguse kui vähemusosaniku õiguskaitsevahendi eesmärkidega³¹⁴.

Lisaks sellele, et olukorras, kui väljumisõigust kasutatakse kui õiguskaitsevahendit, pole põhjendatud ning väljumise kui õiguskaitsevahendi eesmärkidega kooskõlas allahindluste

---

³¹⁰ V. Krishna, p. 71

³¹¹ D. K. Moll (2004), p. 319

³¹² H. Altmeppen, G.H. Roth, § 34/Rn. 54

³¹³ V. Krishna, p. 71

³¹⁴ *Ibid.*, p. 72

rakendamine, ei loeta allahindluseid väljumisõiguse kasutamisel õiguskirjanduse kohaselt kohaseks ka seetõttu, et väljumisõiguse kasutamise korral ei loeta osa võõrandamist toimunuks osaniku tahtel ning olukorras, kui isik on võõrandamiseks sunnitud, pole allahindluste kohaldamine asjakohane ning USA õiguskirjanduses nähakse sellises olukorras ainsa võimaliku lahendusena osaluse hindamist *pro rata*.³¹⁵ Sarnasele seisukohale on asunud ka USA õigusteadlane D. K. Moll. Ka tema hinnangul pole kohane allahindluste kohaldamine osaluse väärtuse leidmisel, kui väljaostmisel on sunnitud olemus ning sunnitud olemuse olemasolu väljumisõiguse puhul jaatab ta olukorras, kui väljumine on enamusosaniku positsiooni kuritarvitamise tagajärg.³¹⁶

Seda, et olukorras, kui väljumisõiguse kasutamise võimaluse on kaasa toonud enamusosaniku poolne positsiooni kuritarvitamine ei loeta kohaseks allahindluste kohaldamist, põhjendatakse ka sellega, et allahindlused on seotud osa turuväärtuse leidmisega, kuid olukord, mis on tekkinud väljumisvõimalust kui õiguskaitsevahendit kasutades, ei ole olemuselt samastatav olukorraga, mis vastaks turuväärtuse definitsioonis kirjeldatule³¹⁷. Osaluse õiglase turuväärtuse leidmine saab toimuda eeldusel, et olemas on nii omal vabal tahtel tegutsev müüja kui ka ostja, kellel puudub kohustus mingil viisil käituda³¹⁸. Müüjaks väljaostmise kontekstis on üldjuhul vähemusosanik, kes eelduslikult oleks soovinud jätkata ühingu osanikuna, kui oleks puudunud enamuse poolne positsiooni kuritarvitamine - seega pole väljumisõiguse kui õiguskaitsevahendi kasutamise korral tegemist olukorraga, milles vähemusosaniku tahe osa võõrandada oleks kujunenud ilma otseste kõrvaliste mõjutusteta. Sellest tulenevalt pole ka olukorras, kui väljumissoov on alguse saanud enamuse tegevusest, asjakohane kindlaks teha osaluse väärtusena osaluse hüpoteetilist turuväärtust.³¹⁹

Eelnevast tulenevalt saab asuda seisukohale, et olukorras, kui väljumisõiguse on kaasa toonud põhjus, mida saab seostada enamusosaniku käitumisega, on allahindluste kohaldamine asjakohatu, kuna sellisel juhul oleks allahindluste kohaldamine vastuolus väljumisõiguse kui õiguskaitsevahendi kasutamise eesmärkidega. Lisaks pole sel juhul põhjust allahindluste jaatamiseks ka tulenevalt asjaolust, et tekkinud olukord ei vasta olukorra, milles on kohane osa

---

³¹⁵ A. Hicks, A. Gregory, p. 60

³¹⁶ D. K. Moll (2004), p. 319

³¹⁷ *Ibid.*

³¹⁸ *Ibid.*

³¹⁹ *Ibid.*, p. 320

turuväärtuse leidmine, tunnustele – puuduvad pooled, kes tegutseksid enda vabast tahtest tulenevalt.

Sarnaste kaalutluste alusel allahindluste kohaldamise üle otsustamine on asjakohane ka Eesti õiguse kohaselt olukorras, kui vähemusosanik kasutab väljumisõigust õiguskaitsevahendina enamusosaniku positsiooni kuritarvitava käitumise korral. Vastasel juhul võib olla küsitav, kas väljumisõiguse kui õiguskaitsevahendi eesmärgid on saavutatavad. Väljumisõiguse eesmärkide saavutamise tagamiseks ning ka seetõttu, et olukord, milles väljumisõigust kasutatakse pole olemuslikult samastatav olukorraga, milles leitakse osa turuväärtus, tuleb väljumisõigust õiguskaitsevahendina kasutavale vähemusosanikule tasuda hüvitis, mis vastab tema osa *pro rata* väärtusele.

3.3.2.3 Osaluse omandaja isik

Lisaks eeltoodule on õiguskirjanduses võimaliku kaalutlusena otsustamisel, kas vähemusosanikule hüvitise kindlaksmääramisel on asjakohane arvesse võtta allahindluseid, välja toodud, et allahindluse kohaldamise asjakohasus võib sõltuda isikust, kes osaluse omandab³²⁰. Õiguskirjanduses käsitletakse osaluse omandajana isikut, kellele kuulub osalus pärast hüvitise tasumist ning otsustamisel, kas osa väärtuse leidmisel tuleks kohaldada kontrolli puudumisest tulenevat allahindlust või mitte, on õiguskirjanduse kohaselt oluline arvesse võtta, kas osa omandaja omandab osa omanikuks saamise järgselt kontrolli ühingu tegevuse üle või mitte³²¹. Õiguskirjanduses on asutud seisukohale, et olukorras, kui väljumine toimub, kuna enamusosanik on kuritarvitanud enda positsiooni, pole üldjuhul vähemusosaluse omandaja puhul tegemist isikuga, kes kontrolli ühingu üle ei oma, kuna osaluse omandajaks on sellises olukorras üldjuhul enamusosanik või ühing – seega puudub ka põhjus allahindluste kohaldamiseks³²².

Eestis väljumisõiguse kasutamise tagajärjena on võimalik, et osaluse omandab ühing, teine osanik või kolmas isik. Esimesel kahel juhul on aga tegemist olukordadega, milles osaluse omandaja ei omanda osaluse omandamise tulemusel vähemusosaniku positsiooni. Kui osaluse omandab ühing, siis võttes arvesse ÄS § 162 lg 4 sätestatut, mille kohaselt osäühingu oma osad

---

³²⁰ D.K. Moll (2004), p. 325

³²¹ *Ibid.*, p. 326

³²² *Ibid.*, pp. 326-327

ei anna osäühingule mingeid osanikuõiguseid, ei omanda ühing ka osa omandamisega osaniku positsiooni, seega ka mitte vähemusosaniku positsiooni. Kui osa omandab teine osanik, siis ei saa väita, et isik oleks vähemusosaniku positsiooni omandanud konkreetse väljuva osaniku osa omandamise tulemusel. Isegi juhul, kui osa omandaja puhul on tegemist vähemusosanikuga, kes ka osa omandamise tagajärjel ei omanda enamusosaniku positsiooni, pole ta vähemusosaniku positsiooni omandanud väljuva vähemusosaniku osa omandamise tagajärjel, vaid vähemusosanik on ta olnud ka sellele eelnevalt. Võttes arvesse, et osa omanikuks olnud vähemusosanik kasutab väljumisõigust õiguskaitsevahendina ning osa uueks omanikuks saav isik pole osa omandamise tulemusel omandanud vähemusosaniku positsiooni, pole sellistes olukordades asjakohane ka vähemusosaluse väärtuse kindlaks määramisel allahindluste kohaldamine.

Samas võib olla küsitav, kas olukorras, kui osa ning koos sellega ka vähemusosaniku positsiooni omandab kolmas isik, oleks põhjendatud allahindluste kohaldamine või mitte. Ilmselt poleks sellisel juhul allahindluste kohaldamine siiski asjakohane, kuna juhul, kui allahindluste kohaldamine sõltuks sellest, et osa omanikuks saab formaalselt kolmas isik, oleks enamusosanikul soovi korral võimalik manipuleerida väljuvale osanikule makstava hüvitise summaga, määraes osa omandajaks kolmanda isiku. Seega ei tohiks olukorras, kui väljumisõigust kasutab vähemusosanik õiguskaitsevahendina olla allahindlused osa väärtuse kindlaks määramisel kohaldatavad ja seda olenemata sellest, kes osa omandab.

Seega ei tohiks väljumisõiguse eesmärkide saavutamiseks ning väljuvale osanikule parema kaitse tagamise eesmärgil Eestis kindlaks tegemisel, kas vähemusosaluse olemusest tulenevaid allahindluseid tuleks kohaldada või mitte, arvesse võtta, kes on isik, kes osa omandab ning kas ta omandab koos osaga kontrolli ühingu tegevuse üle või mitte.

3.3.3 Võimalike kaudsete allahindluste rakendamise vältimise vajadus

Eelnevast tulenevalt on võimalik asuda seisukohale, et vähemusosanikul, kes kasutab väljumisõigust kui õiguskaitsevahendit enamusosaniku positsiooni kuritarvitava käitumise korral, on õigus saada hüvitist, mis vastab vähemusosanikule kuuluva osa *pro rata* väärtusele ühingu kui terviku väärtusest. Siiski on õiguskirjanduses asutud seisukohale, et nentimine, et olukorras, kui vähemusosanik kasutab väljumisõigust kui õiguskaitsevahendit pole kohane vähemusosaluse väärtuse kindlaks määramisega seotud allahindluste kohaldamine, ei taga iseenesest, et osa eest tasutava hüvitise kindlaks määramisel ei ole siiski arvesse võetud

asjaolusid, mis toovad kaasa osa väärtuse vähendamise võrreldes osa *pro rata* väärtusega³²³. Kirjeldatu on võimalik seetõttu, et allahindlust kaasatav asjaolu on arvesse võetud juba hindamismeetodi rakendamise eelselt, näiteks lähteandmete kindlaks määramisel³²⁴.

Õiguskirjanduse kohaselt võivad vähemusosaluse väärtuse leidmisel kohaldatavad allahindlused olla nii otsesed kui ka kaudsed³²⁵. Otsesed on allahindlused, mida kohaldab kohus osaluse väärtusele, mis on leitud hindamismeetodit kasutades ja korrigeerib leitud väärtust teatud määra võrra seetõttu, et osalus, mille väärtust leitakse, on vähemusosalus – allahindlust kohaldatakse olukorras, kui osaluse väärtus on juba leitud, kuid osaluse omadustest ning hindamisvajaduse kaasa toonud olukorrast tulenevalt on asjakohane rakendada allahindluseid³²⁶. Selliste allahindluste rakendamise välistamine on võimalik õigusliku otsuse tegemisel – võttes arvesse näiteks seda, milline olukord on toonud kaasa vähemusosaniku osa hindamise vajaduse ja olukorras, kui osa hinnatakse eesmärgiga kindlaks määrata väljuvale osanikule tasumisele kuuluv hüvitis, on viidatud allahindluse kohaldamist vajadusel lihtne vältida.

Lisaks võivad kohaldamisele kuuluda aga ka nn kaudsed allahindlused. Kaudseteks allahindlusteks on õiguskirjanduse kohaselt allahindluseid, mida on arvesse võetud juba hindamismeetodi rakendamisel ning allahindluse mõjud on olemas ka siis, kui õigusliku hinnangu kohaselt poleks allahindluste kohaldamine asjakohane, tegemist on allahindlustega, mis on võetud arvesse juba osaluse väärtuse leidmiseks kasutatavate lähteandmete kindlaks määramisel³²⁷. Õiguskirjanduse kohaselt on võimalik, et sellised allahindlused kuuluvad rakendamisele näiteks olukorras, kui suletud ühingu vähemusosaluse väärtus määratakse kindlaks võrdleva meetodi abil, võttes võrdluseks teise sarnase ühingu vähemusosaluse väärtuse ning ühinguks, mille osalus on võrdlemisel aluseks võetud, on ühing, mille osade jaoks on olemas reguleeritud turg ning seega saab vähemusosaluse väärtuse kindlaks määrata vähemusosaluse turuväärtusena, mille määratlemisel on aga juba allahindlused arvesse võetud³²⁸. Eelkirjeldatud tagajärjel tekib aga olukord, milles on väljuva vähemusosaniku osaluse väärtuse ning seega ka väljuvale osanikule tasumisele kuuluva hüvitise summa kindlaks määramisel võetud arvesse vähemusosaluse seostatavaid allahindluseid ning pole tagatud, et

---

³²³ J. C. Coates, p. 1265

³²⁴ J. C. Coates, p. 1265; G.E. Matthews, M. Patterson, pp. 163-164

³²⁵ J. C. Coates, p. 1264

³²⁶ *Ibid.* p. 1265

³²⁷ *Ibid.*

³²⁸ *Ibid.*

väljumisõigust õiguskaitsevahendina kasutava vähemusosaniku õiguseid saab pidada kohaselt kaitstuteks. Õiguskirjanduses on leitud, et kohtu poolt *pro rata* hindamise kohaldamine juhul, kui kohus samal ajal ei taga, et ka kaudsete allahindluse rakendamine oleks välistatud, on vastuoluline³²⁹.

Eelkirjeldatud vastuolu saab tekkida ka Eestis olukorras, kui kindlaks määramisel on, milline hüvitis kuulub tasumisele vähemusosanikule, kes kasutab väljumisõigust õiguskaitsevahendina enamusosaniku positsiooni kuritarvitava käitumise korral. Kuna väljuvale vähemusosanikule tasumisele kuuluv hüvitis peaks vastama osa *pro rata* väärtusele, tuleks väljuvale osanikule kohase kaitse tagamiseks veenduda, et osa väärtuse kindlaks määramisel oleks lisaks otsestele allahindlustele välistatud ka kaudsete allahindluste kohaldamine.

---

³²⁹ K. K. Yee. Control Premiums, Minority Discounts, and Optimal Judicial Valuation. *Journal of Law and Economics*, Vol. 48, No. 2 (oct 2005) pp. 517-548, p. 517

KOKKUVÕTE

Väljumisõiguse puhul on tegemist mehhanismiga, mis seisneb osaniku võimaluses ühingu hüvitise eest väljuda ning mille rakendamisel on võimalik lahendada osaühingu siseselt tekkinud konflikte, mille edasi kestmine võib kahjustada ühingu kui terviku huve ning toimimist. Eriti oluliseks peetakse väljumisõiguse olemasolu, kui ühingu, mille osanike vahel on tekkinud vaidlus, mida lahendada ei õnnetu, puhul on tegemist nn suletud ühinguga. Suletud ühinguteks saab pidada ühingu, mille osaluste võõrandamiseks puudub reguleeritud turg ning seega on osalusele ostja leidmine raskendatud. Eesti õiguse alusel asutatud ühingutest on võimalik suletud ühinguna käsitleda näiteks osaühingut. Eelkõige nähakse väljumisõiguse kui õiguskaitsevahendi olulisust suletud ühingu vähemusosanike jaoks ning olukorras, kui enamusosanik, kelle pädevuses on ilma vähemuse seisukohti ning heaolu arvesse võtmata korraldada ühingu juhtimist, kuritarvitab enda positsioonist tulenevaid õiguseid. Kui tagatud on väljumisõigus, on vähemusosanikul sellises olukorras võimalik kohase hüvitise eest ühingu osaniku positsioonist loobuda.

Lisaks sellele, et väljumisõigust nähakse õiguskaitsevahendina, mille rakendamise abil on võimalik lahendada osanikevahelisi vaidluseid ning mis tagab vähemusosanikule kaitse olukorras, kui enamusosanik on enda positsioonist tulenevaid õiguseid kuritarvitanud, on õiguskirjanduse kohaselt väljumisõigusel ka selliseid positsiooni kuritarvitamisi ennetav toime. Viidatud eesmärkide saavutamiseks on vähemusosaniku väljumisõiguse kui õiguskaitsevahendi olemasolu oluline jaatada ka Eesti õiguse alusel asutatud osaühingute vähemusosanike jaoks.

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli analüüsida, kas ja kuidas on Eesti õiguse alusel tagatud vähemusosaniku jaoks väljumisõiguse olemasolu osaühingust olukorras, kui enamusosanik on enda positsiooni kuritarvitanud. Kuna keskset tähtsust otsustamisel, kas väljumisõigusele seatud eesmärke saab pidada saavutatuks, omab asjaolu, kas väljuvale osanikule väljumisel tasumisele kuuluvat hüvitist saab pidada kohaseks või mitte, siis oli käesoleva töö teise ning kolmanda peatüki eesmärgiks määratleda, milline on peamine raamistik, mida tuleb väljuvale osanikule väljumisõiguse kasutamise korral tasumisele kuuluva hüvitise kindlaks määramisel arvesse võtta.

Töö esimeseks hüpoteesiks oli, et Eesti õiguses puudub küll õigusnorm, mis otseselt sätestaks vähemusosaniku väljumisõiguse hüvitise eest kui õiguskaitsevahendi enamusosaniku

positsiooni kuritarvitava käitumise korral, kuid vaatamata sellise sätte puudumisele on vähemusosanikul väljumisõigus õiguse üldpõhimõtete alusel. Viidatud hüpotees leidis kinnitust. Eesti õiguses otsesõnu osaniku üldist väljumisõigust sätestavad õigusnorme ei ole ning olemasolevad ei aita kaasa väljumisõigusele seatud eesmärkide saavutamisele – viidatud normid reguleerivad väljumisõiguse olemasolu ning kasutamist üksnes väga piiratud olukordades ning valdav osa olukordi, mida on võimalik käsitleda enamusosaniku positsiooni kuritarvitamisena, on jäänud katmata. Viidatus sarnaneb Eesti õiguses Saksa õigusega – ka Saksa õiguses puudub norm, mis sätestaks osaniku üldise väljumisõiguse ning otsesõnu väljumisõigust reguleerivad sätted on olemas üksnes piiratud olukordadeks, sh teatud struktuurimuutuste korral.

Lisaks ei ole võimalik väljumisõigust, mis tagaks väljumisõiguse eelviidatud eesmärkide saavutamise, sätestada ka ühingu põhikirjas või osanike vahelises lepingus. Teoreetiliselt on küll viidatud dokumentides võimalik väljumisõigus sätestada ning reguleerida ka väljumisõiguse tagajärgi ning väljumise korral osanikule tasumisele kuuluva hüvitisega seonduvat, kuid ühtegi viidatud regulatsioonidest pole võimalik sätestada kehtivalt ilma enamusosaniku heakskiiduta. Põhikirjas väljumisõiguse sätestamiseks on printsiiabis vajalik osanike, kelle osadega on esindatud vähemalt 2/3 osakapitalist, heakskiit ning osanike vaheline leping on siduv üksnes osanikele, kes on viidatud lepingu poolteks. Seega pole vähemusosanikul ühepoolse tahteavalduse alusel võimalik viidatud regulatsioone kehtestada.

Eelnevast hoolimata on aga vähemusosanikul olukorras, kui enamusosanik on kuritarvitanud enda positsioonist tulenevaid õiguseid, väljumisõigus olemas. Eesti õiguse alusel on võimalik sarnaselt Saksa õiguskirjanduse ning -praktikaga jaatada osaniku üldise väljumisõiguse mõjuval põhjusel olemasolu. Viidatud väljumisõiguse olemasolu on võimalik jaatada seaduse analoogia alusel, lähtudes VÕS § 196 lg 1 sätestatust, mille kohaselt on poolel võimalik võlasuhe mõjuva põhjuse olemasolul ühepoolse tahteavaldusega üles öelda. Viidatud õiguse sisustamisel ja rakendamisel Eesti õiguses on Riigikohtu praktikas antud juhiste kohaselt asjakohane võtta eeskujuks Saksa õigus, kui sarnane õigus, milles on olemas rakenduspraktika küsimuses, mille lahendamist Eesti kohtupraktikas veel ette pole tulnud. Eelnevast tulenevalt saab asuda seisukohale, et väljumisõigus on osaniku kujundusõigus, mida saab teostada avalduse esitamise ühingule. Väljumisõiguse kasutamise tagajärjena on võimalik, et osaniku osa omandab ühing, teine osanik või kolmas isik. Tagamaks, et väljuva osaniku huvid on piisavalt kaitstud, on kohane, et väljuv osanik ei kaota osaniku positsiooni ning sellest tulenevaid õiguseid enne, kui talle on tasutud kohane hüvitis.

Selleks, et üldise väljumisõiguse kasutamine oleks võimalik, peab esinema mõjuv põhjus väljumiseks. Mõjuv põhjus on olemas, kui osanikult ei saa mõistlikult eeldada osanikuks jäämist ja osanikul puudub muu võimalus oma liikmelisuse lõpetamiseks. Kui vähemosanik soovib väljumisõigust kasutada seetõttu, et enamusosanik on enda positsioonist tulenevaid õiguseid kuritarvitanud, saab selliseks põhjuseks pidada enamuse positsiooni kuritarvitamist. Seda, milles positsiooni kuritarvitamine täpsemalt seisneb ning kas konkreetse kaasuse asjaolusid arvesse võttes on sellist käitumist võimalik käsitleda positsiooni kuritarvitamisena, tuleb hinnata iga konkreetse kaasuse puhul eraldi. Teatud juhtudel võib enamusosaniku positsiooni kuritarvitamiseks pidada olukorda, kui enamusosanik ei võta vastu otsust ühingu kasumi jaotamiseks ning seega puudub vähemosanikul võimalus enda investeeringult tulu teenida. Olgugi, et Eesti õiguses puudub säte, mis kohustaks enamusosanikku kasumit jaotama, võib ka õiguspärast kasumi jaotamata jätmist käsitleda positsiooni kuritarvitamisena. See on võimalik juhul, kui konkreetse juhtumi asjaolusid kogumis hinnates on kasumi jaotamise otsustamata jätmine vähemosaniku suhtes ebaproportsionaalselt piirav. Seega saab ka Eesti õiguse alusel mõjuvaks põhjuseks, mis õigustab osaniku väljumist, olla asjaolu, et enamusosanik ei võta vastu otsust kasumi jaotamiseks, olgugi, et Eesti õiguse alusel puudub enamusosanikul kohustus kasumi jaotamist otsustada. Siiski ei oleks kohane kirjeldatud juhul võtta vähemosaniku nõuete põhjendamisel aluseks hea usu põhimõtet, kuna kohtupraktika kohaselt pole võimalik konstrueerida Eesti õiguse alusel enamusosaniku kohustust kasumi jaotamist otsustada hea usu põhimõtte alusel.

Isegi kui olemas on mõjuv põhjus väljumiseks, on vähemosanikul väljumisõigust võimalik kasutada üksnes juhul, kui tal puuduvad muud tõhusad vahendid enda õiguste kaitseks. Olukorras, kui osanikul on võimalik kasutada ka muid õiguskaitsevahendeid, kuid nende kasutamine pole edu toonud, saab väljumisõiguse olemasolu hoolimata teiste õiguskaitsevahendite teoreetilisest olemasolust siiski jaatada. Sama kehtib ka olukorras, kui osaniku osa on vabalt võõrandatav, kuid osale mõistlikel tingimustel ostja leidmine on ebaõnnestunud. Lisaks on väljumisõiguse olemasolu jaatamiseks vajalik, et osaniku väljumine ühingust ei tooks kaasa kapitalinõuete rikkumist.

Teiseks hüpoteesiks töö koostamisel oli, et kohaseks hüvitiseks, mida osanikul on võimalik väljumisõiguse realiseerimisel saada, on osa õiglane väärtus. Ka viidatud hüpotees leidis kinnitust. Kuigi kohtupraktika kohaselt võib osanikule, kes kaotab osa omandi, tasumisele kuuluva hüvitisenäha TsÜS § 65 välja toodule vastavat hüvitist ehk hüvitist osaluse turuväärtuses, pole olukorras, kui osanik kasutab väljumisõigust õiguskaitsevahendina võimalik ainuüksi TsÜS § 65 regulatsioonidele tuginedes hüvitist kindlaks määrata. Olukorda,

kui osanik kaotab osaniku positsiooni seetõttu, et enamusosanik on enda positsiooni kuritarvitanud, saab sisuliselt pidada olukorraks, milles osanik on osa omandi kaotanud tahtevastasel ning seega õigustatud saama omandi kaotamise korral Eesti Vabariigi põhiseaduse § 32 2. lauses viidatud hüvitist - õiglast hüvitist. Seda, kas osa turuväärtus võib olla samuti käsitletav osa õiglase väärtusena ning seega oleks hüvitise kindlaks määramisel kohane lähtuda osa turuväärtuse kindlaks määramise põhimõtetest, üheselt Eesti õiguskirjanduse põhjal välja tuua ei saa. Edasise analüüsi käigus selgus siiski, et olukord, milles vähemusanik kasutab väljumisõigust kui õiguskaitsevahendit, ei vasta olukorra, milles on kohane leida osa turuväärtus, tunnustele ning seega ei saa õiglast hüvitist ning turuväärtust väljumisõiguse kontekstis pidada samatähenduslikeks. Väljuvale osanikule tuleb hüvitada osa õiglase väärtus.

Täiendavalt sai asuda seisukohale, et hüvitise kindlaks määramiseks on kohane kasutada Saksa õiguskirjanduse eeskujul nn kaudse hindamise meetodit – viidatud meetodi kohaselt tuleb esialgselt leida ühingu kui terviku väärtus ning seejärel määrata kindlaks konkreetsele hindamiseobjektiks olevale osale vastav osa ühingu kui terviku väärtusest. Ühest hindamise meetodit, mille rakendamise tulemusel oleks võimalik igakordselt väljuvale osanikule tasumisele kuuluv kohane hüvitis kindlaks määrata, pole võimalik välja tuua. Otsustamisel, milline meetod võiks konkreetse kaasuse puhul osutada asjakohaseks, tuleb arvesse võtta kõiki konkreetse kaasuse asjaolusid. Ühingu väärtuse hindamiseks meetodi valimisel tuleks eelistada meetodeid, mille rakendamise tulemusel on võimalik kindlaks määrata toimiva ühingu väärtus. Toimiva ühingu väärtuse hindamiseks sobivaks hindamise meetodiks on näiteks diskonteeritud rahavoogude meetod. Selline seisukoht on kooskõlas nii Eesti kui ka teiste vaatlusaluste riikide õiguskirjanduses väljatooduga. Olgugi, et kohtupraktikas on välja toodud, et meetodeid, mille rakendamise abil on võimalik leida osaluse likvideerimisväärtus, saab asjakohaseks pidada üksnes juhul, kui likvideerimise korral on ühingu väärtus suurem kui ühingu edasi tegutsemise korral, ei ole sellest tulenevalt kriteeriumiks hindamise meetodi valimisel see, millise meetodi rakendamise korral oleks väljuvale osanikule tasumisele kuuluv hüvitis maksimaalne. Hindamistulemuse usaldusväärtuse tõstmise eesmärgil on võimalusel asjakohane rakendada mitut hindamise meetodit paralleelselt.

Ajahetkeks, mille seisuga tuleks kindlaks määrata väljuva osaniku osa väärtus ning seega ka väljuvale osanikule tasumisele kuuluva hüvitise suurus, on ajahetk, mil väljumiseks õigustatud osanik esitab siduvalt enda tahteavalduse väljumiseks. Sellise hetke aluseks võtmisele on kohane, kuna tegemist on hetkega, mida saab väljuda sooviv osanik mõjutada. Lisaks on see hetk ka üheselt kindlaks määratav. Väljuvale osanikule tasumisele kuuluv hüvitis peaks sisse

nõutavaks muutuma mõistliku aja möödumisel alates väljumiseks tahteavalduse esitamisest. Vaidluste vähendamiseks oleks kohane määrata kindlaks ka periood, mille möödumisel hiljemalt väljuva osaniku nõue sissenõutavaks muutub. Kasutades eeskujuna Saksa õiguskirjanduses väljatoodut, võiks selliseks perioodiks olla kuus kuud alates väljumisavalduse esitamisest. Hüvitise tasumise eest vastutavaks isikuks peaks igal juhul jääma ühing. Isegi olukorras, kui osa omandab muu isik, peaks väljuva osaniku huvide kaitse eesmärgil ühing jääma hüvitise tasumise eest osa omandava isikuga solidaarselt vastutama.

Töö kolmandaks hüpoteesiks oli, et väljumisel tasutavat hüvitist pole lubatud ülemäära piirata ning osanikule makstava hüvitise kindlaks määramisel ei võeta arvesse vähemusosaluse olemusega finantspraktikas seostatavaid allahindluseid ning hüvitis, mis väljuvale vähemusosanikule tasumisele kuulub, peab vastama osa *pro rata* väärtusele. Ka viidatud hüpotees leidis kinnitust.

Väljuvale osanikule tasumisele kuuluva hüvitise summat pole kehtivalt ülemäära võimalik piirata põhikirja või osanike vahelise lepinguga. Piiranguid hüvitisele sätestavate regulatsioonide eesmärgiks on muuhulgas tagada, et ühe osaniku väljumine ei kahjustaks ülemäära ühingu või teiste osanike huve. Olukorras, kui väljumise aluseks olev põhjus tuleneb aga enamusosaniku tegevusest, pole õiguskirjanduse põhjal põhjendatud teiste osanike kaitse eesmärgil vähemusosanikku hüvitise kindlaksmääramisel seada halvemasse olukorda võrreldes olukorraga, mis esineks, kui puuduksid hüvitist piiravad regulatsioonid ühingu põhikirjas või osanike vahelises lepingus. Siiski võib olla võimalik ning isegi soovituslik teatud väljuvale osanikule tasumisele kuuluva hüvitisega seonduvate aspektide reguleerimine viidatud dokumentides. Seda, kas konkreetse aspektiga seotud regulatsioon piirab väljuvale osanikule tasumisele kuuluvat hüvitist ning on seega lubamatu, tuleb hinnata kaasusepõhiselt.

Seadusest tulenevad piirangud ühingu poolt tehtavatele väljamaksetele ei saa samuti olla asjaoluks, millele tuginedes oleks võimalik väljuvale osanikule tasumisele kuuluva kohase hüvitise summat vähendada. Olukorras, kui ühingul puuduvad koheselt vahendid osa eest tasumiseks, on võimalik hüvitise tasumise kohustust ajatada. Lisaks pole olukorras, kui osa omandab lõplikult muu isik kui ühing, ühingule kohaldatavad väljamaksete piirangud rakendatavad, kuna olenemata, et solidaarselt osa omandajaga vastutab hüvitise tasumise eest osaniku ees ka ühing, omandab ühing hüvitise tasumise tagajärjel tagasinõude hüvitise summas osa tegelikult omandanud isiku vastu.

Allahindluste kohaldamist olukorras, kui osa väärtus ning seega väljuvale osanikule tasumisele kuuluv hüvitis määratakse kindlaks seetõttu, et osanik on kasutanud väljumisõigust kui

õiguskaitsevahendit enamusosaniku positsiooni kuritarvitava käitumise korral, pole õiguskirjandusele tuginedes kohane rakendada osa väärtusele vähemusosaluse olemusega seostatavaid allahindluseid. Viidatu on põhjendatav asjaoluga, et olukorras, kui vähemusosanik kasutab väljumisõigust kui õiguskaitsevahendit oleks allahindluste kohaldamine vastuolus väljumisõiguse kui õiguskaitsevahendi eesmärkidega ning oleks küsitav, kas väljumisõiguse eesmärke oleks sellisel juhul võimalik saavutada. Lisaks seostatakse allahindluste kohaldamist olukordadega, mil osanikule tuleb tasuda osa turuväärtus. Kuna väljumisõigusel on olukorras, kui põhjus väljumiseks on enamusosaniku poolne positsiooni kuritarvitamine, sunnitud iseloom, pole sellist olukorda võimalik samastada olukorraga, milles on kohane leida osaluse turuväärtus – olukorraga, milles on olemas vabal tahtel tegutsevad müüja ja ostja. Seega pole asjakohane ka turuväärtuse leidmisega seostatavate allahindluste kohaldamine. Lisaks sellele, et õigusliku hinnangu kohaselt ei kuulu vähemusosaluse omadustega seostatavad allahindlused kohaldamisele olukorras, kui vähemusosanik kasutab väljumisõigust õiguskaitsevahendina, on vähemusosaniku kaitse seisukohalt oluline ka tagada, et väljuvale osanikule hüvitise kindlaks määramisel pole viidatud allahindluseid juba kaudselt, hindamismeetodi rakendamiseks lähteandmete valimisel, arvesse võetud.

Eelnevast tulenevalt on Eesti õiguse alusel asutatud osäühingute vähemusosanikel õigus olukorras, kui enamusosanik on enda positsioonist tulenevaid õiguseid kuritarvitanud, kasutada väljumisõigust õiguskaitsevahendina. Tagamaks, et väljumisõigusele kui õiguskaitsevahendile seatud eesmärgid oleksid saavutatavad, peab väljumine toimuma õiglase hüvitise eest, mille kindlaks määramisel ei ole arvesse võetud vähemusosaluse väärtuse kindlaksmääramisega seostatavaid allahindluseid. Kuigi viidatud õigus oleks lihtsamini realiseeritav, kui olemas oleksid vastavasisulised konkreetset osaniku väljumist mõjuval põhjusel reguleerivad õigusnormid, ei välista selliste otsuste normide puudumine väljumisõiguse olemasolu.

WITHDRAWAL OF MINORITY SHAREHOLDER OF PRIVATE LIMITED LIABILITY COMPANY UPON ABUSAL OF POSITION BY MAJORITY SHAREHOLDER AND COMPENSATION PAYABLE AT WITHDRAWAL. SUMMARY

Protection of the minority shareholders holds a central importance in different legal systems, also in Estonia. According to the legal literature, the need for protecting minority shareholder arises from the fact that companies are usually managed under the majority rule, which means that in order to adopt resolutions connected with managing and developing of the company and its assets, the majority shareholder does not have to acquire consent or acceptance of minority shareholder. Thus, the majority shareholder may also easily abuse its power and manage the company without taking the interest of minority in account. Resulting from aforementioned, the need for legal remedies for minority shareholders in cases the majority abuses its position, is evident.

The aforementioned problems are especially pointed out regarding the so-called closed corporations. Term closed corporation refers to rather small companies for which shares exists no regulated market and as a result, the shares of these companies are not easily disposable. So, upon abusing the position by the majority shareholder, the minority cannot easily dispose its shareholding and leave the company. Also, the private limited liability company established under Estonian law can be considered as a so-called closed corporation.

The importance of minority shareholders' protection is acknowledged in Estonia. Still, despite that the importance of the protection of minority shareholders is acknowledged – it is pointed out in the legal literature and court practise of Estonia that the legal protection of minority shareholders might need improvements and current protection of the minority shareholders can be rather considered as poor. Thus, in order to provide better and more effective protection for minority shareholders, adopting of the new legislations might be required. Also, providing more effective protection might also result from the analysing of current legal remedies available for the minority shareholders – it helps to acknowledge the rarely used, but existing legal remedies for minority shareholders.

One effective remedy foreseen for the minority shareholders of closed corporations in many legal systems is the right of withdrawal. By using the right of withdrawal, the shareholder can give up for a compensation its position as a shareholder. The main aims for foreseeing the right

of withdrawal are to enable effective resolving of disputes between the shareholders of the company. Also, the purpose of the right of withdrawal is to provide protection for minority shareholders in case the majority is abusing its rights through enabling the minority shareholder a possibility to dispose its shareholding to appointed person. In addition, according to legal literature, the existence of the right of withdrawal also helps to prevent the abusing of the position by the majority shareholder – in case the minority shareholder has real legal remedies it can use upon the abusing of position by the majority shareholder, the majority shareholder is more likely to refrain from the activities which might be considered as abusing of the position.

One of the certain measure applicable in order to make the right of withdrawal more effective is guaranteeing that the fair compensation is paid to the withdrawing shareholder. Thus, ensuring that the compensation payable to the withdrawing shareholder can be considered as fair and appropriate is equivalently important as enabling the possibility to use the right of withdrawal. Resulting from aforementioned, the right of withdrawal holds several importance as a legal remedy and thus, in order to provide the protection for minority shareholders, shall also be stipulated in Estonia.

Therefore, the aim of this master's thesis was to examine whether the minority shareholders of Estonian private limited liability company can use the right of withdrawal as a legal remedy upon abusing of the position by the majority shareholder and how the compensation for the minority shareholder upon using the right of withdrawal is determined - which are the main requirements under Estonian law and legal practise which shall be considered while determining the compensation for the withdrawing shareholder, e.g. how to define the compensation which shall be paid to the shareholder, which valuation method shall be used to determine the value of the share of withdrawing shareholder, as at which date the compensation amount shall be specified, who is obligated to pay the compensation to the shareholder.

While preparing the thesis, mainly two methods were used – the comparative and synthesising method. The comparative analysis was mainly performed in order to acquire knowledge which might be the bases from Estonian laws under which the right of withdrawal and the process of withdrawal might be regulated. Comparing the existing legal regulations and practice of Estonia to the statements of German legal literature, the questions regarding the existence and process of right of withdrawal were elaborated. Regarding questions, which might arise under the Estonian law, but regarding which here exists no direct regulations nor practise, the possible statements were constructed taking in consideration the statements and circumstance the statements were based on in other countries.

The main materials used while preparing this master's thesis were the legal literature and court practise of Estonia, legal literature and analysis of respective regulations and possibilities of German law as similar legal system to the legal system of Estonia. In respect to the aspects which are not so directly connected with the legal system, e.g. which are connected with universal nature of close corporations problem and are acknowledge as globally relevant in order to enable the due protection for the minority shareholders, the legal literature of other countries was also taken into account, especially regarding analysing the aspects related to the compensation payable to the minority shareholder at withdrawal, more precisely regarding determining whether or not the discount shall be applied to the value of the share of minority shareholder in the context of withdrawal.

The master's thesis is divided into three chapters based on different aspects regarding the right of withdrawal and based on hypothesis stipulated. The first hypothesis of the thesis was that under the Estonian law, despite that corresponding right is not expressly stipulated, the minority shareholders can use the right of withdrawal upon abusing of the position by the majority shareholder as a legal remedy. As a result of the analysis, this hypothesis proved to be correct. The laws do not stipulate general right of withdrawal, the possibilities of the shareholder to withdraw from the company are regulated only regarding strictly stipulated situations and these regulations does not cover all cases regarding which the right of withdrawal might be relevant and do not fulfil the purposes foreseen for the right of withdrawal.

Additionally, despite that the right of withdrawal can be stipulated and regulated in the Articles of Association of the company and shareholders' agreement, it does not enable the relevant protection for the minority shareholder. It is so because the adoption of aforementioned regulations is not possible at the sole will of the minority shareholder – in order to adopt the regulation in the Articles of Association, generally at least 2/3 of the votes of the company shall be on behalf of the regulations going to be adopted. Also, the minority shareholder cannot obligate the majority to conclude a shareholders' agreement under which the right of withdrawal is stipulated. Thus, possibility to adopt regulations regarding the withdrawal in the documents regulating the associations between the company and shareholders does not serve the purposes of the right of withdrawal as a legal remedy for minority shareholder.

Still, taking the corresponding right of shareholders of German limited liability companies (in German *Austritt*) as an example and basis, it is possible to argument that the minority shareholder of Estonian private limited liability companies also can use upon existence of the material reason the right of withdrawal as a legal remedy. Similarly to the German law, under

Estonian law the principle that all legal relations concluded without a term can be terminated upon existence of the material reason is stipulated. According to the Estonia law and legal literature, it is possible to develop the law by applying legal norms regulating similar relations and legal principles by the way of analogy in order to fulfil the caps which are not stipulated as a result of deciding that relationship regarding which the cap exists shall be remain unregulated. Thus, taking aforementioned in consideration, it is possible to construct a right of withdrawal as a legal remedy for shareholder by a way of analogy. Similarly to the German right of withdrawal, the right of withdrawal in Estonia can be performed if the following presumptions have been fulfilled: exists material reason, there are no less restrictive legal remedy available for the shareholder (the right of withdrawal shall be used as *ultima ratio*), the capital requirement of the company are not breached as a result of withdrawal. The shareholder can perform the right of withdrawal by submitting unilateral application to the company.

The second hypothesis of the thesis was that to the minority shareholder who uses the right of withdrawal as a legal remedy, shall be compensated for its share an amount which corresponds to the fair value of its share. Generally, this hypothesis also proved to be correct. Despite that taking different regulations and practise in account, it might be disputable whether the compensation to the minority shareholder shall correspond to the market value or fair value of the share and maybe the market value and fair value can be considered as synonyms in context of withdrawal, it can be argued that the compensation to the withdrawing shareholder shall correspond to the fair value of shares and the fair values cannot be equivalented to the market value of share. Firstly, this results from the regulations of the Constitution of the Republic of Estonia according to which in case the person's ownership is disposed against the will of the person, the compensation payable to the person shall correspond to the fair value of the disposed item. As presumably the shareholder, in the absence of the oppressive behaviour of the majority shareholder, would have liked to remain the shareholder of the company, it can be argued that in case the shareholder uses the right of withdrawal as a legal remedy, the ownership of the shareholder is disposed against its will, thus, the compensation which correspond to the fair value of its share shall be ensured to the withdrawing shareholder. Additionally, according to the legal literature, the market value refers to the value at which the share changes ownership between two willing participates of the transaction and fair value can be defined as a juridical resolution which is taking the circumstances of the current case in consideration. Thus, as the definitions of the fair value of shares and market value of share shall be taking into consideration are different, the mentioned values cannot be equivalented.

For determining the values of shares, there exists no certain methods, but the value shall be determined using the methods acknowledge in financial practise. The method which shall be applied in the concerned case shall be determined taking all circumstance of the case in consideration. In order to avoid additional disputes, the valuation date shall be the date the withdrawing shareholder has bindingly submitted its intent to withdraw. Also, it was founded that the person who is obligated to pay the compensation to the withdrawing shareholder is the company, despite whether the company is the person who acquires the shares of minority shareholder or not. The company shall pay the compensation after passing of the reasonable time which is required in order to determine the value of share of minority shareholder and for releasing the finances.

The third hypothesis was that the compensation to the minority shareholder shall not be restricted unreasonable and while determining the compensation payable to the minority shareholder, the discounts which are usually according to the financial practise related to the value of minority shares shall not be taken in consideration and the sum payable to the minority shareholder shall correspond to the pro rata value of its share. Also, this hypothesis proved to be correct. According to the legal literature, while determining whether or not to apply discounts to the values of minority shareholding the following aspects might hold relevance: the definition of researchable value, the situation in which the valuation is performed and the person who acquires the shareholding after the withdrawal. As it cannot be expressly determined how to define the researchable value, it might be problematic to determine based on the definition of the value whether the discounts shall be applied or not. Taking in account the situation in which the valuation is performed might be easier way to determine whether or not the discounts shall be applied. As pointed out in repeatedly in legal literature, the nature of the valuation in case the share of withdrawing shareholder is valued does not comparable to the situation when the discounts are applied – to the situation when the value searched for can be determined as a market value of shares. Additionally, taking in consideration, while deciding whether or not the discounts shall be applied, the person who acquires the shares after the withdrawal, can lead to a situation in which the majority can manipulate which value is compensated to the withdrawing minority shareholder by determining that the acquirer of the shares is third person who acquires the position of minority shareholder. Thus, the person who acquires the share shall not be taken in consideration while determining whether to apply discounts or not.

In addition that the value being compensated to the minority shareholder shall correspond to the *pro rata* value of its shares, it is not allowed to restrict the compensation unreasonably in any other manners, e.g. by adding restriction to the compensation to the Articles of Association

or shareholders' agreement. In case the restriction is added, it shall be analysed case by case whether the restriction shall remain valid and applicable or shall it be deemed null and void or interpreted additionally. The reason why the agreed restrictions might be deemed as undue are the following: the restriction is inconsistent with a public order, as a result of regulation the shareholders are treated unequally or the restriction to compensation can be considered as restricting the right of withdrawal to inadmissible extent.

As the obligated person to pay the compensation is the company, the restriction applicable to the payments of the company might also hold relevance while determining which shall be the compensation the company is able to pay. Still, according to legal literature, there exist some possibilities to avoid the application of these restrictions as a measure to discount the compensation payable to the withdrawing minority shareholder. Firstly, in case the share is acquired by other shareholder or third person and the company acquired a claim in the amount of compensation against this person, the restrictions to the payments do not apply. Also, it might be possible to pay the compensation in instalments during a longer period. Still, in order to enable better protection to the withdrawing shareholder, as long as possible, applying of the last option shall be avoided.

To sum up, minority shareholders of Estonian limited liability companies can use the right of withdrawal as a legal remedy in case the majority shareholder abuses its position. The compensation payable to the minority shareholder shall be fair and correspond to *pro rata* value of the share of the withdrawing shareholder.

KASUTATUD ALLIKAD

Kasutatud kirjandus

1. Altmeyden, H.; Roth, G.H. Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung. 8. Neubearbeitete Auflage, München:Verlag C.H. Beck 2015
2. Bartels, T. Tühjakspigistamise seadustamisest Eesti äriõiguses: äriseadustiku §-d 363'-363¹⁰. Juridica II, 2004, lk 86-96
3. Baumbach, A.; Hueck, A. GmbHG Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung. Band 20, 21. Auflage, München: Verlag C.H. Beck 2017
4. Cavendish, R. C.; Kammerer, C. W. Determining the Fair Value of Minority Ownership Interests in Closely Held Corporation Are Discounts or Lack of Control and Lack of Marketability Applicable?. The Florida Bar Journal, Vol. 82, No. 2, February 2008 arvutivõrgus:
<https://www.floridabar.org/divcom/jn/jnjournal01.nsf/Author/E6C13AB725CA5E D6852573DB006EAAB6> (17.04.2017)
5. Cheung, R. Statutory Appraisal Right: the American Experience and Hong Kong Prospects. International Company and Commercial Law Review, 2008, 19 (10), pp. 325-331
6. Coates J. C. Fair Value As an Avoidable Rule of Corporate Law Minority Discounts in Conflict Transactions. University of Pennsylvania Law Review, Vol. 147, June 1999, No. 6 pp. 1251-1359
7. Fleischer, H.; Goette, W. (Hrsg.). Münchener Kommentar zum GbmHG. Band 1, 2. Auflage §§ 1-34, München: Verlag C.H. Beck, 2015
8. Heger L. M. Help From Across the Pond: Applying The U.K. Law Commission's Presumption That Exclusion From Management in a Private Company is Unfairly Prejudicial As a Guide to Assessing Claims of Minority Shareholder Oppression in U.S Closely Held Corporations. South Carolina Journal of International Law and Business, Vol 6:129, 2009, pp. 129-166
9. Henssler, M.; Strohn, L. (Hrsg.). Gesellschaftsrecht. Band 62 3. Auflage 2016, München:Verlag C.H. Beck 2016

10. Hicks, A.; Gregory, A. Valuation of shares: a legal and accounting conundrum. *Journal of Business Law*, Jan, 1995, pp. 56-69
11. Irvine v Irvine: Valuation Considered of 49,96 per cent Minority in Unfair Prejudice Case. *Company Law Newsletter* 2006, 18, pp. 6-7
12. Kline, C. L. Protecting Minority Shareholders in Close Corporations: Modeling Czech Investor Protections on German and United States Law. *Boston College International and Comparative Law Review*, Vol. 23, Iss. 2, pp. 229-262
13. Krishna, V. Determining the value of company shares. *Company Lawyer*, 8 (2) 1987, pp. 66-72
14. Kull, I. jt. *Võlaõigus I Üldosa*. Tallinn: Juura 2004
15. Mahoney, P. G. *Trust and Opportunism in Close Corporations*. University of Chicago Press, Jan. 2000 pp. 177-200
16. Matthews, G. E.; Patterson, M. *Standards of Value, Theory and Application*, Chapter 3 Fair Value in Shareholder Dissent and Oppression. 2nd Edition, Wiley Finance:2013, pp. 89-194
17. Michalski, L. (Hrsg.). *Kommentar zum Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung (GmbH-Gesetz)*. Band 1, 2., neu bearbeitete Auflage, München:Verlag C.H. Beck 2010
18. Miller, S. K. Minority Shareholder Oppression in the Private Company in the European Community. A Comparative Analysis of the German, United Kingdom and French Close Corporation Problem. *Cornell International Law Journal*, Vol. 30 Iss. 2 1997, pp. 381-427
19. Milman, D. Avenues for Shareholder Redress in the 21th Century. *Company Law Newsletter*, 2011, pp. 1-5
20. Moll, D. K. Shareholders Oppression and “Fair Value”: Of Discounts, Dates and Dastardly Deeds in the close corporation. *Duke Law Journal*, Nov. 2004, Vol. 54, Iss. 2, pp. 293-383
21. Moll, D. K. Minority Oppression and the Limited Liability Company: Learning (or not) from Close Corporation History. *Wake Forest Law Review*, 883, 2005, pp. 883-976
22. Moll, D. K. Shareholder Oppression and the New Louisiana Business Corporation Act. *Loyola Law Review*, Fall 2014, Vol. 60, iss. 3, pp. 461-522
23. Moor, M. Äriühingu liikme õigus nõuda dividendide jaotamist. *Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus asjas 3-2-1-89-14*. *Juridica* 2015, nr 1, lk 16-25

24. Moor, M.; Volens, U. Kas osanikul on õigus osaühingust välja astuda ja nõuda oma osa eest ühingult hüvitist?. *Juridica* 2012, nr 10, lk 752-767
25. Müller, K. J. *The GmbH: A Guide to the German Limited Liability Company*. München: Verlag C.H. Beck, 3rd edition 2006
26. Payne, J. Sections 459-461 Companies Act 1985 in Flux: The Future of Shareholder Protection. *The Cambridge Law Journal*, Vol. 64, Iss. 03, Nov. 2005, pp. 647-677
27. Prinz, U.; Winkeljohann, N. (Hrsg.). *Beck'sches Handbuch der GmbH*. 5., vollständig überarbeitete und erweiterte Auflage 2014, München:Verlag C.H. Beck 2014
28. Reichert, J. (Hrsg.). *GmbH & Co. KG*. 7., überarbeitete Auflage, München:Verlag C.H. Beck 2015
29. Römermann, V. (Hrsg.). *Münchener Anwaltshandbuch GmbH-Recht*. 3., überarbeitete und erweiterte Auflage, München:Verlag C. H. Beck 2014
30. Saare, K. jt. *Ühinguõigus I Kapitaliühingud*. Tallinn: Juura 2015
31. Schmolke, K. U. Expulsion and Valuation Clauses – Freedom of Contract vs. Legal Paternalism in German Partnership and Close Corporation Law. *Max Planck Private Law Research Paper No. 13/8*, 2012, pp. 380-419
32. Shishido, Z. The Fair Value of Minority Stock in Closely Held Corporation. *Fordham Law Review*, Vol. 62, iss.1, 1993, pp. 65-110
33. Ziemons, H.; Jaeger, C. (Hrsg.). *Beck'scher Online-Kommentar GmbHG*. 30. Edition Stand 01.02.2017, München: Verlag C.H. Beck 2017
34. Vahimets, R. jt. *Ühinemised ja omandamised – alternatiiv äri orgaanilisele kasvule*. Tallinn: Äripäev 2007
35. Varul, P. jt. *Tsiviilõiguse üldosa*. Tallinn: Juura 2012
36. Varul, P. jt (koost). *Tsiviilseadustiku üldosa seadus Kommenteeritud väljaanne*. Tallinn: Juura 2010
37. Varul, P. jt (koost). *Võlaõigusseadus II Kommenteeritud väljaanne*. Tallinn: Juura 2007
38. Vutt, A. Dividend Payments and Protection of Minority Shareholders. *Juridica International* 2009, XVI pp. 135-140
39. Weber-Rey, D. Germany – Company Law: Withdrawal by Shareholders. *International Company and Commercial Law Review*, 1994 (5) pp. 199-201
40. Wicke, H. *Beck'sche Kompakt-Kommentare. Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung (GmbHG)*. 3. Auflage 2016, München:Verlag C.H. Beck, 2016

41. Yee, K. K. Control Premiums, Minority Discounts, and Optimal Judicial Valuation. Journal of Law and Economics, Vol. 48, No. 2 (oct 2005) pp. 517-548

Kasutatud õigusaktid

Eesti õigusaktid

42. Eesti Vabariigi Põhiseadus. – RT 1992, 26, 349; RT I, 15.05.2015, 2
43. Tsiviilkohtumenetluse seadus. – RT I 2005, 26, 197; RT I, 28.12.2016, 22
44. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I 2002, 35, 216; RT I, 12.03.2015, 106
45. Võlaõigusseadus. – RT I 2001, 89, 487, RT I, 31.12.2016, 7
46. Väärtpaberituru seadus. – RT I 2001, 89,532; RT I 07.04.2017, 4
47. Äriseadustik. – RT I 1995, 26, 355; RT I, 22.06.2016, 32

Välisriikide õigusaktid

48. Aktiengesetz (AktG)
arvutivõrgus: <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/aktg/gesamt.pdf> (28-04.2017)
49. Bürgerliches Gesetzbuch (BGB)
arvutivõrgus: <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/bgb/gesamt.pdf> (28.04.2017)
50. Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung (GmbHG)
arvutivõrgus: <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/gmbhg/gesamt.pdf> (28.04.2017)
51. Umwandlungsgesetz (UmwG) arvutivõrgus: http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/umwg_1995/gesamt.pdf (28.04.2017)
52. Companies Act 2006
arvutivõrgus: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/contents> (28.04.2017)
53. Companies Act 1985
arvutivõrgus: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/contents> (28.04.2017)

Kasutatud kohtupraktika

- 54. RKTko 3-2-1-145-04
- 55. RKTko 3-2-1-101-08
- 56. RKTko 3-2-1-166-09
- 57. RKTko 3-2-1-7-10
- 58. RKTko 3-2-1-25-11
- 59. RKTko 3-2-1-45-12
- 60. RKTko 3-2-1-89-14
- 61. RKTko 3-2-1-158-15
- 62. RKPJKm 3-4-1-34-15
- 63. RKTko 3-2-1-72-16

Muud kasutatud materjalid

- 64. Advokaadibüroo Triniti (koost). Äriõigus. Näidised ja kommentaarid. Äripäeva käsiraamat, seisuga 28.04.2017
- 65. Potter, B. R. Shareholders Disputes: What is the Appropriate Standard of Value. 2011, arvutivõrgus: <https://www.srr.com/assets/pdf/shareholder-disputes-what-appropriate-standard-value.pdf> (28.04.2017)
- 66. Ühinguõiguse kodifitseerimise lähteülesande projekt. Tallinn Justiitsministeerium 2014, arvutivõrgus: http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/uhinguoiguse_kodifitseerimise_lahteulesande_projekt_0.pdf (28.04.2017)
- 67. Ühinguõigus revisjoni lähteülesanne. Tallinn Justiitsministeerium 2016 arvutivõrgus: http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/uhinguoiguse_revisjoni_lahteulesanne_1_oplik_10.5.2016.pdf (28.04.2017)

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Kadri Kasepalu (sünnikuupäev: 30.01.1991)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Vähemusosaniku osatähtsusest väljumine enamusosaniku positsiooni kuritarvitamise korral ja väljumisel tasutav hüvitis“, mille juhendaja on dr. iur Andres Vutt,
  - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 02.05.2017